

**Jihočeská univerzita
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie**

**Úroveň jazykového citu u žáků 5. tříd základní školy na konci
školního roku**

**Language sensitivity level of the 5th grade basic school pupils at the end of
the school year**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Žaneta Koubová

vedoucí diplomové práce

PaedDr. Eva Suchánková, Ph.D.

České Budějovice 2006

Knihovna JU - PF

3115172734

Děkuji vedoucímu této diplomové práce paní PaedDr. Evě Suchánkové, Ph.D. za cenné rady a připomínky, které mi pomohly nalézt řešení mnoha zásadních problémů. Ráda bych také poděkovala za podporu své rodině.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala zcela samostatně a veškerou použitou literaturu jsem uvedla v seznamu použité literatury.

Zařita Koubová

Anotace:

Diplomová práce se skládá ze dvou částí. Teoretická část definuje základní pojmy týkající se lidské komunikace – jazyk, řeč a mluva. Dále se zabývá vývojem dětské řeči a jazykovými rovinami. Druhá část, praktická, se zaměřuje na samotný výzkum, který byl proveden u 76 dětí na třech základních školách. Prověřuje jazykovou úroveň zkoumaných osob na základě Zkoušky jazykového citu Zdeňka Žlaba.

Annotation:

The dissertation consists of two parts. The theoretical part gives a definition of basic conception related to the human communication - language, speech and diction. Next this part deals with the evolution of child speech and language levels. The second - practical part, is concerned into the research, which was implemented among 76 children at three basic schools. The research examines the language level of the examined persons on the base of The Exam of the Sence of Language by Zdeněk Žlab.

Obsah:

Úvod.....	8
1. JAZYKOVÁ VÝCHOVA.....	9
1.1 Rámcový vzdělávací program – český jazyk – 1. stupeň ZŠ.....	9
1.2 Jazyk.....	13
1.2.1 Fylogeneze a ontogeneze jazyka.....	14
1.2.2 Fylogeneze jazyka.....	14
1.2.3 Vznik jazyka.....	14
1.2.4 Konstitutivní rysy a funkce jazyka.....	15
1.2.4.1 Obecná povaha jazyka.....	15
1.2.4.2 Funkce jazyka.....	16
1.2.4.3 Jazyková kultura.....	17
1.2.4.4 Jazyková inteligence.....	17
1.2.5 Jazyk a mozek : neurolingvistika, biolingvistika.....	19
1.2.5.1 Jazyk v mozku.....	19
1.2.5.2 Patologické stavy mozku (jazyková patologie).....	19
1.2.5.2.1 Agramatismus.....	20
1.2.5.2.2 Dysgramatismus.....	21
1.3 Řeč.....	22
1.3.1 Vznik řeči.....	23
1.3.2 Řeč mluvená.....	24
1.3.3 Řeč psaná.....	25
1.3.4 Funkce řeči	25
1.4 Mluva.....	26
1.4.1 Mluvení.....	26
2. VÝVOJ DĚTSKÉ ŘEČI.....	28
2.1 Úrovně řečového vývoje.....	28
2.2 Vývoj řeči podle věku dítěte.....	29
2.3 Ontogeneze dětské řeči po stránce zvukové.....	35
2.3.1 Samohlásky.....	36
2.3.2 Dvojhlásky.....	36
2.3.3 Souhlásky.....	36
2.4 Zvuková stránka souvislé dětské řeči.....	37

2.4.1	Mluvní takt v řeči dítěte.....	37
2.4.2	Melodie řeči.....	37
2.4.3	Rytmus řeči	37
2.5	Forma dětského jazykového pojmenování.....	38
2.6	Slovní zásoba.....	39
2.6.1	Specifické rysy slovní zásoby dítěte.....	39
2.7	Mluvnický systém v řeči dítěte.....	40
2.7.1	Tvoření slov.....	41
2.7.2	Osvojování mluvnického systému dítětem.....	41
3.	DEFINICE FONETIKY A FONOLOGIE.....	43
3.1	Fonetika.....	43
3.2	Fonologie.....	43
4.	JAZYKOVÉ ROVINY.....	45
4.1	Foneticko-fonologická rovina.....	45
4.2	Morfologicko-syntaktická rovina	46
4.3	Lexikálně-sémantická rovina.....	47
4.4	Pragmatická rovina.....	48
5.	JAZYKOVÝ CIT.....	49
5.1	Definice jazykového citu.....	49
5.2	Zkouška jazykového citu.....	49
5.2.1	Specifické poruchy učení.....	50
6.	VÝZKUMNÁ SONDA.....	52
6.1	Cíle výzkumu.....	52
6.2	Charakteristika šetřeného vzorku	52
6.3	Hypotézy.....	53
6.4	Metody výzkumu.....	54
6.5	Vlastní výzkumná sonda.....	56
6.6	Známky žáků v předmětu český jazyk.....	90
Závěr.....		94
Shrnutí.....		96
Seznam použité literatury.....		97
Seznam tabulek.....		99
Seznam grafů.....		100

ÚVOD

Diplomová práce se zaměřuje na úroveň jazykového citu žáků základních škol v 5. třídách, protože v poslední době pozorujeme u dětí v mluvené řeči nedostatečné užívání gramatických struktur a tvarů. Tato dovednost je důležitá pro zvládnutí gramatiky a umožňuje, aby se děti učily kultivovanému mluvnímu projevu. Práce se tedy v teoretické části zaměří především na jazykovou výchovu na základě Rámcového vzdělávacího programu pro základní školy, objasní, jaké znalosti mají mít žáci na konci 5. ročníku v předmětu český jazyk. Dále se bude zabývat nejdůležitějšími jednotkami lidské komunikace, podá definice pojmů jazyk, řeč a mluva. Podrobně popíše vývoj řeči u dítěte v jednotlivých časových intervalech předškolního věku a definuje jazykový cit. Praktická část této diplomové práce se zaměřuje na samotný výzkum jazykového citu u žáků a to pomocí Zkoušky jazykového citu Z. Žlaba.

1. JAZYKOVÁ VÝCHOVA

Kvalita jazykového vzdělání patří k určujícím znakům všeobecné kulturnosti a vyspělosti absolventa základního vzdělávání. Osvojení a užívání mateřského jazyka v jeho mluvené i psané podobě otevírá cestu k poznání a pochopení přírodní a společenské skutečnosti, duchovního bohatství, je podmínkou úrovně dorozumívání s lidmi a komunikace v různých sférách života. Schopnost vyjadřování je těsně spjata s celkovým intelektovým rozvojem žáků. V jazykové výchově žáci získávají vědomosti a dovednosti potřebné k osvojování spisovné podoby českého jazyka. Učí se poznávat a rozlišovat jeho další formy. Jazyková výchova vede žáky k přesnému a logickému myšlení, které je základním předpokladem jasného, přehledného a srozumitelného vyjadřování. Při rozvoji potřebných znalostí a dovedností se uplatňují a prohlubují i jejich obecné intelektové dovednosti, např. dovednosti porovnávat různé jevy, jejich shody a odlišnosti, třídít je podle určitých hledisek a dospívat k zobecnění. Český jazyk se tak od počátku vzdělávání stává nejen nástrojem získávání většiny informací, ale i předmětem poznávání.

Důležitým dokumentem týkajícím se nižšího stupně sekundární školy je Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, který byl publikován Ministerstvem školství v roce 2001. Obsahuje veškeré informace o tom, co by žáci prvního stupně měli zvládat z hlediska českého jazyka a jak jsou po jazykové stránce připraveni na druhý stupeň.

¹1.1 Rámcový vzdělávací program – český jazyk – 1. stupeň ZŠ

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru

Komunikační a slohová výchova:

Očekávané výstupy – 1. období:

žák

- čte plynule s porozuměním texty přiměřeného rozsahu a náročnosti
- porozumí písemným nebo mluveným pokynům přiměřené složitosti
- respektuje základní komunikační pravidla v rozhovoru
- pečlivě vyslovuje, opravuje svou nesprávnou nebo nedbalou výslovnost
- v krátkých mluvených projevech správně dýchá a volí vhodné tempo řeči

¹ <http://www.msmt.cz>

- volí vhodné verbální i nonverbální prostředky řeči v běžných školních i mimoškolních situacích
- na základě vlastních zážitků tvoří krátký mluvený projev
- píše správné tvary písmen a číslic, správně spojuje písmena i slabiky, kontroluje vlastní písemný projev
- píše věcně i formálně správně jednoduchá sdělení
- seřadí ilustrace podle dějové posloupnosti a vypráví podle nich jednoduchý příběh

Očekávané výstupy – 2. období:

žák

- čte s porozuměním přiměřeně náročné texty potichu i nahlas
- rozlišuje podstatné a okrajové informace v textu vhodném pro daný věk, podstatné informace zaznamenává
- posuzuje úplnosti či neúplnost jednoduchého sdělení
- reprodukuje obsah přiměřeně složitého sdělení a zapamatuje si z něj podstatná fakta
- vede správně dialog, telefonický rozhovor, zanechá vzkaz na záznamníku
- rozpoznává manipulativní komunikaci i v reklamě
- volí náležitou intonaci, přízvuk, pauzy a tempo podle svého komunikačního záměru
- rozlišuje spisovnou a nespisovnou výslovnost a vhodně ji užívá podle komunikační situace
- píše správně po stránce obsahové i formální jednoduché komunikační žánry
- sestaví osnovu vyprávění a na jejím základě vytváří krátký mluvený nebo písemný projev s dodržением časové posloupnosti

Učivo

- čtení – praktické čtení (technika čtení, čtení pozorné, plynulé, znalost orientačních prvků v textu); věcné čtení (čtení jako zdroj informací, čtení vyhledávací, klíčová slova)
- naslouchání – praktické naslouchání (zdvořilé, vyjádření kontaktu s partnerem); věcné naslouchání (pozorné, soustředěné, aktivní – zaznamenat slyšené, reagovat otázkami)
- mluvený projev – základy techniky mluveného projevu (dýchání, tvoření hlasu, výslovnost), vyjadřování závislé na komunikační situaci; komunikační žánry: pozdrav,

oslovení, omluva, prosba, vzkaz, zpráva, oznámení, vypravování, dialog na základě obrazového materiálu; základní komunikační pravidla (oslovení, zahájení a ukončení dialogu, střídání rolí posluchače a mluvčího, zdvořilé vystupování), mimojazykové prostředky řeči (mimika, gesta)

- písemný projev – základní hygienické návyky (správné sezení, držení psacího náčiní, hygiena zraku, zacházení s grafickým materiálem); technika psaní (úhledný, čitelný a přehledný písemný projev, formální úprava textu); žánry písemného projevu: adresa, blahopřání, pozdrav z prázdnin, omluvenka; zpráva, oznámení, pozvánka, vzkaz, inzerát, dopis, popis; jednoduché tiskopisy (přihláška, dotazník), vypravování

Jazyková výchova:

Očekávané výstupy – 1. období

žák

- rozlišuje zvukovou a grafickou podobu slova, člení slova na hlásky, odlišuje dlouhé a krátké samohlásky
- porovnává významy slov, zvláště slova opačného významu a slova významem souřadná, nadřazená a podřazená, vyhledá v textu slova příbuzná
- porovnává a třídí slova podle zobecněného významu – děj, věc, okolnost, vlastnost
- rozlišuje slovní druhy v základním tvaru
- užívá v mluveném projevu správné gramatické tvary podstatných jmen, přídavných jmen a sloves
- spojuje věty do jednodušších souvětí vhodnými spojkami a jinými spojovacími výrazy
- rozlišuje v textu druhy vět podle postoje mluvčího a k jejich vytvoření volí vhodné jazykové i zvukové prostředky
- odůvodňuje a píše správně: i/y po tvrdých a měkkých souhláskách i po obojetných souhláskách ve vyjmenovaných slovech; dě, tě, ně, ú/ů, bě, pě, vě, mě – mimo morfologický šev; velká písmena na začátku věty a v typických případech vlastních jmen osob, zvířat a místních pojmenování

Očekávané výstupy – 2. období

žák

- porovnává významy slov, zvláště slova stejného nebo podobného významu a slova vícevýznamová
- rozlišuje ve slově kořen, část příponovou, předponovou a koncovku
- určuje slovní druhy plnovýznamových slov a využívá je v gramaticky správných tvarech ve svém mluveném projevu
- rozlišuje slova spisovná a jejich nespisovné tvary
- vyhledává základní skladební dvojici a v neúplné základní skladební dvojici označuje základ věty
- odlišuje větu jednoduchou a souvětí, vhodně změní větu jednoduchou na souvětí
- užívá vhodných spojovacích výrazů, podle potřeby projevu je obměňuje
- píše správně i/y ve slovech po obojetných souhláskách
- zvládá základní příklady syntaktického pravopisu

Učivo

- zvuková stránka jazyka – sluchové rozlišení hlásek, výslovnost samohlásek, souhlásek a souhláskových skupin, modulace souvislé řeči (tempo, intonace, přízvuk)
- slovní zásoba a tvoření slov – slova a pojmy, význam slov, slova jednovýznamová a mnohovýznamová, antonyma, synonyma, homonyma; stavba slova (kořen, část předponová a příponová, koncovka)
- tvarosloví – slovní druhy, tvary slov
- skladba – věta jednoduchá a souvětí, základní skladební dvojice
- pravopis – lexikální, základy morfologického (koncovky podstatných jmen a přídavných jmen tvrdých a měkkých) a syntaktického (shoda přísudku s holým podmětem)

Literární výchova

Očekávané výstupy – 1. období

žák

- čte a přednáší z paměti ve vhodném frázování a tempu literární texty přiměřené věku
- vyjadřuje své pocity z přečteného textu
- rozlišuje vyjadřování v próze a ve verších, odlišuje pohádku od ostatních vyprávění
- pracuje tvořivě s literárním textem podle pokynů učitele a podle svých schopností

Očekávané výstupy – 2. období

žák

- vyjadřuje své dojmy z četby a zaznamenává je
- volně reprodukuje text podle svých schopností, tvoří vlastní literární text na dané téma
- rozlišuje různé typy uměleckých a neuměleckých textů
- při jednoduchém rozboru literárních textů používá elementární literární pojmy

Učivo

- poslech literárních textů
- zážitkové čtení a naslouchání
- tvořivé činnosti s literárním textem – přednes vhodných literárních textů, volná reprodukce přečteného nebo slyšeného textu, dramatizace, vlastní výtvarný doprovod
- základní literární pojmy – literární druhy a žánry: rozpočítadlo, hádanka, říkanka, báseň, pohádka, bajka, povídka; spisovatel, básník, kniha, čtenář; divadelní představení, herec, režisér; verš, rým, přirovnání

1.2. Jazyk

Existuje velké množství definic týkající se jazyka. Například Sovák (1962) popisuje jazyk jako souhrn vyjadřovacích prostředků a způsobů, které v podmínkách společenského bytí vytvářela, zlepšovala a zdokonalovala lidská skupina zvaná národ, a to za účelem vzájemného sdělování a dorozumívání. Na rozdíl od řeči jakožto výkonu individuálního je jazyk jevem a procesem ryze společenským, neboť řeč slouží objektivnímu sdělování teprve jazykovými prostředky (společně užívanými symboly reality).

V rámci národního kolektivu neplní však jazyk jenom funkci sdělovací: v této společenské funkci vyjadřuje také objektivní zákonitosti vývoje společnosti a myšlení. Navenek se vyjadřovací schopnosti jazyka realizují dvojím způsobem, buď zvukově (fonicky) anebo, druhotně, písemně (opticky). Rozlišujeme proto jazyk mluvený a jazyk psaný, ale o tom pohovoříme dále.

Erhart (1990) posuzuje jazyk jako systém znaků (kód) sloužící k dorozumívání v určitém etnickém společenství (národ, kmen apod.). Je uložen v paměti příslušníků tohoto společenství, a proto není přístupný přímému pozorování. O jeho existenci a jeho vlast-

nostech si získáváme obraz jen nepřímo – zkoumáním konkrétních sdělení, realizovaných pomocí tohoto jazyka.

1.2.1 Fylogeneze a ontogeneze jazyka

Podle Čermáka (1997) se jazyk stále a v různém smyslu vyvíjí, jednak u každého individua po jeho narození pokaždé znovu (ontogeneticky) a jednak u svého společenství, které je jeho nositelem jako celek (fylogeneticky, diachronně). V tomto druhém smyslu, tj. fylogeneze, je pak dále v něm třeba odlišit vývoj jazyka absolutní, tj. od jeho prvopočátku včetně (z)formování prvního primitivního systému, od historicko-systémového vývoje v jednotlivých etapách diachronie, v nichž se již vyvinutý systém v podstatě jen modifikuje. Základní a tradiční otázkou, na kterou se dodnes hledá odpověď, je v této souvislosti to, nakolik ontogeneze imituje proces fylogeneze a nakolik se liší.

1.2.2 Fylogeneze jazyka

Čermák (1997) charakterizuje fylogenezi jazyka jako chronologicky chápaný proces vzniku, vývoje, popř. i zániku jazyka jako jevu. Z minulosti je známá vedle živých i řada z různých důvodů zaniklých jazyků (např. latina). Obecně je třeba vedle vlastního vzniku lidského jazyka vůbec (fylogeneze v širším smyslu) odlišit další, zčásti už historicky doložený vývoj (fylogeneze v užším smyslu, diachronie). V tomto druhém ohledu jde o vývoj už vybudovaného systému jazyka, který je vázán na přechody mezi jazykovými stavy, tj. víceméně setrvalými rovnovážnými stavy systému.

1.2.3 Vznik jazyka

Vyslovují se o něm jen předpoklady a domněnky, protože přímé doklady neexistují. Podle odhadu vznikl před 50 000 – 100 000 lety, podle jiného však už před 1 000 000 let. Nejstarší písemné záznamy, které s jistotou známe, jsou však maximálně 6 000 let staré. Jedním z důvodů pro takový odhad je archeologicky umožněný poznatek, že lidský mozek za posledních 5 milionů let dramaticky vzrostl, z cca 400 cm³ na 1400 cm³ hmoty, tedy třiapůlkrát, a s tím zřejmě šel i paralelní růst jeho schopností. I když byl vývoj jazyka zřejmě postupný, jazyk ve zhruba dnešním smyslu se předpokládá až u homo sapiens (před cca 300 000 lety), plně rozvinutý však až snad před cca 50–70 000 lety. Zatímco genetický výzkum nasvědčuje tomu, že člověk měl společný původ v Africe, společný původ jazyků se nikterak doložit nedá. K vývoji jazyka přispěl vedle vlastního nárůstu mozku ovšem i

vývoj anatomických předpokladů pro hlas a artikulaci. Teorií o vzniku (původu) jazyka existuje více, např.

- A) Utopická: podle bible došlo při budování babylonské věže a při jejím následném rozmetání i ke zmatení jazyků, tj. k násilnému rozdělení původně společného jazyka (bohem) a k rozchodu jejich stavitelů na více míst; o jazyku jako daru bohů mluví ovšem i jiné kultury, např. mezopotamská, čínská, arabská apod.
- B) Genetická: jazyk vznikl jako důsledek náhlé genetické mutace lidí, což měl podpořit předchozí přípravný biologický vývoj;
- C) Přirozená:
 - a) onomatopoická: jazyk vznikl nápodobou přírodních či zvířecích zvuků,
 - b) interjekční: jazyk vznikl spontánním vývojem z lidských výkřiků, resp. původně zvířecích (bolesti, radosti).

Za tři hlavní milníky, kterými se vývoj jazyka a tím i kultury znásobil, lze považovat (1) vlastní vynález písma (především hláskového), (2) vynález knihtisku a (3) vynález počítačového editoru a zpracování jazyka vůbec; lze tu plným právem mluvit o revolučních, zlomových změnách.

1.2.4 Konstitutivní rysy a funkce jazyka

Jazyk je jedinečná a v zásadě nezařaditelná společenská instituce bez paralely v čemkoliv jiném. Proto i na jeho obecnou povahu je více názorů. Se svým mentalistickým přístupem N. Chomsky považuje jazyk za součást předmětu kognitivní psychologie; jiní po vzoru F. de Saussura jazyk chápou za součást předmětu sémiologie (sémiotiky). Pro alespoň přibližné pochopení místa jazyka v rámci sociálních jevů je třeba si připomenout i jeho charakteristické rysy.

1.2.4.1 Obecná povaha jazyka

Podle F. de Saussura lze povahu jazyka vystihnout především těmito rysy:

- 1 – Jazyk je systém čistých hodnot, tj. hodnot vztahených vždy jedinečně k jednotkám systému, které jsou dané vzájemnými opozicemi mezi sebou.
- 2 – Jazyk není substance, ale forma, kterou je třeba chápat jako způsob organizace.
- 3 – Jazyk je autonomní systém, tj. bez přímé vazby k vnějšímu světu.
- 4 – Jazyk je kreativní/tvořivý systém umožňující tvorbu i chápání nekonečně velkého množství vět.

5 – Jazyk je systém usilující o ekonomii zvl. Projevu, projevující se mj. ve volbě krátkých forem, v polyfunkčnosti a jiných druzích úspornosti.

6 – Jazyk je systém „racionální“, tj. vnitřně nerozporný, zachovávající identitu svých jednotek, přičemž dosažená jeho řešení, pokud jsou funkční, nezávisí na tom, jakou cestu bylo k nim třeba projít.

7 – Jazyk je systém založený především na analogii, a tedy pravidelnosti čili pravidlech, a to ve svém ustrojení i fungování.

Psycholog J. Piaget, který zasazuje jazyk do rámce strukturalismu, ho chápe jako systém mající alespoň tři zásadní rysy: Jazyk

A – tvoří totalitu, celek, tj. jazyk je vždy celistvý, úplný;

B – je založený na vnitřních transformacích, jimiž převádí navzájem jedny své prvky na jiné podle zákonitostí, anebo je obohacuje o nové;

C – je autoregulující, tj. existuje v něm homeostáze vyrovnávající porušenou rovnováhu.

1.2.4.2 Funkce jazyka

Systémově lze obecně uvažovat o dvou základních funkcích jazyka (Mathesius), o funkci nominativní, pojmenovací, kterou se pojmu apod. přiřazuje jazykový znak (má tedy také sémantickou povahu), a komunikativní (dorozumívací), kterou se dané jednotce v rámci celkového sdělení přiděluje jedna nebo více rolí v určité struktuře či kontextu. V širším smyslu se u funkce jazykových prostředků mluví o tom, že má teleologickou povahu (účelovou, na cíl orientovanou).

Jiné členění je na funkce interní a externí (vnitřní a vnější): interní funkcí se rozumí u jazykového znaku mít nějaký význam, externí funkcí pak se myslí jeho úloha v určité struktuře.

Poměrně často se také hovoří o funkci mentální (též kognitivní, chápané jako nástroj a prostředek organizace myšlení), sociální (vedle komunikování je jazyk i prostředkem kontaktu a sociálního chování), estetické (schopnost vyjádřit subjektivně libý dojem, především užitím určitých jazykových forem).

Podle Kamiše (1986) představuje přirozený jazyk systém slovních znaků řídicích se gramatickými, sémantickými a pragmatickými pravidly daného jazyka, který slouží ke

konstituování myšlenkových obsahů ve vědomí uživatele jazyka a k jejich přenosu v procesu interpersonální komunikace a mající svůj význam i v intrapersonální komunikaci. Jazyk je tedy jak nástrojem poznání, tak i komunikace a slouží jak k předávání myšlenkových obsahů, tak i při jejich tvoření a zpracování ve vědomí uživatele jazyka.

Jazyk vymezuje Kamiš takto:

- 1) jako funkci lidského organismu,
- 2) jako přírodně-psychicko-sociální proces,
- 3) jako soubor jazykových elementů a pravidel jejich kombinování,
- 4) jako systém a strukturu,
- 5) z hlediska sémiotického jako systém znaků,
- 6) jako činnost a tvoření,
- 7) z hlediska teorie informace jako kód, sloužící kódování informace,
- 8) jako komplexní přírodně-společenský jev.

1.2.4.3 Jazyková kultura

Má dvojí podobu, obecnou a individuální. Na obecnou povahu se velice často zapomíná, poněvadž se v současné době orientujeme především na jazykovou kulturu individuální zabývající se vytríbeností jazyka a mluvy. Péče, která se promítá do jazykové kultury v obecném smyslu a která se zpravidla týká celého jazykového společenství, zahrnuje pozornost věnovanou řadě otázek. K nim patří pozornost věnovaná míře a způsobu uplatnění ortoepických, gramatických, ortografických a stylistických norem. Péče věnovaná jednotlivci po stránce jazykové kultury se ideálně projevuje v pěstování jeho schopnosti odstíněného rozlišování a užívání jazykových možností (jazyková vytríbenost). Tato lingvistická kultivovanost se pak projevuje mj. i jako individuální realizace obecně vnímané míry, hodnocené sociálně jako vyšší či nižší. Ve zjednodušujícím pohledu se za jazykovou kulturu, jejíž podstatou je tedy citlivé využívání bohatých lexikálních, stylových prostředků funkčně a adekvátně potřebám sdělovaného obsahu, situace a cíle komunikace, považuje jen pozornost věnovaná vnější, povrchové „správnosti“.

1.2.4.4 Jazyková inteligence

Gardner (1999) zaujímá názor, že většina z nás má cit pro pořádek slov, umíme se řídit pravidly gramatiky a máme schopnost využívat možnosti lingvistické tetrády, jež tvoří fonologie, syntax, sémantika a morfologie. Toto všechno je podmínkou pro úspěšné pře-

žití člověka ve světě. Jazykové schopnosti vlastně představují nejrozšířenější a nejdemokratičtější rozdělenou formu lidské inteligence. Mnoho lidí využívá jazyk k různým účelům. Vybereme čtyři funkce jazyka, které hrají v životě společnosti zásadní úlohu. J e to především rétorická funkce řeči, schopnost používat jazyk k přesvědčování jiných lidí. Tuto schopnost rozvinuli na nejvyšší míru politici a právníci, používá ji však i malé dítě. Za druhé jde o paměťový potenciál řeči, používat řeč pro zapamatování informací. Třetí důležitou funkcí jazyka je vysvětlování. Vyučování a učení probíhá většinou v jazyce. Dříve se vyučovalo hlavně slovem mluveným, v současnosti vzrůstá úloha slova v jeho psané formě. Jazyk je také zdrojem metafor, které spolupůsobí při vzniku objasňování nových vědeckých teorií. Jazyk je jednou z nejdůležitějších lidských inteligencí.

Podle Gardenera (1999) se všechny normální děti a také velký podíl dětí opožděných učí jazyk podle naznačeného schématu a osvojí si ho obvykle v několika málo letech. Tato skutečnost nahrává vědcům, kteří tvrdí, že jazyk má své speciální procesy a vyvíjí se podle vlastních zákonů, a zároveň problematizuje opačné pojetí, podle kterého se osvojování řeči odehrává jen na základě obecných psychologických procesů. Pravda může být na obou stranách. Syntakticko-morfologické a fonologické procesy jsou zřejmě speciální, pravděpodobně výlučně lidské a nepotřebují žádnou zvláštní podporu okolí. Jiné stránky jazyka, například oblasti sémantiky a morfologie, zřejmě využívají obecnější mechanismy zpracování informací a nejsou tak přísně a výlučně vázány k „jazykové centrále“. Můžeme tedy říci, že syntax a fonologie leží blízko centra jazykové inteligence, zatímco sémantika a pragmatika využívají i vstupy z jiných inteligencí (např. z logicko-matematické a personální inteligence).

Uvedené procesy se sice týkají všech dětí, setkáváme se však s výraznými individuálními rozdíly. Nacházíme je v druzích slov, které děti vyslovují jako první (některé děti říkají nejprve názvy věcí, jiné se podstatným jménům vyhýbají a dávají přednost citoslov-cím), objevují se v tom, v jaké míře věrně děti napodobují signály svých pečovatelů a v neposlední řadě jdou to rozdíly v rychlosti a talentu, se kterými děti ovládnou hlavní jazykové funkce.

1.2.5 Jazyk a mozek: neurolingvistika, biolingvistika

Obecnou souvztažnost nervového systému a jazyka studuje neurolingvistika. Poznání

vlastního vztahu mozku a jazyka je přímo obtížné; více poznatků přináší klinické studium těchto vztahů, která se soustřeďuje zvláště na poruchy, afázie. Naproti tomu biolingvistika se obecněji zabývá svázaností a podmíněností jazyka s biologickou podstatou druhu (*homo sapiens*), zvl. otázkami míry a způsobu genetického zakódování základů jazyka. Předpokládají se pak v tomto smyslu mj. i geneticky děděné, obecné vrozené struktury jazyka, které by měly být pro každého jedince stejné.

1.2.5.1 Jazyk v mozku

Sídlem jazyka v mozku je především levá hemisféra. Jedná se o část mozku, kterou vytváří oblast Brocova (vpředu nad spánky), Wernického a podpůrná motorická oblast. Brocova oblast odpovídá artikulaci mluvy a psaní, tj. produkci. Wernickeho oblast (spánky nahoře) je více spjata s rozuměním jazyka a s konstruováním gramaticky i sémanticky souvislých projevů. Mozek má dvě základní funkce, uchovávat jazyk (pamatovat si ho) a provádět jeho operace.

1.2.5.2 Patologické stavy mozku (jazyková patologie)

Hlavním, avšak v podstatě jen nepřímým zdrojem poznatků o vztahu jazyka a mozku jsou paradoxně nikoliv normální, ale patologické stavy mozku (jazyková patologie), známé jako afázie. Tyto afázie, ztráty jazykové schopnosti způsobené poruchami mozku různého druhu, se projevují ztrátou nějakého aspektu (jednoho nebo více) jazykové schopnosti, řeči. Motorické afázie mají za následek potíže s artikulací či psáním a vedou k projevům se zjednodušenou gramatickou stavbou; senzorické afázie na plynulost projevu nemocného vliv sice nemají, ale jeho chápavost je narušena a jeho projev může být často nesouvislý. Jedna z prvních lingvistických studií věnovaná afáziím (Jakobson) je obecně třídí do dvou typů, na afázie založené na soumeznosti a podobnosti, a tedy metonymii a metafoře. Z množství typů jsou známy zvl. „lingvistické“ poruchy agrafie, neschopnost psaní, alexie, neschopnost čtení, popř. anomie, neschopnost užívat *propria* (vlastních jmen), popř. v širším smyslu omezená schopnost vybavovat si slova vůbec, agramatismus a dysgramatismus.

1.2.5.2.1 Agramatismus

Tento pojem vznikl z řeckého slova *gramma* = písmeno. Termín agramatismus zavedl německý neurolog A. Kussmaul (1876) pro označení takového projevu poruchy řeči, který bývá charakterizován jako „telegrafický styl“. Jedná se o neschopnost tvořit mluvnicky správně tvary, skloňovat a časovat, syntakticky skládat slova ve věty apod. Vyskytuje se zpravidla v řeči těžce patlavých, nedoslýchavých, neslyšících nebo slabomyslných dětí. Může mít různou kvalitu i rozsah, od nesprávného užívání mluvnických forem (např. kotě hraji s bavlnem) až po telegrafický styl věty (např. maminka mýt okno). Vzácně se setkáváme u dětí s tzv. agramatismem získaným, k němuž dochází rozpadem logicko-gramatické struktury řeči při afázii. Tam, kde se agramatismus projevuje spíše v přerušování syntaktického skladebního řádu věty, tedy více v poruchách větosloví a tvarosloví a přechází téměř v neschopnost větu utvořit, užívá se též výrazu akatafázie.

V současné literatuře se povaha agramatismu vysvětluje na základě tří různých hypotéz (Kukkonenová, 1984):

- 1) Lexikální hypotéza, podle níž dochází ke změnám slovníku afatiků. Ztrácí se rozdíl mezi slovy plnovýznamovými a gramatickými a to afatikům ztěžuje syntaktické operace jak při produkci, tak při percepci řeči.
- 2) Fonologická hypotéza má několik verzí. V medicínské literatuře je motorická afázie často považována za důsledek apraxie, tj. poruchy koordinace pohybů řečového ústrojí, nikoli za narušení jazykového systému (Vinarskaja, 1971). Lurija považuje za základní příčinu motorické afázie rozpad motorických automatismů a ztrátu tzv. vnitřní řeči. Goodglass vysvětluje motorickou afázii narušením prozodie. Přízvuk je považován za důležitý činitel při formování výpovědí.
- 3) Syntaktická hypotéza považuje agramatismus za morfologicko-syntaktickou poruchu. Porucha morfologické roviny je většinou spojena s chybami fonologickými a s obtížemi artikulačními. Syntaktické problémy byly zkoumány především z hlediska pořádku slov. (Lehečková, H., Agramatismus v afázii, Slovo a slovesnost, 1986, roč. 47, s.138-147).

Seeman (1955, s.52) rozlišuje agramatismus na fyziologický a získaný. Fyziologický agramatismus je u každého dítěte během vývoje řeči. Děti i dospělí mají různé nadání k řečovému projevu a různou vyjadřovací schopnost. Výřečnost člověka není závislá ani na jeho intelektu, ani na jeho vzdělání. Je to nadání podobné jako nadání hudební nebo umě-

lecké, nadání technické, matematické apod. Dřívější názor, že agramatismus a patlavost mají stejné příčiny je nesprávný. Řeč těžce patlavých dětí bývá dlouho agramatická, zvláště u dětí duševně zaostalých. Celkem vzácně se objevuje u dětí získaný agramatismus jako porucha fatická; nastává rozpadem logicko-gramatické struktury řeči. Rozpad řeči nezáleží v narušení jednotlivých slov, ale v narušení věty jako celku.

Liebman (1925) rozlišuje tři stupně agramatismu. Děti na nejnižším stupni nedovedou mezi 2. – 8. rokem věty ani samostatně tvořit, ani je opakovat. Vyslovují buď jednotlivá slova jenom jako citoslovce. Řadí je nesouvisle vedle sebe. Jejich smysl chápeme z posunků, mimiky a z citového podbarvení hlasu. Nejčastěji zjistíme tento stupeň u duševně zaostalých dětí. Na druhém stupni se již ukazují počátky syntaktického vývoje věty. Děti užívají místo vět řady nespojovaných slov, neskloňují a mluví většinou v infinitivu. Opakování krátkých vět se daří poměrně dobře. Třetí a nejlehčí stupeň agramatismu pozorujeme u dětí s těžkou patlavostí, u dětí s prostým opožděním řeči a nedoslýchavostí. Syntaktické rozčleňování vět je téměř dobré. Nejnapadnějším jevem jsou chyby při skloňování a časování, záměna rodů, mluvení ve třetí osobě apod.

1.2.5.2.2 Dysgramatismus

Podle Defektologického slovníku (Dvořák, 2001) je dysgramatismus charakterizován jako vývojová vada projevující se neúplně a nepřesně vyvinutou schopností užívat v mateřské řeči obvyklých gramatických tvarů, a to v řeči mluvené i psané. Často bývá spojen s dysfrázií.

Stupně:

- 1) porucha morfologická (paradigmatiky), tj. na úrovni slov – v řeči se objevují chyby (agramatismy) ve slovních tvarech – časování, skloňování;
- 2) porucha syntaktická (syntagmatiky) – na úrovni vět – jde o poruchu větné skladby, jedinec má obtíže ve tvoření vět, ve vyjadřování myšlenek; mluva je fragmentální, neúplná, (chybí např. zvrtná zájmena, předložky aj.) s charakteristickým příznakem tzv. telegrafického stylu;
- 3) jedinec se vyjadřuje víceméně onomatopoickými zvuky, zkratkovitě, nedokáže vyslovit větu

1.3 Řeč

Hlavním znakem, jímž se člověk odlišuje od zvířat a jímž stojí ve vývojové řadě na nejvyšším stupni, je kromě obratnosti rukou, tj. schopnosti práce a vzpřímené chůze, schopnost řeči. „Člověk je bytost mluvící,“ říká I. P. Pavlov a označuje tak lidskou mluvu za vlastnost specificky lidskou. Ovšem vyspělé lidské řeči, jakožto nástroji sdělování a myšlení, předcházela dlouhý vývoj. Již u nižších tvorů, než je člověk, objevují se primitivní předstupně řeči, vázané na hlas. Tradičně rozeznáváme tři základní vývojové složky:

- 1) nejnižší složkou je vydávání modulovaného hlasu, jímž tvor projevuje své pocity, např. bolest, radost, hlad apod. To je složka projevová.
- 2) Na dalším stupni vybavuje tvor vydáváním hlasitých zvuků příslušnou hybnou reakci u jiných. To je zvláště patrné u zvířat stádových, kdy na zvukový signál, např. varovné písknutí, nastává bezprostřední reakce u ostatních zvířat. To je složka vybavovací.
- 3) Nejnižším stupněm je schopnost vzájemného sdělování a dorozumívání hlasitou řečí, popřípadě i jinými výrazovými prostředky. Zde se jedná o vývojovou složku sdělovací.

Řeč se vytvořila při vzájemném styku lidí žijících a pracujících v kolektivu. Má nepopíratelně společenský původ čili sociální determinaci. Řeči používají lidé k tomu, aby udržovali a dále rozvíjeli vzájemné vztahy společenské a budovali tak lidskou kulturu. Má tedy řeč svůj hlavní význam v této společenské stránce čili v sociální dimenzi. Bylo by nesprávné, kdybychom pokládali řeč pouze za biologický výkon individua

Řeč je dorozumívacím prostředkem člověka s člověkem, prostředkem ke vzájemnému sdělování – k mezilidské komunikaci. To se děje jednak akustickými znaky – mluvou, nebo písemnými znaky – psaním; lze ale také komunikovat neslovně, pomocí různých významových posunků, mimikou, gestikulací apod.

Řeč člověku není vrozena, nýbrž se jí musí učit od svého mluvícího okolí, právě tak, jako se musí učit vzpřímené chůzi a obratnosti rukou. Ovšem samo mluvící prostředí nestačí – musí se tak dít v určitém, časově omezeném období, za které je považována doba mezi druhým rokem života dítěte a pubertou – před druhým rokem není totiž mozek dítěte ještě dostatečně zralý a po dosažení puberty ztrácí organizace mozku určitou pružnost. I po

zmíněném období se člověk při intenzivní a dlouhodobé odborné péči může naučit mluvit, avšak jeho řeč již nikdy nedosáhne obvyklé úrovně.

Nezbytným předpokladem vytváření řeči, které je ve své mluvní fázi vlastně hybným aktem realizovaným mluvními orgány – mluvidly, je slyšení. Řeč můžeme definovat jako produkt vysoce organizované činnosti člověka, který se vytváří ze schopností slyšení. Mluvení tedy není pouhým „hýbáním ústy“, nýbrž nesmírně složitým psychofyzickým dějem – koordinovanou činností smyslových a mluvních orgánů, psychických procesů, jako je pozornost, vnímání, paměť, myšlení, city, a příslušných oddílů centrálního nervového systému – mozku...(Vyštejn, 1995).

1.3.1 Vznik řeči

Otázka o vzniku lidské řeči ještě stále není spolehlivě zodpovězena. Její studium je totiž velmi obtížné, a proto řada teorií má ráz více či méně spekulativní. Jisté je, že vzpřímená chůze, obratnost rukou a tím i schopnost práce a schopnost řeči odlišily člověka od ostatních tvorů.

Jistě to byl nesmírně dlouhý vývoj, který předcházel vyspělé řeči jakožto prostředku sdělování a myšlení. Již u zvířat můžeme zaznamenat jakési předstupně řeči vázané na hlas. Je to ale pouze pudový zvukový projev, kterým projevují své pocity, jako bolest, hlad, spokojenost, podráždění apod. Tato primitivní vývojová stadia se neztrácejí ani u člověka; jsou uchovávána například v křiku dítěte v prvních týdnech jeho života, v jeho broukání, v nenadálých citových výlevech, při extrémních bolestech, při nekontrolovatelném rozčilení, v citoslovcích.

Lze se domnívat, že vytvoření řeči bylo vázáno na vzájemný styk lidí žijících ve skupinách – kolektivu a kolektivně pracujících. Ve spojitostmi s určitými životními situacemi se různě obměňované zvukové celky a gesta staly signály těchto situací a tak z původních neartikulovaných zvuků vznikaly za postupného vytváření anatomicko-fyziologických podmínek zvuky artikulované. Za rozhodujícího činitele při vzniku a zdokonalování řeči je třeba považovat především společnou práci – ta vytvořila potřebu vzájemného sdělování. Tak řeč dospěla až k funkci pojmenovací a sdělovací. Jejím nejvyšším stádiem je schopnost vzájemného sdělování a dorozumívání mluvou i jinými výrazovými prostředky.

Význam řeči v životě člověka je zásadní. Řeč je spojena s celým jeho vědomím a jeho psychickými procesy; má základní a určující vztah k myšlení – bez řeči by myšlení neexistovalo. Řeč je zcela neodmyslitelná od vývoje společenského, vědeckého a kulturního života. Díky ní se ukládají a odevzdávají veškeré zkušenosti minulých generací. Moc slova je obdivuhodná; dovede pohladit i urazit, obveselit i zarmoutit, vyléčit a někdy i zabít. Je nositelem příběhů, názorů, přenáší nejen myšlenky, ale i city.

1.3.2 Řeč mluvená

Mluvenou řeč vnímáme sluchem. Sluchem nazýváme činnost sluchového ústrojí, které zachycuje zvukové podněty z prostředí; šelesty, praskoty, tóny i mluvenou řeč. Zvukové podněty se šíří od zdroje zvuku ve formě zvukových vln o různé frekvenci.

Pro slyšení řeči je nezbytné tzv. fonematické slyšení, tj. schopnost sluchu rozlišovat jednotlivé zvuky lidské řeči, což jsou hlásky (fonémy). Chápání slovních symbolů – slov je pak výsledkem nesmírně složité mozkové činnosti člověka. Je třeba dodat, že na vnímání řeči se také podílí zrak, zejména při jejím vývoji. Je známo, že děti od narození slepé začínají mluvit později. Při vývoji řeči u dětí od narození hluchých má zrak rozhodující úlohu.

Výkonnými orgány – realizátory mluvené řeči jsou vlastní mluvní orgány – mluvidla. Jedná se v podstatě o části orgánu, mající jinou, životně nanejvýš důležitou funkci, jakou je dýchání a přijímání potravy. To je jejich funkce prvořadá, primární, na rozdíl od funkce řečové, sekundární, označované jako neofunkce (z řeckého neos = nový).

Charakter hlasu se během života mění. V dětství je mezi hlasem dívčím a chlapeckým pouze nepatrný rozdíl. K odlišování hlasu na mužský a ženský dochází působením mužských a ženských pohlavních hormonů, což se výrazně začíná projevovat v průběhu puberty. Ve stáří vlivem vyhasínání činnosti pohlavních žláz se opět rozdíl mezi oběma hlasy zmenšuje.

O řečových procesech, probíhajících při mluvení si můžeme udělat následující představu: v určitých oblastech mozku na základě podnětů, vytvořených například zpracováním sluchového vjemu, vzniknou schémata mluvních orgánů pro vyslovení určitého zvuku či jejich komplexů, tj. hlásky nebo slova. Odtud je pak vzruch veden hybnými (motorickými)

nervy ke svalovým skupinám mluvidel a výslednou reakcí je jejich koordinovaný pohyb, tj. mluvení. O průběhu mluvního výkonu jsou současně informována příslušná místa v mozku.

1.3.3 Řeč psaná

Řeč psaná je složitější formou řeči; vyvinula se teprve na podkladě řeči mluvené. Obdobnou úlohu, jakou hraje sluch při vytváření řeči mluvené, má u řeči psané zrak. Zrakem jsou vnímány optické podněty – grafické symboly slov a ty jsou v mozkových ústředích dešifrovány a chápány. Při psaní jsou v mozku vytvořena schémata grafických symbolů slov převedena jako koordinované impulsy nervovými drahami ke svalovým skupinám ruky, kde je realizován vlastní grafický výkon, tj. psaní. Současně probíhá tzv. zpětná vazba, která informuje mozkové ústředí o probíhajícím výkonu.

Na rozdíl od řeči mluvené, které se člověk učí neuvědoměle a získává ji v mluvícím prostředí během několika prvních let života, psané řeči se musí učit záměrnou činností.

1.3.4 Funkce řeči

Řeč plní podle Kamiše (1986) v životě jedince základní funkce komunikativní, mentální a expresivní, dále funkci apelovou, popř. funkci estetickou.

- 1) Funkce komunikativní: Funkce komunikativní (sdělovací) spočívá na výběru prvků mluvčím ze skutečnosti (vnější i vnitřní) a v jejich verbální stylizaci směřující k vytvoření komunikátu (textu promluvy) v jeho centrální mozkové soustavě s možností sdělování myšlenek a dorozumění i porozumění mezi sebou (pokud ke komunikativnímu kontaktu dojde).
- 2) Funkce mentální: Funkce mentální (myšlenková) spočívá ve skutečnosti, že řeč je nástrojem poznávání a myšlení, neboť slouží k uvědomování vjemů, představ, zkušeností a pojmů, tj. k vyjádření určitého psychického obsahu v centrální mozkové soustavě jedince – tato funkce bývá někdy označována termínem ideační.
- 3) Funkce expresivní: Funkce expresivní (výrazová) slouží k vyjadřování citů, pocitů, dojmů, nálad, zážitků, prožitků, přání, nadějí a obav.
- 4) Funkce apelová: Funkce apelová (výzvolá) spočívá ve výzvě jako projevu, kterým chceme, aby jedinec zaujal nějaký postoj, a to jak svým jednáním, tak i verbální

odpovědí. Tato funkce je nástrojem působení na jiné jedince (než na autora výzvy; autoapelová funkce by byla výzva k sobě samému).

- 5) Funkce estetická: Funkce estetická vychází z vnitřní schopnosti člověka těšit se z krásy řeč, popř. i umělecky z ní tvořit, pokud má jedinec patřičný talent.

1.4 Mluva

Sovák (1962) definuje mluvu tj. řeč mluvenou jako způsob užívání výrazových prostředků individua, vytvářených jeho mluvními orgány. Je to činnost individuální, a proto podléhá individuální variabilitě; je to způsob, jak jednotlivci, popřípadě kolektivy jistého společného zaměření (např. herci) modifikují fonické výrazové prostředky, obvyklé v daném jazykovém kolektivu. V individuální úpravě těchto prostředků dominují obvykle různé afekty (mluva vzrušená proti mluvě klidné, radostná atd.), pak okamžité nálady mluvčího (mluva hněvivá, impertinentní, povýšená) a také osobní zvyklosti v užívání modulárních prostředků (mluva monotónní, teatrální) atd.

Termín mluva by se měl proto omezit jen na charakterizování jazyka (tedy např. mluva jevištní). Všechny uvedené fonické modifikace jsou obecně lidské a existují v kterémkoli jazyku. Nedají se vyjádřit vnitřními jazykovými prostředky, nýbrž jen slovním popisem.

1.4.1 Mluvení

Mluvení považuje Sovák (1962) za činnost, jíž je mluva realizována. Jedná se o výkon příslušných částí motorického analyzátoru, tj. mluvidel, ovládaný vyšší nervovou činností, řízený druhou signální soustavou. Dochází zde vlastně ke zfonizování, fonickému realizování vět toho či onoho jazyka, jež jsou zase ze své strany vnějším projevem dynamiky vyšší nervové činnosti. Jiným způsobem vnějšího projevení daných vět je ovšem psaní. Mluvení má však proti němu množství výhod: umožňuje fonické vyjádření daleko zřetelnější, podrobnější a také přesnější. Je to výkon ovládaný vyšší nervovou činností a řízený druhou signální soustavou. Podléhá tudíž všem zákonitostem vyšší nervové činnosti, ovšem již značně složitým. Jako všechny ostatní projevy člověka závisí i mluvení na síle, vyrovnanosti a pohyblivosti základních procesů vyšší nervové činnosti – procesů excitace a útlumu – a také na typech vyšší nervové činnosti.

Mluvní úkon je značně složitý; dá se rozčlenit zhruba do sedmi různých složek, do sedmi různých pochodů; jsou to:

- 1) psychické řízení zamýšleného projevu mozkovou korou;
- 2) přenesení příslušných popudů z mozku na výkonné periferní orgány mluvy (mluvidla)
- 3) koordinovaná činnost těchto orgánů při výkonu potřebných pohybů respiračních, fonačních i artikulačních, zaměřených na vytvoření základních jednotek souvislého mluvního toku čili hlásek;
- 4) vlnění vzdušného prostředí mezi ústy mluvícího a sluchovým orgánem poslouchajícího, způsobené činností mluvidel;
- 5) přijímání zvukových popudů z vnějšku ve sluchovém ústrojí
- 6) přenesení získaných vjemů dostředivými dráhami na mozkové ústředí;
- 7) psychické zpracování těchto vjemů v mozkovém ústředí

2. VÝVOJ DĚTSKÉ ŘEČI

2.1 Úrovně řečového vývoje

Existuje mnoho rozličných přístupů ke zkoumání řečového vývoje. Lze např. popisovat jednotlivá stádia (nejčastější přístup), lze líčit vývoj řeči z pohledu jednotlivých jazykových rovin (foneticko-fonologické, gramatické, lexikální, sémantické, pragmatické) atd. pro orientační posouzení přibližné úrovně vývoje řeči lze použít i schéma (Lechta, 1995):

1. období pragmatizace (asi do 1. roku života)
2. období sémantizace (1. – 2. rok života)
3. období lexemizace (2. – 3. rok života)
4. období gramatizace (3. – 4. rok života)
5. období intelektualizace (po 5. roce života)

Neverbální – předverbální úroveň

Jde o úroveň řečového vývoje zhruba do dovršení 1. roku života dítěte po vyslovení prvního slova. V klasických popisech vývoje řeči se o něm hovořilo jako o předstupních, přípravných stádiích, předřečových činnostech, později o předverbálním období. V současnosti stále více autorů mluví v této souvislosti i o vývoji neverbální komunikace. Předverbální projevy se úžeji vážou na budoucí zvukovou, slovní mluvenou řeč, budoucí řečená slova dítěte, zatímco neverbální projevy zahrnují širší škálu, která obsahuje nezvukové i zvukové projevy. Tyto projevy nemusí mít vždy přímou vazbu s budoucími slovy, s mluvenou řečí (Lechta, 1991). Kromě toho je velice důležité, že neverbální komunikace přetrvává i později, v různých formách projevů i po celý život, zatímco předverbální projevy budou v zápětí vystřídány verbálními projevy. Výzkum neverbálních prvků komunikace se v současnosti dostává stále více do popředí. Je zajímavé, že při popisu předverbálních projevů, přípravných stádií vývoje řeči se často jednostranně vycházelo jen z aktivit dítěte, zatímco při popisu neverbálních projevů se poukazuje na proces komunikace mezi dítětem a jeho okolím. V tomto procesu pozorujeme u dítěte neverbálně-předverbální projevy, u dospělých však neverbálně-verbální projevy.

Verbální úroveň

Vývoj řeči na této úrovni začíná opravdu verbálně: po završení 1. roku se objeví první slovo – jednoslovná věta.

Jde tu o typicky lidskou úroveň; proto se o něm v klasických pracích hovořilo jako o „vlastním vývoji řeči v pravém slova smyslu“ atd. Klíčovými aktivitami zde jsou osvojování rozličných rovin mateřského jazyka: foneticko-fonologické, lexikální, gramatické, sémantické, pragmatické (Lechta, 1985). V určitých oblastech (intelektualizace řeči) trvá zdokonalování na této úrovni vlastně po celý život).

2.2 Vývoj řeči podle věku dítěte

Období po narození

Projevy dítěte

- neartikulovaný jednotvárný křik, s výškou hlasu nejčastěji okolo tzv. komorního A, bez subjektivního oznamovacího záměru, i když objektivně může mít určitou diagnostickou hodnotu (např. křik předčasně narozených dětí je slabý, žalostivý); dítě zpočátku nedokáže ani vědomě, záměrně měnit tónovou výšku křiku;
- postupně si stále více všímá elementárních podnětů: dává přednost tónům před šumy, občas se ve svém křiku zarazí, když uslyší lidský (zejména matčin) hlas;
- náznaky první neverbální komunikace, především v taktilní a vestibulární oblasti; objevuje se i úsměv (okolo 3. týdne) jako vrozená mimická šablona; po 3. – 4. týdnu někdy na matčin hlas odpovídá sacími pohyby.

Období kolem 2. – 3. měsíce

Projevy dítěte

- okolo 6. týdne se mění síla a rozsah křiku; postupně jím dokáže vyjadřovat svou náladu: nejdříve negativní pocity (tvrdým hlasovým začátkem), později – kolem 3. měsíce (měkkým hlasovým začátkem) – i subjektivně příjemné stavy; jde o tzv. emocionalizaci křiku;
- občas už vydává i různé hrdelní zvuky (v poloze, když leží na zádech, klesá jazyk vlastní vahou dozadu); brouká (zejména ve stavu nasycení, spokojenosti);
- z původního křiku se postupně stává přivolávání, tj. prostředek na uspokojování akutních potřeb (tzv. komunikační křik);

- první náznaky humánní komunikace v neverbální oblasti na základě zrakového vnímání: občas reaguje úsměvem na lidský úsměv, respektive na lidskou tvář

Období kolem 3. – 4. měsíce

Projevy dítěte

- začíná očima hledat zdroj zvuku; otáčí se např. za rodiči, když spolu hovoří;
- jestliže ho oslovíme, usmívá se; lidský hlas ho často podněcuje k úsměvu, případně ho uspokojuje;
- projevy pudového žvatlání (bez evidentního přelomu oproti předcházejícím zvukovým projevům); část těchto předverbálních zvukových projevů má charakter signálu; jde o jakousi experimentaci s mluvidly – dítě manipuluje s mluvidly jako při přijímání potravy a tyto pohyby doprovází hlasem;
- postupně odpovídá žvatláním na oslovení; občas se začíná snažit žvatláním vyprovokovat své okolí ke komunikaci;
- má rádo hudbu, zpěv

Období kolem 4. – 6. měsíce

Projevy dítěte

- postupně začíná rozlišovat zabarvení hlasu (zejména matky): přátelským oslovováním ho lze uklidnit, při hněvivém tónu se lekne – bez ohledu na obsah;
- stále živěji reaguje na známé hlasy, především matčin; vokalizuje, jestliže na ně matka hovoří;
- častá frekvence monologického pudového žvatlání, broukání (tzv. babling), v jehož rámci produkuje široké spektrum nejrozličnějších zvuků – prefonémů, ale bez vědomé kontroly (ještě není zapojena vědomá sluchová kontrola); vzniklé zvuky jsou proto velmi variabilní, nefixují se;
- radost projevuje obvykle vysokými výskavými tóny; začíná častěji zvukem upozorňovat prostředí na svou přítomnost;
- už si všimne i tiššího zvuku, především, když je dostatečně blízko a signalizuje mu příjemné zážitky.

Období kolem 6. – 8. měsíce

Projevy dítěte

- stále častěji dokáže sedět: v této pozici se mu i lehčeji vydávají zvuky než v poloze na zádech, takže „vypráví“;
- začátek napodobování: dítě začíná napodobovat zvuky, jež samo vydává, a imitovat i svoje okolí – pokouší se napodobovat zvuky, které slyší;
- snaží se i „odzírat“ pohyby mluvidel; zapojením vědomé sluchové a zrakové kontroly se při napodobujícím žvatlání (tzv. lalling) ze širokého spektra znělek začínají postupně stávat hlásky mateřského jazyka;
- začíná diferencovat mezi lidmi: raději navazuje kontakt s „domácími“ než s „cizími“;
- otáčí se (celým tělem anebo hlavou) za zaslechnutým zvukem;
- rozliší rozhněvaný a přívětivý výraz na matčině tváři;
- začne samo komunikovat s hračkami anebo lidmi.

Období kolem 8. – 10. měsíce

Projevy dítěte

- otočí se na zavolání svého jména;
- postupně už umí ukázat, kde jsou předměty anebo osoby z nejbližšího okolí, které pojmenujeme; dokáže takto identifikovat zas 5 předmětů, respektive osob;
- experimentace se zvuky – reduplikace nejrůznějších slabik, zřetěžených souhlásek (fyziologická echolalie);
- stále přesnější imitace, je čím dál úspěšnější při napodobování zvuků slyšených z okolí;
- komunikování převážně pomocí gestikulace

Období kolem 10. – 12. měsíce

Projevy dítěte

- objevuje se „porozumění“ řeči: obvykle motorická reakce na globální zvukový obraz slov, asociovaný s konkrétní, často se opakující situací – neverbální komunikace gesty na prvosignální úrovni;

- poslechne už větší počet pokynů (otevři ústa, pojd' sem, nedělej to); udělá na výzvu ťapy – ťapy, pá – pá, ukáže, jak je veliké, kde jsou hodiny apod.;
- přesnější imitace řeči dospělých, pozorněji sleduje dospělé při komunikaci;
- artikuluje všechny samohlásky a některé souhlásky a slabiky;
- ukáže, kde má některé části těla, kde jsou věci, které důvěrně zná; někdy se už objevuje i první slovo (s funkcí celé věty): tj. postupně začíná používat aktivně řeč, zpočátku jen tzv. jednoslovné věty, vyjadřující přání, emoce nebo konstatování, zpravidla tvořené opakováním slabik.

Období kolem 1 – 1,5 roku

Projevy dítěte

- první věta – jednoslovné věty jsou nejčastěji podstatná jména, někdy i interjekce a onomatopoeia (tj. slova, zpravidla citoslovce, která vyjadřují pocity, imitují zvuky, např. bum, brr); totéž slovo má v závislosti na konkrétní situaci rozličný význam (může vyjádřit přání, emoce nebo konstatování); výrazné zapojení prozodických faktorů, pomocí nichž moduluje jednoslovné věty;
- neverbální – předverbální komunikace je stále důležitá, jen postupně ztrácí na významu;
- současně s čím dál tím suverénnější samostatnou chůzí se zvětšuje akční radius dítěte, schopnost aktivně poznávat předměty a jevy kolem sebe; to se příznivě projeví na vzrůstu slovní zásoby;
- čmárá tužkou po papíře;
- na požádání dá hračku do krabice a vyndá ji; na konci tohoto období zná asi 70 – 80 slov;
- aktivně používaná slova mají obvykle ještě charakter jednoslovných vět bez gramatické stavby

Období kolem 1,5 – 2 let

Projevy dítěte

- objevuje mluvení jako činnost; také pomocí řeči stále aktivněji poznává okolí;
- začíná tzv. první věk otázek (Kdo je to?, Co je to?);
- postupně spontánně přestává používat dětská pojmenování, různá dětská slůvka, kterým rozuměli často jen ti nejbližší;

- začíná tvořit dvouslovné věty: ještě bez správné gramatické struktury, obvykle hromaděním dvou jednoslovných vět;
- dokáže reprodukovat dvojici, případně trojici čísel;
- ukáže některé části těla na své panence;
- při artikulaci delších slov často vynechává poslední slabiky

Období kolem 2 – 2,5 let

Projevy dítěte

- ovládá kolem 200 – 400 slov;
- vrcholí účinek tzv. genotypického faktoru pro osvojování řeči;
- začíná pozvolna skloňovat a časovat, ohýbat slova; zjevný pokrok v gramatické stavbě verbálních projevů – gramatizace řeči;
- postupně si začíná osvojovat vedle podstatných jmen a sloves, případně přídavných jmen i další slovní druhy; krátké věty dítěte postupně přestávají být dysgramatické; koncem tohoto období už pozvolna tvoří i víceslovné věty;
- vnímá a diferencuje nápadné charakteristiky, distinktivní znaky některých fonémů, z hlediska znělosti (např. B – P), způsobu artikulace (kupř. K – O) a místa artikulace (např. F – G);
- myšlení začíná být verbální a řeč intelektuální.

Období kolem 2,5 – 3 let

Projevy dítěte

- i když už zná své jméno, často hovoří o sobě ve třetí osobě;
- při nevydařeném pokusu o verbální komunikaci je zjevně frustrován;
- pojmenuje nejběžnější předměty denní potřeby;
- jeho transfer v oblasti gramatických jevů mateřského jazyka je tak přesný, že „neakceptuje“ gramatické výjimky mateřského jazyka („dobrý – dobřeji“ tvoří analogicky jako „zelený – zelenější“);
- pojmenování časových pojmů (den – noc);
- ukáže v knize: čím píšeme, co nosíme v hlavě, z čeho pijeme;
- chápe už postupně i otázky: „Kdy?“ a „Proč?“;
- učí se chápat komunikační poslání řeči.

Období kolem 3 – 3,5 let

Projevy dítěte

- dokáže říci svoje jméno i jména sourozenců, respektive nejlepšího kamaráda;
- umí už více než 1000 slov, začíná tvořit „vyšší“, všeobecnější pojmy; začátky přechodu na druhosignální úroveň;
- prochází obdobím fyziologických těžkostí v řeči (zadrhávání řeči, vícenásobné opakování slabik, slov apod.);
- začíná období zvýšeného nebezpečí vzniku koktavosti;
- obvykle už klade slova ve větě správně, ještě však poměrně vzácně používá některé předložky a spojky; tvoří souvětí – nejprve obvykle přiřazovací;
- tzv. druhý věk otázek („Proč?“).

Období kolem 3,5 – 4 let

Projevy dítěte

- z gramatického aspektu se řeč dítěte čím dál tím víc blíží normě;
- dokáže správně tvořit některé protiklady (miminko je malé, strýček je...);
- krátké básničky říká zpaměti;
- slovní zásoba neustále roste, obsah slov se upřesňuje;
- tvoří už i podřadící souvětí;
- při vyslovování a fonematickém diferencování má ještě problémy (zejména s hláskami), jež se tvoří na tomtéž artikulačním místě, které jsou sluchově příbuzné nebo těžce artikulovatelné).

Období kolem 4 – 5 let

Projevy dítěte

- verbální projevy by měly být z gramatického aspektu správné; měly by obsahovat už všechny slovní druhy;
- stále přesněji identifikuje barvy;
- častěji a ve větší míře začíná přednostně využívat „šikovnější“ ruku – zejména při úkonech vyžadujících zvýšenou zručnost;
- ovládá asi 1500 – 2000 slov; mnohem vzácněji než předtím si pomáhá slůvky „ten, ta, to“ a nahrazuje je skutečnými názvy osob, zvířat a věcí;
- ve výslovnosti ještě mohou přetrvávat některé charakteristické nesprávnosti.

Období kolem 5 – 6 let

Projevy dítěte

- dokáže správně reprodukovat poměrně dlouhou větu;
- spontánně se pokouší spočítat předměty kolem sebe;
- dokáže správně vysvětlit, na co používáme některé předměty denní potřeby;
- dokáže reprodukovat kratší příběh téměř bez pomocných otázek;
- zjevný rozvoj regulační funkce řeči;
- evidentní ústup fyziologické patlavosti, případně přetrvává ještě sigmatismus a rotacismus;
- na konci období ovládá asi 2500 – 3000 slov; tvoří i tzv. speciální pojmy;
- postupně se začíná dokončovat proces vývoje fonematické diferenciaci.

2.3 Ontogeneze dětské řeči po stránce zvukové

Okolnosti rozhodné pro fonetický rozvoj řeči dítěte studuje pedofonetika. První hláskové projevy novorozence jsou reflexní povahy. Přechod od neartikulovaných zvuků k artikulovaným fonémům daného přirozeného jazyka je pozvolný. Každý foném prochází určitým obdobím rozkolísané zvukové realizace, než se náležitě zafixuje, tj. než dosáhne ustálenou zvukovou podobu normovanou ortoepickými pravidly daného přirozeného jazyka. Tento proces začíná nápodobou, jejím prostřednictvím dítě zvukově ztotožní pronášený foném s náležitým vzorem, který slyší z okolí.

Vývoj výslovnosti probíhá u jednotlivých dětí různě, tedy ne stejně kvalitně a rychle. Jsou děti, které mají mluvu kolem 3. roku po stránce zvukové v podstatě ustálenou, ale jsou i jedinci, kteří vykazují výslovnostní nedostatky některých hlásek ještě v počátečních ročních základní školy, popř. po celý jejich život.

Dětská výslovnost se rozvíjí od zvukově nejjednodušších artikulačních struktur až ke zvládnutí hláskoslovného systému mateřského jazyka. Jde o proces značně variabilní, závislý jak na individuálních schopnostech dítěte, tak i na vlivech jeho sociálního prostředí.

Nenáležitá artikulace hlásek je v počátcích vývoje dětské výslovnosti jevem zcela přirozeným a rovněž patlavá výslovnost některých artikulačně náročných hlásek, jež se vyskytuje i v pátém roce, popř. i v šestém roce, může být v celku rovněž jevem vývojovým (zejména pokud jde o záměnu l za r, ž za ř apod.).

V procesu osvojování jednotlivých hlásek existuje v daném přirozeném jazyce jistá tendence, některými autory přímo označovaná jako zákonitost, projevující se jistým pořadím ve fixování jednotlivých hlásek dětské mluvy.

2.3.1 Samohlásky

Z hláskoslovného systému daného přirozeného jazyka se v procesu fonetického vývoje dětské řeči ustalují nejdříve samohlásky. Z nich pak se nejdříve upevní artikulace vokálu a a to z důvodu jeho nejmenší námahy při napodobení. U ostatních samohlásek je již artikulace relativně náročnější, a proto se objevují v dětské řeči později. V češtině se nejpozději stabilizuje vokál i.

2.3.2 Dvojhásky

Teprve po ustálení artikulace všech vokálů vokalické soustavy se začíná ustalovat fixace dvojhásek. V češtině se ustaluje nejdříve dvojhláska au; ostatní dvojhásky se fixují později.

2.3.3 Souhlásky

U souhlásek je jejich fixační proces mnohem delší v porovnání se samohláskami. Ale i zde lze stanovit určitá obecnější pravidla jejich fixace.

- 1) Nejdříve se dítě naučí tvořit závěrové hlásky (okluzívy): p, b, t, d, t', d', h, g, m, n, ň; z nich nejdříve artikuluje p, b, m; dále t, d, n.
Pomaleji se fixují třené hlásky (frikativy): f, v, s, z, š, ž, j, ch, l. Z frikativ si dítě nejdříve osvojuje výslovnost souhlásky f a v. Z frikativ se nejpozději fixují sykavky: s, z, š, ž.
- 2) Po sykavkách se ustalují polosykavky (afrikáty): c, č.
- 3) Vývoj artikulačního osvojování souhláskového systému končí fixací likvid r, l.
- 4) V češtině je ve vývojové řadě zpravidla poslední hláska ř.

2.4 Zvuková stránka souvislé dětské řeči

2.4.1 Mluvní takt v řeči dítěte

První souvislé projevy dítěte zahrnují slova jednoslabičná nebo dvojslabičná. U slov dvojslabičných dochází zpočátku k oddělování slabik kratičkou pauzou (např.: má-ma, tá-ta, bá-ba atp.).

Další slova (pokud nejsou zkracována) se rozpadají obvykle na dva samostatné takty. V mnoha případech ale dítě delší slova zkracuje, přičemž podržuje konec slova a vypouští počáteční slabiku. Později dítě zkracuje delší slova tak, že podrží počátek slova a k němu případně připojí koncovku (tím nabývá toto slovo flexivního charakteru).

2.4.2 Melodie řeči

Modulační faktory pronášené mluvy jsou tím prvním zvukovým materiálem, který dítě z okolí vnímá i později začíná nejdříve napodobovat. Reflexní napodobení modulačních faktorů je snazší než reprodukování artikulovaných hlásek, popř. jejich skupin v souvislé řeči.

Melodie dětské řeči má nejbliže k předcházejícím expresivním projevům, k nimž se dítě připravovalo v přípravném předřečovém stádiu, a to křikem, broukáním a žvatláním.

Dítě si vytváří na podkladě osvojování modulačních faktorů řeči mluvní obrazy, které později začne samo generovat. K. Ohnesorg (1974, s. 73) konstatuje: „Melodie řeči je první prvek, který dítě napodobí podle řeči svého okolí, je to první prvek řeči, který si osvojí, a je to také prvek, který nejdéle v řeči dospělého později potrvá, i když už jinak zcela připodobnil svou mluvu jazyku prostředí, v němž žije.“

2.4.3 Rytmus řeči

Počátky artikulované dětské řeči jsou charakteristické rytmickým střídáním slabik, jež mají stejný počet členů (např.: mamamá apod.).

V prvních slovech dítě poměrně věrně napodobuje přízvuk (slovní) a ten klade i někdy na první slabiku slov, jež ji v češtině přízvukovou nemají (např.: a-hoj apod.).

Vedle větného přízvuku, který si dítě osvojuje později, v prvních promluvách sestávajících z více mluvnických taktů, dítě si podržuje tendenci pronášet kratší takty pomaleji a delší takty (tj. víceslabičné) rychleji. Na využití rytmu řeči jsou založeny četné dětské říkanky.

2.5 Forma dětských jazykových pojmenování

Srovnání způsobu, jak jsou tvořeny nejrůznější slovní derivace u dítěte se způsobem, který je běžný v jazyce dospělých, odhalí řadu zajímavých rozdílů:

- vysoká kombinabilita slovních základů s afixy je jedním z typických rysů jazykového systému u českého dítěte; k tomu, aby dosáhlo požadované formy, dítě použije prakticky kterýkoli slovní základ, k němuž pohodově připojí příponu
- poměrně volné spojení odvozovacích afixů se slovním základem je dalším rysem dětského jazyka. Spontánní aplikace sufixů a infixů k nejrůznějším slovním základům na straně jedné a jejich vypouštění na straně druhé ukazuje, že afixy u českých dětí nejsou tak pevně spojeny se slovním základem, jak je tomu v jazyce dospělých. Důsledkem tohoto jevu je fakt, že dětská slovní zásoba obsahuje četná pojmenování, která v běžné slovní zásobě chybí. Mnohý alogický tvar v řeči dítěte vděčí za svůj původ tomu, že dítě vypustí slabiku, o níž se domnívá, že je předponou;
- třetím rozdílem je pak dětské nerespektování hybridity. Jakkoliv málo častý je pak výskyt přejatých slov v řeči dítěte, stalou-li se jednou součástí jeho slovní zásoby, nakládá s nimi dítě naprosto stejným způsobem jako se slovy domácími;
- vysoký stupeň gramatikalizace je dalším význačným rysem dětského jazyka; výstižnou ilustrací toho je záliba dítěte v používání deminutiv, tj. té onomaziologické kategorie, která splňuje podmínky tohoto principu téměř bezvýjimečně. S tím souvisí také jasná preference používání tvarů, které jednoznačně a akusticky výstižně signalizují požadovaný gramatický jev před tvary, které mají homonymní, resp. nulové koncovky;
- předpoklad symetrie v jazykovém systému pak vysvětluje u dítěte existenci korelátů, jež v řeči dospělých nemají své ekvivalenty, viz důsledné uplatňování principu,

že každé substantivum má své deminutivum, případně augmentativum, že vedle tvaru pozitivního existuje i tvar negativní atd.

2.6 Slovní zásoba

Rozvíjet slovní zásobu, prohlubovat ji a zdokonalovat schopnost užívat výrazů ve vhodných kontextech je nebytné nejen v útlém dětství, ale po celý život. Slovní zásoba jazyka zahrnuje desítky tisíc výrazů a jednotlivec nemůže zvládnout více než část z nich. (Pro běžnou komunikaci stačí asi 5 000 slov, průměrná slovní zásoba dospělého (aktivní i pasivní) je 50 000 – 60 000 slov, z toho asi 10 000 aktivní). Rozsah slovníku jedince se pokládá za měřítko jeho znalosti pojmů, tj. měřítko jeho vzdělanosti, odborné připravenosti a inteligence. Zvětšuje se při studiu různých oborů, narůstá četbou odborné literatury i beletrie, podíl na rozvoji má i přímý mluvní styk s různými lidmi. Přitom se slovní zásoba mění nejen kvantitativně, ale prohlubuje se i její kvalita, protože se upřesňuje význam jednotlivých výrazů a lépe se chápou vztahy mezi nimi. V předškolní výchově můžeme položit jen základy tohoto procesu. (Krčmová, 1987)

2.6.1 Specifické rysy slovní zásoby dítěte

V předškolním věku se podle Krčmové (1987) rozšiřuje slovní zásoba dítěte souběžně s rozvojem poznání. Obohacují ji především výrazy, které svým obsahem odpovídají zkušenostem a znalostem dítěte. Slovník dítěte má zvláštnosti nejen v rozsahu, ale i v celkové stavbě. Jednotlivé slovní druhy jsou využívány jinak než v řeči dospělých a samo slovo nemívá v dětské řeči dost přesný význam. Pokud jde o slovní druhy, jsou pro řeč menších dětí nejdůležitější podstatná jména a slovesa; méně je přídavných jmen a příslovčí a i děti po jazykové stránce velmi vyspělé využívají dlouho výrazů s obecnou platností a nedaří se jim vyjádření přesné. Omezený je repertoár spojek. Z číslovek se nejprve objevují výrazy neurčité (málo, moc). Dítě mívá ve svém slovníku i některá slova souznačná (máma – maminka; kalhoty – gatě; ruka – tlapka – packa). Učí se však nejprve využívat jich uvědoměle a menší významové rozdíly synonym nebere v úvahu. S jistotou užívá i šestileté dítě jen těch přídavných jmen, příslovčí a číslovek, jejichž význam je přístupný jeho chápání.

Omezený okruh výrazů v dětské řeči neznamená odtržení dítěte od celkového bohatství jazyka: pasivní slovní zásoba (tj. výrazy, jimž dítě v souvislosti uspokojivě rozumí, i když jich samo neužívá) je daleko bohatší než výrazy aktivní slovní zásoby (tj. dítětem skutečně

v promluvách užívané). Rozsah pasivní slovní zásoby můžeme jen těžko sledovat, spíše na něj usuzujeme z celkových reakcí dítěte např. na předčítanou pohádku. V mnoha případech je rozdíl mezi aktivní a pasivní slovní zásobou prohlubován nepoměrem mezi podněty okolního světa, jež slovní zásobu rozšiřují, a komunikačními potřebami dítěte, jež některé, třeba i dobře zvládnuté výrazy prostě nepotřebuje uplatnit.

V aktivní slovní zásobě můžeme dobře poznávat i to, do jaké míry dítě výrazy pochopilo, tedy sledovat i vztah slova a pojmu. Dítě samo usiluje o vyjadřování o těch jevech, které jsou v dosahu jeho chápání, protože si teprve vytváří a rozvíjí druhou signální soustavu – tj. schopnost abstrakce a zobecnění za opory jazykového vyjádření – a uvědomuje si vztah mezi slovem a pojmem, jenž se bude s přibývajícími zkušenostmi prohlubovat.

Pro slovní zásobu dětí je charakteristické „dětské“ výrazy. Jsou to slova, která se do řeči dětí dostala z citově zabarvených promluv dospělých a jsou společná pro všechny děti určité věkové oblasti. Tříleté děti je užívají spontánně vedle slov neutrálních, předškolní dítě se jim však často vyhýbá.

Podobně ubývá v řeči dětí kolem šesti let zdvořilostí. U malého dítěte jsou zcela běžnou součástí slovní zásoby a na tom nic nemění ani skutečnost, že jsou výslovnostně náročnější než slovo základové. Odrážejí totiž kladný citový vztah mluvčího k dítěti a to je nápodobou přirozeně přijme.

Potřeba konkrétního vyjádření jevů okolního světa ze zorného úhlu dítěte vede k vytváření nezvyklých výrazů. Dětské neologismy (nově tvořená slova) vznikají většinou neobvyklým využitím odvozovacích možností, které jsou přirozenou součástí jazykového systému mateřského jazyka. Tvorba neologismů i jejich další osud v řeči dětí souvisí se zvládáním mluvnického systému jazyka.

2.7 Mluvnický systém v řeči dítěte

Prvních šest let života je období, v němž dítě ovládne celý gramatický systém mateřského jazyka. V dalších letech se na tom změní jen málo: v souvislosti se školní výukou českého jazyka se dítě naučí nebo doučí spisovné koncovky pro jednotlivé tvary, uvědomí si

vztahy mluvnického systému, naučí se gramatické terminologii. Systém jazyka však už bezpečně ovládá, má vytvořeno povědomí o jeho vztazích, umí je využít ve vyjádření. Znamená to například, že v promluvě nezaměňuje jednotlivé slovesné osoby, bez potíží vytvoří v závislosti na slovesné vazbě příslušný pád podstatného jména, vytváří shodu mezi přívlastkem a řídícím podstatným jménem, užívá správně slovesného vidu. Učilo se tomu bez teoretických zdůvodňování od prvních pokusů o samostatné vyjadřování. Veškeré souvislé promluvy se utvářejí na základě intuitivního zvládnutí gramatického systému: tvarosloví je v češtině v mnoha případech prostředkem vyjádření syntaktických vztahů, tj. vztahů tvořících z náhodné skupiny slov výpověď odpovídající zvyklostem jazyka. (Krčmová, 1987)

2.7.1 Tvoření slov

Tvoření slov úzce souvisí se slovní zásobou jazyka, a to proto, že jde o vytváření samostatných výrazů označujících samostatné pojmy. Kromě toho je hranice mezi výrazy odvozenými a neodvozenými ze synchronního hlediska plynulá, a zejména pro dítě je jiná než pro dospělé. Tvoření slov zvládá dítě na základě zobecnění z jazykového vzoru okolí. Uvědomuje si významovou i formální souvislost výrazů patřících do jedné slovní čeledi (slova příbuzná), kde se opakuje týž kořen, a také slova stejného slovotvorného typu (slova tvořená stejným způsobem, např. stejnou předponou nebo příponou), jež vyjadřují pojmy širší významové skupiny (např. názvy vlastností, názvy mláďat, činností atd.). Na základě toho vyděluje pro potřeby vlastního rozšiřování slovní zásoby příslušné slovotvorné prostředky (přípony, předpony) a postupy (odvozování, skládání).

2.7.2 Osvojování mluvnického systému dítětem

Také zvládání tvaroslovných zákonitostí jazyka se u dítěte vytváří především na základě zkušenosti s jazykem okolí a jejich zobecněním. Na počátku vývoje řeči (mezi 1. – 2. rokem) mluví dítě agramaticky, tj. užívá výrazů bez ohledu na jejich tvar (např. místo tatínkovi říká takové dítě tatui a tento výraz, z hlediska dospělých tvar 3. či 6. p. j. č., užívá i ve funkci 1. pádu – tatui de). V tomto věku dítě chápe význam slovní jednotky, nikoli význam mluvnického tvaru. Agramatické stádium překonává dítě v souvislosti s rozvojem poznání řeči svého okolí a vývojem vlastních mluvnických schopností. Poznání vztahů mluvnického systému jazyka je důsledkem rozvinutého abstrakčního procesu a analogické aplikace jeho výsledků. Dítě musí např. zobecnit pojem slovesa, jeho osoby, čísla, rodu, způ-

sobu, slovesné třídy, aby mohlo utvořit a zvolit správný tvar odpovídající koncovky. Tento abstrakční proces provádí ovšem neuvědoměle a výsledek si ověřuje pokusem (tj. vytvořením tvaru) a jeho zhodnocením (tj. ověřením správnosti – podle reakce okolí). Sama soustava koncovek je dosti složitá a jejich využití nebývá vždy zcela pravidelné.

3. DEFINICE FONETIKY A FONOLOGIE

Fonetika a fonologie jsou vědní disciplíny, které studují a popisují zvukovou složku lidské komunikace tvořenou za pomoci mluvních orgánů, každá z nich však z poněkud jiného hlediska. Fonetika studuje činnost mluvních orgánů při řeči, charakter výsledného zvuku a jeho sluchové hodnocení. Fonologie se zaměřuje jen na ty složky zvukového signálu, které jsou v daném jazyce významotvorné, hodnotí tedy zvukový materiál z lingvistického hlediska. Obě disciplíny se ve svých poznatcích doplňují. (Příruční mluvnice češtiny, 2001 str. 21)

3.1 Fonetika

Fonetika je vědecká jazykovědná disciplína zabývající se zkoumáním zvukové stránky jazyka z mnoha hledisek. K nejdůležitějším náleží fyziologická činnost mluvidel, akustická podstata zvuků, vnímání zvuků, jejich určování a v neposlední řadě i funkční hodnocení řečových prostředků v mluvené komunikaci.

Fonetika má svá speciální odvětví, která spolu úzce souvisejí. Fonetika obecná se zabývá zvukovou stránkou jazyka v širokém slova smyslu na rozdíl od fonetiky speciální, jež se zaměřuje na určitý konkrétní jazyk (např. češtinu). Speciální fonetika rovněž porovnává fonetiku jednoho jazyka a s fonetikou jazyka jiného např. fonetiku češtiny s fonetikou němčiny. Nejčastěji používanou metodou je při tom metoda kontrastně konfrontační. O fonetice synchronní hovoříme, zabývá-li se jazyky v jednom vývojovém období, např. jazyky současnými. Fonetika diachronní si všímá historického vývoje zvukové stránky jazyka v jednotlivých jazycích.

Ve starším pojetí se fonetika dělila podle toho, jaké metody používala. Metodu tzv. pozorování používala fonetika sluchová na rozdíl od fonetiky experimentální neboli instrumentální, která pracuje s různými přístroji. Současná fonetika však pracuje s kombinací obou metod, a proto je toto dělení dnes považováno za překonané.

3.2 Fonologie

Fonologie je jazykovědná disciplína zabývající se způsoby využívání zvukového materiálu v jazyce. V porovnání s fonetikou, jež sleduje, třídí a hodnotí všechny zvuky, užívané

v mluvené řeči, fonologie si všímá pouze těch zvuků, které mají distinktivní funkci (slouží k rozlišování významu).

Fonologie je poměrně velmi mladá vědní disciplína. Za jejího zakladatele považujeme polského jazykovědce Jana Baudouina de Courtenay, jež zároveň s Ferdinandem de Saussurem propaguje ve 2. pol. 19. století názor, že v jazyce není nejdůležitější materiální povaha hlásek, ale především jejich rozlišovací schopnost.

Jako samostatná disciplína funguje fonologie od 20. let 20. století díky lingvistům sdruženým v Pražském lingvistickém kroužku (N.S. Trubecký, R. Jakobson, B. Trnka, J. Vachek). K rozvoji fonologie dochází i v dalších státech, např. v USA.

Fonologie, která podobně jako fonetika zkoumá zvukovou stránku jazyka, se od fonetiky liší přístupy ke zkoumanému zvukovému materiálu. Fonetika pracuje s objektivně zjistitelnými fakty, zatímco ve fonologii se pracuje s obecnými modely. Rozdíl mezi fonetikou a fonologií vyplývá též z rozdílů mezi hláskami, jimiž se zabývá fonetika, a fonémy, jež zkoumá fonologie.

Fonologie zkoumá zvukový materiál jednoho konkrétního jazyka, neboť jen tak lze diferencovat různé významy. Obecná fonologie se zabývá obecnými otázkami poznávání a rozlišování fonémů jako nejmenších významotvorných jednotek. Součástí historické mluvnice je historická fonologie, která porovnává současný fonologický systém s obdobími vývojově staršími. Srovnávací fonologie sleduje fonologické systémy různých jazyků a výsledky zkoumání využívá v praxi. (Junková, 1971, str.6-8)

4. JAZYKOVÉ ROVINY

Jazyková rovina podle Defektologického slovníku (Dvořák, 2001) je popisována jako dílčí systém (subsystém) jazyka charakterizovaný specifickými základními jednotkami:

- 1) foneticko-fonologická rovina
- 2) morfologicko-syntaktická rovina
- 3) lexikálně-sémantická rovina
- 4) pragmatická rovina

4.1 Foneticko-fonologická rovina

Základními jednotkami této roviny jsou hlásky (fonémy, popř. alofony). Podle Svobody (2001) „fonologické hledisko se zaměřuje na aktivní formální stránku řeči, na kvalitu jednotlivých fonémů, tj. na znění jednotlivých hlásek i celkového řečového projevu. Na zpracování fonologické informace se podílejí různé oblasti mozku, především korové oblasti levé hemisféry, včetně sluchových a motorických center“.

Jazykovými rovinami se zabýval rovněž Lechta (2003). Podle tohoto autora se z hlediska diagnostiky u dětí hodnotí fonematická diferenciaci a realizace při artikulaci. Dítě má za úkol rozlišit, zda jsou dvojice slov identické, či podobné. Vyhodnocuje se procento chyb v rozlišování opozic délky, znělosti, nosovosti, měkkosti a kompaktnosti – difuznosti. Existuje několik zkoušek. Mezi nejznámější patří např. Zkouška sluchového rozlišování podle Wepmana a Matějčka (VD), v níž je 20 párů umělých slov. Některé dvojice jsou identické, jiné ne. Dítě nemá možnost opřít se o významovou stránku slova. Používá se rovněž metoda Lechty a Antušekové, jež využívá i dvojice obrázků. Zkoušky jsou kritériálně orientovány – dítě ve věku šesti let by je mělo zvládnout bez problémů.

Zkoušku opakování slov a vět k diagnostice artikulační neobratnosti a specifických asimilací vytvořily Sumegiová a Rafajdusová. Jsou v ní cíleně vybrána krátká (Saša) a dlouhá (nosorožec) běžná i cizí slova (botulotoxin) a věty typu: „Žáci cvičí v tělocvičně. Saša má čistý štětec.“ Reprodukce se hodnotí klinicky.

4.2 Morfologicko-syntaktická rovina

Defektologický slovník (Dvořák, 2001) vymezuje jednotky této roviny jako morfémy a slova; zahrnuje uplatňování gramatických pravidel v mluvním projevu, dále se zabývá gramatickou správností slov, vět, slovosledu, rodu, čísla, pádu apod.

Dle Svobody (2001) „syntaktická složka je mluvnickou kompetencí, jde o schopnost chápat gramatická pravidla, o znalost a způsob jejich používání, a dodržování správné větné stavby. Syntaktické uvažování je rovněž spojeno s aktivizací rozsáhlé oblasti mozku na rozhraní temenního, spánkového a týlního laloku obou hemisfér. Nezávisí tedy jen na funkci řečových center levé mozkové hemisféry, přestože jde o verbální aktivitu.“

Tato jazyková rovina se hodnotí podle Lechty (2003) na základě porozumění slovním spojením a větám, otázek a instrukcí, opakování vět a rovněž v jakémkoli souvislém mluvním projevu dítěte: při popisu obrázku, reprodukci povídky, vyprávění na zadané téma, v běžném dialogu. Rozlišuje se porozumění gramatickým strukturám a uplatňování gramatických pravidel v mluvené expresivní řeči. K hodnocení této roviny se doporučuje schéma Bernsteinové a Tiegermanové. Mezi základní zkoušky patří: Opakování vět podle Grimmové (VD) je soubor deseti vět seřazených podle narůstající gramatické náročnosti. Autorka vychází ze skutečnosti, že předpokladem opakování vět je jejich „přetavení“ přes vlastní gramatický systém a že nejde jen o jednoduchou mechanickou reprodukci slyšeného. Podle dlouholetých zkušeností dětí na konci předškolního věku (6-7leté) řeší tyto úlohy kvalitně a přesně.

Všeobecně platí, že řeč dítěte staršího než čtyři roky se po gramatické stránce velmi podobá řeči dospělých, je jen jednodušeji strukturovaná. Vazby vyžadující shodu většího počtu větných členů (např. v genitivu „dvou bílých psů“, ale v lokálu „dvou bílých psech“) si děti plně osvojí až ve školním věku. Ke zjišťování gramatické správnosti řeči se používá Žlabova zkouška jazykového citu, která je tvořena pěti subtesty zaměřenými na jednotlivé parametry morfologie (určování rodu podstatných jmen, slootovorné morfémy, shody v rodě, čísle a pádu, časování sloves, určování slovního základu). V českém jazyce je standardizovaná.

Tato jazyková rovina se často hodnotí klinicky. Pochopení jednotlivých otázek a příkazů zvládnou děti v 3. roce. Běžně se porozumění vyšetřuje tak, že dítě má na požádání vykonat konkrétní činnost. Pochopení složitých časových a kauzálních vět, jež vyžaduje určitou kognitivní zralost, nastává až po 6. roce. Mezi nejtěžší úkoly patří posouzení gramatické správnosti slov a vět, zejména slovosledu, rodu, čísla apod. Porozumění předložkovým vazbám s genitivem, prostorovým vztahům, pojmům vyjadřujícím relativní velikost a množství je součástí neuropsychologického vyšetření. Existuje i experimentální forma dětského Token testu na vyšetření porozumění gramatické stránce textu.

4.3 Lexikálně-sémantická rovina

Tato rovina popisuje aktivní a pasivní slovní zásobu, zabývá se definicemi pojmů a úrovní zobecňování. Podle Svobody (2001) sémantická složka zahrnuje především rozsah a kvalitu slovní zásoby, aktivní i pasivní slovník, i lexikální diferenciaci, tj. rozlišování různých druhů slov. Sémantická diferenciacie závisí na součinnosti několika oblastí mozku, levostranné čelní a spánkové kůry, včetně Brocova centra. Lexikální diferenciacie je závislá především na činnosti levého spánkového laloku. Funkční specializace mozku pro uvedené aktivity je značná, jak uvádí F. Koukolík (2000) dokonce i „na rozlišování podstatných jmen a sloves se podílejí jiné korové systémy“. Slyšená slova jsou zpracovávána odlišnou oblastí mozku než slova psaná apod. Levostranná kůra čelních mozkových laloků je důležitá pro sémantickou pracovní paměť, tj. pro zpracování podnětů tohoto druhu, bez ohledu na způsob jejich prezentace.

Nejvýznamnější prostředky, které se používají pro diagnostiku této roviny je podle Lechty (2003) schéma Bernsteinové a Tigermanové a jazykový přístup Laheyové. Slovní význam se hodnotí především jako aktivní a pasivní slovní zásoba. O růstu slovní zásoby u dětí existují údaje v literatuře (Lechta, 1990). K hrubé orientaci v aktivním slovníku máme Kondášovu obrázkově-slovníkovou zkoušku. Jinak se hodnocení uskutečňuje klinicky s reálnými předměty a činnostmi nebo jejich obrázky. Často se používá třídění obrázků do nadřazených kategorií, čímž se získá představa o dosažené úrovni pojmotvorby. Dítě může třídít obrázky do kategorií i volně, na základě vlastní úvahy, takto se však hodnotí víc kognitivní než řečové schopnosti. Může se postupovat i tak, že se dítěti řeknou tři slova a ono má vymyslet ještě jedno, které se k nim hodí.

K běžným klinickým metodám, které komplexně zachytí úroveň významové, gramatické i pragmatické stránky řeči, patří produkce vyslechnutého příběhu, popis tematického obrázku a monologické vyprávění na zadané téma. Vhodné jsou podněty a témata, jež jsou dětem všeobecně blízké, např. „...ráno u nás doma, Vánoce v naší rodině“. Tyto komplexní úlohy však vyžadují účast nejen vlastních řečových procesů, ale i paměťových a rozumových schopností, motivace, pozornosti atd.

4.4 Pragmatická rovina

Pragmatická rovina je v Defektologickém slovníku (Dvořák, 2003) popsána jako schopnost vyjádřit rozličné komunikační záměry, např. požádat o něco, vyjádřit postoje a emoce, schopnost vést dialog, spontánně vyprávět apod.

Svoboda (2001) vymezuje pragmatickou rovinu jako sociálně-řečovou kompetenci, jde o komunikační využití jazykových kompetencí. Na této aktivitě se účastní mnohé další oblasti mozku a její kvalita závisí na koordinaci všech zúčastněných funkcí. Závisí samozřejmě i na zkušenosti, která stimuluje rozvoj této schopnosti., resp. dovednosti.

Podle Lechty (2003) „pragmatické schopnosti se vyvíjejí od období performativů až po rozvité komunikační schopnosti – vést dialog a vyprávět příběhy. Podle schématu Bernsteinové a Tigermannové se hodnotí komunikativní záměry dítěte a jeho konverzační schopnosti“.

5. JAZYKOVÝ CIT

5.1 Definice jazykového citu

Termín jazykový cit se v literatuře téměř nevyskytuje. Používá se spíše pojmenování jazyková nebo lingvistická kompetence. Zelinková (1994) uvádí ve své publikaci definici jazykového citu Zdeňka Žlaba, který ho charakterizuje takto: „Jazykový cit je schopnost dítěte více či méně přesně zvládat mluvnická pravidla bez jejich teoretických osvojení. Již v předškolním věku je většina dětí schopna na základě analogie a nápodoby ze spolupůsobení faktorů biologických a společenských hovořit gramaticky správně.“

Logopedický slovník (Dvořák, 2001) vymezuje jazykovou kompetenci jako potenciální jazyk, znalost jazyka a schopnost ho používat.

5.2 Zkouška jazykového citu

Podle Kocurové (2002) byla zkouška jazykového citu konstruována českými autory v polovině 80.let a od té doby je používána jako doplňující diagnostická technika při vyšetřování specifických poruch učení. Tato technika vznikla z potřeby diagnostikovat v řeči kromě poruch výslovnosti, tempa, případně zvuku i některé hlubší insuficience. Ty mohou být významným patognostickým ukazatelem expresivní ale i receptivní složky řeči.

Řeč jedinců se specifickou poruchou učení ve fatické oblasti je často charakterizována dysgramatismem (agramatismem), jež se projevuje především na morfologicko-syntaktické rovině sníženou úrovní tzv. gramatického resp. jazykového cítění. Etiologicky bývají tyto problémy nejčastěji vázány na lehké mozkové dysfunkce.

Během vývoje testu byla zjištěna řada symptomů, jejichž výskyt koreloval s nízkou úrovní jazykového citu. Byly to:

- závažnější stupně dyslexie a dysortografie
- opožděný vývoj řeči
- poruchy fonemického sluchu
- snížené výkony ve zkoušce reprodukce rytmických struktur
- snížené výkony ve zkoušce sluchové analýzy a syntézy
- nižší úroveň školního prospěchu

U dětí se specifickou poruchou učení výsledky dokládají, že se u nich jedná o celkové snížení jazykových schopností, o oslabení v několika nebo ve všech složkách řečové komunikace.

5.2.1 Specifické poruchy učení

Test jazykového citu se specializuje především na jazykové charakteristiky poruch učení. Pojem specifické poruchy učení je kategorie, která v sobě zahrnuje celou škálu vývojových obtíží. Definice, kterou v r. 1976 vydal Úřad pro výchovu v USA zní: „Specifické poruchy učení jsou poruchami v jednom nebo více psychických procesech, které se účastní v porozumění řeči nebo v užívání řeči a to mluvené i psané. Tyto poruchy se mohou projevit v nedokonalé schopnosti naslouchat, myslet, mluvit, číst, psát nebo počítat. Zahrnují stavy, jako je např. narušené vnímání, mozkové poškození, lehká mozková dysfunkce, dyslexie, vývojová dysfázie atd. (sec.cit.Matějček, 1987).

Specifické poruchy učení vytvářejí komplikovaný obraz obtíží, které ve svém komplexu dětem znesnadňují, resp. Znemožňují přiměřeně reagovat, rozumět pokynům, plnit běžné úkoly a ve škole sledovat instrukce učitele a to navzdory normální inteligenci. Poruchy učení ovlivňují psychické, zejména kognitivní procesy. Projevují se poruchami psaní a pravopisu (dysgrafie, dysortografie), čtení (dyslexie). Poruchy učení se mohou též projevit v oblasti matematických představ, a to poruchami matematických schopností (dyskalkulie).

S poruchami učení, které se vztahují k oblasti jazykových schopností, příčinně souvisejí generalizované poruchy sekvenčního zpracování jazykových stimulů. To způsobí, že postižený jedinec nedokáže sledovat slovní instrukce, které přicházejí v běžném tempu. Kromě potíží v porozumění řeči se poruchy projevují také v řečové produkci (problémy s přesným vyjádřením a vybavováním pojmů, tvořením jednotlivých hlásek, slov), dále ve vizuomotorické koordinaci (potíže v přepisu a psaní textu).

Podle Michalové (2001) dominují specifické poruchy učení především v českém jazyce, ale mohou se odrazit i v jiných předmětech. SPU může negativně působit v rámci českého jazyka především v těchto oblastech: pravopis; sloh, hlavně v písemné podobě; četba a následně pak v důsledku nedobré čtenářské kvality, např. dvojí čtení přetrvávající převážně i

v tzv. skryté formě ve vyšších třídách základní školy; mluvnice; tvarosloví; aplikace gramatických pravidel do písemné podoby; obtíže může činit i větný rozbor.

6. VÝZKUMNÁ SONDA

6.1 Cíle výzkumu

Cílem výzkumu je zjištění úrovně jazykového citu (lingvistické kompetence) na základních školách. Test prověří, zda jsou žáci na konci 5. ročníku připraveni z hlediska českého jazyka na stupeň druhý. Testování ověří jejich schopnost užívat v mluvené řeči správně gramatická pravidla. Zkouška jazykového citu zasahuje do různých odvětví českého jazyka. Jedná se především o přiřazování správných ukazovacích zájmen k daným podstatným jménům, o přechylování substantiv, deklinaci podstatných jmen, převod vět z přítomného do minulého času, určování slovního kořenu atd. Záměrem výzkumu je rovněž porovnání jazykové úrovně mezi třemi základními školami, které se testování zúčastnily a to na základě stanovených hypotéz.

6.2 Charakteristika šetřeného vzorku

Zkouška byla provedena na konci školního roku 2005 u 74 žáků (37 chlapců a 37 dívek) 5. tříd. Výzkum byl realizován na základní škole Grünwaldova v Českých Budějovicích, na základní škole Matice školské rovněž v Českých Budějovicích a na základní škole v Českých Velenicích. Na ZŠ Grünwaldova se zkoušce podrobilo 40 žáků (20 chlapců a 20 dívek), na ZŠ Matice školské test absolvovalo 20 žáků (10 chlapců a 10 dívek) z jazykové třídy a na ZŠ v Českých Velenicích se zkoušky zúčastnilo 14 žáků (7 chlapců a 7 dívek).

Tab. č. 1: Šetřený vzorek

Základní škola	Žáci		Celkem
	chlapci	dívky	
České Budějovice 7, Matice školské 62/3	10	10	20
České Velenice tř. Čsl. Legií 325	7	7	14
České Budějovice 7, Grünwaldova 347/13	20	20	40
Počet žáků	37	37	74

Tab. č. 1 znázorňuje počet zkoumaných osob z jednotlivých základních škol.

6.3 Hypotézy

H 1: Předpokládám, že ve všech třídách budou žáci Zkoušku jazykového citu plnit.

H 2: Předpokládám, že ve Zkoušce jazykového citu budou dívky úspěšnější než chlapci.

H 3: Předpokládám, že ve Zkoušce jazykového citu obstojí nejlépe ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích, poněvadž se jedná o jazykovou třídu.

H 4: Předpokládám, že nejlepších výsledků žáci dosáhnou v subtestu č.1, protože je ze všech úkolů nejjednodušší.

H 5: Předpokládám, že nejslabších výkonů dosáhnou žáci v subtestu č.4, poněvadž se zaměřuje především na skloňování podstatných jmen, přídavných jmen, zájmen a číslovek, což mnohdy dělá dětem problémy i na 2.stupni

H 6: Předpokládám, že chlapci ze ZŠ České Velenice budou v porovnání s ostatními zkoumanými hochy úspěšnější.

6.4 Metody výzkumu

K výzkumu byla použita Zkouška jazykového citu (ZJC) Zdeňka Žlaba. Zkouška je standardizována pro žáky 1. – 5. ročníku základních škol a skládá se z pěti subtestů. Dochází zde k testování schopnosti dítěte používat obvyklé gramatické tvary a struktury a určit jejich úroveň vzhledem k věku. Zkouška jazykového citu má přispět k odhalení dysgramatismu a k eventuálnímu stanovení jeho závažnosti.

Pojem test lze definovat jako „zkoušku, úkol, identický pro všechny zkoumané osoby s přesně vymezenými způsoby hodnocení výsledků a jejich číselného vyjadřování“ (Chráska, 1989)

Zkouška jazykového citu se provádí ústně. Instrukce se zadávají přesně tak, jak jsou formulovány. Součástí každého subtestu je zácvičná úloha, na níž si dítě zkouší řešit následující jazykový text. V těchto úlohách chyby opravujeme, aby žáci, pokud možno, zadaný úkol přesně pochopili. V průběhu samotné zkoušky už pokusné osoby zásadně neopravujeme, každou odpověď přijímáme jako by byla správná.

Výsledky jsou hodnoceny bodováním 0, 1 a 2 body. Součet bodů v jednotlivých subtestech dává celkový skóre. V tabulce ²Stenové normy, ve sloupci, který je shodný s třídou (ročníkem), již daný žák navštěvuje, najdeme naměřenou hodnotu, řádka pak udává odpovídající sten. Uvedené normy odpovídají výsledkům dosahovaným v pololetí školního roku ± 1 měsíce.

V jednotlivých subtestech může dítě dosáhnout maximálně 10 bodů, v celé zkoušce je možné získat 50 bodů. Subtesty č.2 a 3 mají dvě části 2a a 2b, 3a a 3b, jejichž maximální počet odpovídá 5 bodům.

² Stenová norma je způsob uvádění normalizovaných výsledků psychologických diagnostických metod (např. dotazníků) v hodnotách 1-10.

Tab. č. 2: Stenová norma Zkoušky jazykového citu pro chlapce i dívky

Sten	1.tř.	2.tř.	3.tř.	4.tř.	5.tř.
1	1-8	1-15	1-26	1-34	1-39
2	9-11	16-21	27-32	35-37	40-41
3	12-21	22-26	33-35	38-40	42
4	22-27	27-31	36-39	41-42	43-44
5	28-31	32-35	40-41	43-44	45
6	32-35	36-39	42-43	45	46
7	36-38	40-42	44-45	46	47
8	39-40	43-45	46	47-48	48
9	41-43	46-47	47-48	49	49
10	44-50	48-50	49-50	50	50

Tab. č. 2 znázorňuje stenovou stupnici (1-10) pro 1. – 5. třídu základní školy. Pro tento výzkum je aktuální poslední sloupec obsahující informace o bodech získaných ve zkoušce. Na základě těchto bodů jsou výkony žáka přiřazeny do příslušného stenu.

Tab. č. 3 : Hodnocení podle zařazení do stenu

Hodnocení	Rozpětí stenů
výrazný podprůměr	2-0
mírný podprůměr	4-2
Průměr	4-6
mírný nadprůměr	6-8
výrazný nadprůměr	8-10

Tab. č. 3 vyjadřuje hodnocení žáka podle toho, jakého stenu ve zkoušce dosáhl.

6.5 Vlastní výzkumná sonda

1.subtest

1. subtest vyžaduje přiřazení správného ukazovacího zájmena k předpokládaným podstatným jménům. Na konci páté třídy by žáci měli umět zájmena definovat, rozeznávat jejich druh podle významu, skloňovat zájmena osobní (já, ty, my, vy, on, ona, ono), ukazovací (ten) a přivlastňovací (náš).

1. míč..... 2. kolo..... 3. hodiny.....4. žízeň..... 5. vánoce.....6. medvěd.....7. trest..... 8. panenka..... 9. pondělí.....10. lež.....

Hodnocení: Správné odpovědi hodnotíme 1 bodem.

Tab. č. 4: Výsledky subtestu č. 1 všech zkoumaných žáků

Č.položky	Chlapci - správné odpovědi		Dívky - správné odpovědi		Celkem	
	počet bodů	%	počet bodů	%	počet bodů	%
1.	37	100	37	100	74	100
2.	37	100	37	100	74	100
3.	36	97,3	37	100	73	98,6
4.	37	100	36	97,3	73	98,6
5.	36	97,3	37	100	73	98,6
6.	37	100	37	100	74	100
7.	37	100	37	100	74	100
8.	37	100	37	100	74	100
9.	37	100	37	100	74	100
10.	34	91,9	37	100	71	95,9
Průměr	36,5	98,7	36,9	99,7	73,4	99,1

Tab. č. 4 vyjadřuje výsledky subtestu č. 1 všech zkoumaných osob. Z tabulky je dobře viditelné, že se úkol skládal z 10 položek. V případě správnosti byla každá položka ohodnocena jedním bodem, každý žák mohl tedy získat v této úloze maximálně 10 bodů. Jak již bylo řečeno, testu se zúčastnilo celkem 74 žáků (37 dívek a 37 chlapců). Podíváme-li se na výsledky jednotlivých položek, zjistíme, že v tomto cvičení neměly děti větší potíže. Problémy se objevily pouze u slov „hodiny, žízeň, Vánoce a lež“, a to v tomto spojení: „ta hodiny, ta Vánoce, ten lež, ty lež, ten žízeň“. Z tabulky je zřejmé, že více chybovali chlapci, v celkovém úhrnu splnili subtest č. 1 průměrně na 98,7 % a dívky na 99,7 %. Konečné průměrné výsledky celé třídy ukazují hodnotu 99,1 %.

2.subtest

2. subtest má dvě části. První z nich zkoumá převádění konatelských nebo činitelských podstatných jmen z rodu mužského do rodu ženského a naopak. V druhé části mají žáci za úkol tvořit adjektivum od substantiva nebo verba. Na konci pátého ročníku jsou děti poučeny o tom, že přídavná jména vyjadřují vlastnosti osob, zvířat, věcí nebo jevů označených podstatným jménem, anebo jejich význam blíže určují. Měly by umět rozeznávat jednotlivé druhy přídavných jmen (tvrdá, měkká, přivlastňovací) a měly by je umět skloňovat podle jednotlivých vzorů. Učivo o přídavných jménech v pátém ročníku dále zahrnuje různá cvičení zaměřující se právě na tvorbu adjektiv z různých slovních druhů.

2a

1. dělník..... 2. běžkyně..... 3. vesničan..... 4. krmička.....
5. plavec.....

Tab. č. 5: Výsledky subtestu č. 2a všech zkoumaných žáků

Č.položky	Chlapci - správné odpovědi		Dívky - správné odpovědi		Celkem	
	počet bodů	%	počet bodů	%	počet bodů	%
1.	36	97,3	33	89,2	69	93,2
2.	37	100	33	89,2	70	94,6
3.	37	100	36	97,3	73	98,6
4.	33	89,2	33	89,2	66	89,2
5.	28	75,7	33	89,2	61	82,4
Průměr	34,2	92,4	33,6	90,8	67,8	91,6

Tab.č.5 vyjadřuje výsledky subtestu č. 2a všech 74 zkoumaných osob. Test obsahuje 5 položek, každá z nich je v případě správnosti ohodnocena jedním bodem. Podíváme-li se na výsledky v tabulce, zjistíme, že v tomto případě méně chybovali chlapci. U položek č. 2 a 3 nedělali hoši chyby vůbec, plnili je na 100 %. Celkové průměrné hodnoty ukazují, že chlapci splnili subtest č. 2a na 92,4 % a dívky na 90,8 %. Co se týče chyb, je nutno říci, že největší problémy měli žáci u položky č. 5, která spočívá v převodu mužského tvaru „plavec“ na rod ženský. Zaznamenali jsme tyto varianty: „plavčice, plavička, plavetkyně, plovčice“. Dále tvořily děti nesprávně mužský protějšek od slova „krmička“. Nejčastěji se objevovaly výrazy typu „krmec, krmník“. Od slova „vesničan“ vymýšlely děti varianty typu „vesnička“, od podstatného jména „běžkyně“ mužský protějšek „běžkař“ a od slova „dělník“ nesprávný výraz „dělnička“.

2b

1. Jak se říká člunu s motorem?
2. Jak se nazývá míč, kterým se kope?
3. Jak se říká šatům pro dívky?
4. Jak se říká obědu, který je v neděli?
5. Ten, kdo není vidět je?

Hodnocení: Správné odpovědi hodnotíme 1 bodem.

Tab. č. 6: Výsledky subtestu č. 2b všech zkoumaných žáků

Č.položky	Chlapci - správné odpovědi		Dívky - správné odpovědi		Celkem	
	počet bodů	%	počet bodů	%	počet bodů	%
1.	34	91,9	35	94,6	69	93,2
2.	33	89,2	28	76,7	61	82,4
3.	34	91,9	32	86,5	66	89,2
4.	34	91,9	34	91,9	68	91,9
5.	31	83,8	32	86,5	63	85,1
Průměr	33,2	89,7	32,2	87,2	65,4	88,4

Tab. č. 6 podává informace týkající se správných výsledků všech prověřovaných osob v subtestu č. 2b. I v tomto úkolu je ohodnocena každá položka jedním bodem, maximální počet, který může žák získat je tedy 5 bodů. Z tabulky č. 6 je možné vidět, že ani jednu položku nevyřešily děti na 100 %. Zaměříme-li se na celkové průměrné výsledky, zjistíme, že v tomto subtestu byli opět úspěšnější chlapci, plnili ho na 89,7 %. Dívky provedly test č. 2b na 87,2 %. Třída vykonala tento úkol na 88,4 %.

Co se týče chyb, kterých se žáci dopustili, zaznamenali jsme většinou nesprávnosti spočívající v neporozumění zadání. Děti měly za úkol tvořit přídavná jména, vyplývající ze vzorové věty. Ve většině případech ale vymýšlely podstatná jména typu „lod“, kopačák, šatičky atd.“ Zjistili jsme rovněž chybné výrazy spočívající ve špatném tvoření přídavných jmen. Např. u položky č. 1 jsme vyslechli místo spojení „motorový člun – motorovací člun“ a další nespisovné varianty. Problémy žákům dělala i poslední věta „Ten, kdo není vidět, je...“. Objevovaly se převážně výrazy typu „neviděný, nevidělý“.

3.subtest

3. subtest má rovněž dvě části. V první části má dítě použít správného deklinačního tvaru podstatného jména, ve druhé části převádí věty z času přítomného do času minulého. Na konci pátého ročníku žáci vědí, že podstatná jména jsou jednak názvy osob, zvířat a věcí, jednak samostatné názvy pro vlastnosti, děje a vztahy, mají jeden ze tří rodů a mění své tvary podle pádu a čísla, umí definovat skloňování a zabývají se rozkladem slova na kmen a koncovku. S převáděním času přítomného do minulého a naopak se seznámili na základě učiva o slovesech. Vědí, že slovesa jsou slova, která se časují a vyjadřují děj, a to činnost nebo stav.

3a

1. *Doma máme štěně. Rádi si hraje se*
2. *Dědeček má hůl. Musí chodit o*
3. *Venku fouká vítr. Půjdeme proti*
4. *Ve škole má každý pantofle. Přezouváme se do*
5. *Po ulici pochodovali vojáci. Viděli jsme pochodovat*

Hodnocení: Správnou odpověď hodnotíme 1 bodem.

Tab. č. 7: Výsledky subtestu č. 3a všech zkoumaných žáků

Č.položky	Chlapci - správné odpovědi		Dívky - správné odpovědi		Celkem	
	počet bodů	%	počet bodů	%	počet bodů	%
1.	33	89,2	37	100	70	94,6
2.	33	89,2	33	89,2	66	89,2
3.	35	94,6	35	94,6	70	94,6
4.	33	89,2	35	94,6	68	91,9
5.	32	86,5	37	100	69	93,2
Průměr	33,2	89,7	35,4	95,7	68,6	92,7

Tab. č. 7 obsahuje informace týkající se výsledků subtestu č. 3a, který má opět 5 položek. Každá správná odpověď je hodnocena jedním bodem. Podíváme-li se na konečné výsledky testu, zjistíme, že v tomto případě byly úspěšnější dívky. Vykonaly ho na 95,7 %, kdežto chlapci na pouhých 89,7 %. Třída plnila tuto část Zkoušky jazykového citu na 92,7 %. U hochů jsme nezaznamenali plný počet bodů ani u jedné položky, děvčata zodpověděla správně věty č. 1 a 5, plnily je tedy na 100 %. Z hlediska chyb jsme zjistili, že velké pro-

blémy činí žákům skloňování hlavně podstatných jmen „hůl, vítr a pantofle“. Nejčastěji jsme zaznamenali výrazy typu „musí chodit o hůli, půjdeme proti vítru, přezouváme se do pantoflí, do pantofel apod.“. Nesprávnosti se objevily samozřejmě i u první a poslední věty. V té první jsme se setkali s nesprávným skloňováním substantiva „štěně“. Zaregistrovali jsme zejména spojení typu „se štěňatem“. V poslední větě se často vyskytovala tyto chyby: „Viděli jsme pochodovat vojáci“.

3b

1.Čteme hezkou pohádku. Včera

2.Pekaři pečou chleba. Pekaři včera

3.Bubeník tluč na buben. Bubeník včera

4.Chci jít do kina. Včera

5.Jirko, ty mi lžeš. Jirko, včera ty

Hodnocení: Každou správnou odpověď hodnotíme jedním bodem.

Tab. č. 8: Výsledky subtestu č. 3b všech zkoumaných žáků

Č.položky	Chlapci - správné odpovědi		Dívky - správné odpovědi		Celkem	
	počet bodů	%	počet bodů	%	počet bodů	%
1.	35	94,6	37	100	72	97,3
2.	37	100	37	100	74	100
3.	29	78,4	27	73	56	75,7
4.	35	94,6	35	94,6	70	94,6
5.	31	83,8	31	83,8	62	83,8
Průměr	33,4	90,3	33,4	90,3	66,8	90,3

Tab. č. 8 zobrazuje výsledky subtestu č. 3b všech zkoumaných osob. I v tomto případě se skládá z pěti položek, jejichž správnost je opět ohodnocena jedním bodem. Porovnáme-li výkony chlapců a dívek, zjistíme, že dopadli úplně stejně. Obě skupiny plnily test na 90,3 %. Chlapci zvládli nejlépe položku č. 2, dívkám se vydařily věty č. 1 a 2. Nejslabší výkony jsme zaznamenali u hochů v položce č. 3, totéž platí u dívek. Tento úkol spočívá v převodu vět z přítomného do minulého času.

Podívejme se tedy na chyby, kterých se žáci nejčastěji dopouštěli. Velké problémy nastaly především u časování verba „tlouci“. Zaregistrovali jsme výrazy typu „tloukal, tlouk, tlukl,

tlučel“ Potíže se vyskytovaly také v poslední větě „Jirko, ty mi lžeš. Jirko, včera ty...“ Zachytili jsme tyto chyby „jsmi lhal, ty mi lhal, ty lhal“ apod.

4.subtest

4. subtest vyžaduje v započaté větě použít ve správných tvarech dvě až tři slova (substantivum s adjektivem, číslovkou nebo zájmenem), která examinátor vysloví v nominativu.

1. Rozbité pero – Nemohl psát s
2. Můj cvičený pes – Povídali jsme si o
3. Dva malí chlapci – Šli jsme proti
4. Mrazivá zimní noc – Musíme jít do.....
5. Tato velká města – Obdivujeme se

Hodnocení: Zcela správné odpovědi hodnotíme 2 body. Neúplné nebo jen částečně správné odpovědi hodnotíme 1 bodem.

Tab. č. 9: Výsledky subtestu č. 4 všech zkoumaných žáků

Č.položky	Chlapci - správné odpovědi		Dívky - správné odpovědi		Celkem	
	počet bodů	%	počet bodů	%	počet bodů	%
1.	74	100	73	98,6	147	99,3
2.	51	68,9	54	73	105	70,9
3.	37	50	32	43,2	69	46,6
4.	70	94,6	72	97,3	142	95,9
5.	23	31,1	20	27	43	29,1
Průměr	51	68,9	50,2	67,8	101,2	68,4

Tab. č. 9 podává informace o výsledcích subtestu č. 4, který se skládá z pěti položek. Každá správná odpověď je ohodnocena dvěma body. Při pohledu do tabulky zjistíme, že v tomto úkolu dopadli lépe chlapci, průměrně ho plnili na 68,9 %, kdežto dívky pouze na 67,8 %. Třída vykonala tuto část Zkoušky jazykového citu na 68,4 %. Nejlepších úspěchů dosáhli hoši v položce č. 1, získali plný počet bodů, plnili ji tedy na 100 %. Nejmenší bodový zisk jsme zaznamenali u obou skupin v poslední větě. Chlapci tuto větu zvládli na pouhých 31,1 % a děvčata na 27 %. Jednalo se o větu „Tato velká města – Obdivujeme se...“ V tomto případě jsme zaregistrovali opravdu velké množství variant, které byli žáci schopni vytvořit např. „tato velká města, těmito velkými městy, tyto velkými městy, do těchto velkých měst, těmito velkým městem, taková velká města, k těmito velkých městům,

velkýma městama, velká města, velkých měst“. Velké procento chyb jsme zaznamenali rovněž u deklinace číslovky „dva“ („Dva malí chlapci – Šli jsme proti...“). Nejčastěji se objevily výrazy typu „dvoum, dvouma, dvou“. Ve větě „Můj cvičený pes – Povídali jsme si o...“ chybovalo také velké množství dětí. V první řadě vynechávaly při skloňování některé části vzorové věty, ale ve většině případů se nesprávnosti projevily především v chybné deklinaci. Zapsali jsme si tato spojení: „o mojem cvičeným psu, o mým cvičeným psovi, mojim cvičeným psem, mému cvičeným psem atd“. I v tomto případě je nutné podotknout, že žákům nečiní potíže jen skloňování číslovek, ale mají také problémy s přivlastňovacími zájmeny.

5. subtest

5. subtest zjišťuje schopnost určit v řadě slov jejich společný základ (slovní kořen).

1. *přístroj, strojník, nástroj, strojovna*
2. *výhra, hračka, prohra, hračkářství, hráč*
3. *hostit, hostinec, hostitelka, pohostit, pohostinství*
4. *lesník, polesí, zalesnit, lesnatý*
5. *hlasatel, rozhlas, vyhlásit, hlasitý, hlasatelna*

Hodnocení: Zcela správné odpovědi hodnotíme 2 body, částečně správné 1 bodem.

Tab. č. 10: Výsledky subtestu č. 5 všech zkoumaných žáků

Č.položky	Chlapci - správné odpovědi		Dívky - správné odpovědi		Celkem	
	počet bodů	%	počet bodů	%	počet bodů	%
1.	72	97,3	72	97,3	144	97,3
2.	62	83,8	74	100	136	91,9
3.	66	89,2	70	94,6	136	91,9
4.	72	97,3	74	100	146	98,6
5.	72	97,3	74	100	146	98,6
Průměr	68,8	93	72,8	98,4	141,6	95,7

Tab. č. 10 vyjadřuje výsledky subtestu č. 5 všech zkoumaných osob. Obsahuje pět položek, každá správná odpověď je klasifikována dvěma body. Podíváme-li se na konečné průměrné hodnoty, dojdeme k závěru, že v subtestu č. 5 dopadly lépe dívky. V průměru vykonaly test na 98,4 %, chlapci na pouhých 93 %. Třída vykonala tuto část Zkoušky jazykového citu na 95,7 %. Na plný počet bodů obstály dívky v položce č. 2, 4 a 5., plnily je tedy na 100 %.

Dá se říci, že dívkám tento úkol nedělal téměř žádné potíže. Chlapci jsou na tom hůře. Největší problémy jsme u nich zaznamenali u položky č. 2, která se zaměřuje na hledání slovního kořene v řadě slov „výhra, hračka, prohra, hračkářství, hráč“. Několikrát považovali hoši za společnou část slova „hrač, hračka atd.“ nebo si s tímto úkolem nevěděli vůbec rady. Chybovali i v položce č. 3 („hostit, hostinec, hostitelka, pohostit, pohostinství“), v tomto případě označovali jako kořen slovo „hostit“.

H1: Předpokládám, že Zkoušku jazykového citu budou plnit všichni žáci.

Zkouška jazykového citu je určena pro žáky 1. – 5. tříd, obsahuje poměrně jednoduché úlohy týkající se základních znalostí českého jazyka, proto se domnívám, že by ji mohli úspěšně vykonat všichni dotazovaní žáci. Podívejme se tedy na následující tabulku (tab. č. 4), která znázorňuje hodnocení žáků jednotlivých základních škol a to podle zařazení do stenu.

Tab. č. 11: Hodnocení žáků jednotlivých škol podle stenů

Sten	Počet žáků ZŠ Matice školské	%	Počet žáků ZŠ Č.Velenice	%	Počet žáků ZŠ Grünwaldova	%	Žáci celkem	%
výrazný podprůměr 2-0	3	15	2	14,3	7	17,5	12	16,2
mírný podprůměr 4-2	5	25	4	28,5	9	22,5	18	24,3
průměr 4-6	5	25	2	14,3	15	37,5	22	29,7
mírný nadprůměr 6-8	4	20	2	14,3	7	17,5	13	17,6
výrazný nadprůměr 8-10	3	15	4	28,6	2	5	9	12,2
Celkem	20	100	14	100	40	100	74	100

Tab. č. 11 podává informace přinášející odpovědi na hypotézu č. 1. Tedy, zda všichni žáci plnili Zkoušku jazykového citu. Z tabulky je zřejmé, že tomu tak není. Celkem 12 žáků ze třech základních škol (dohromady 74 dětí) mělo ohodnocený test jako výrazně podprůměrný, což znamená, že mají s gramatickou stránkou českého jazyka velké problémy.

Do kolonky výrazný podprůměr spadá 12 žáků (3 žáci ze ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích, tj. 15 % z 20, 2 žáci ze ZŠ České Velenice, tj. 14,3 % ze 14 a 7 žáků ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích, tj. 17,5 % ze 40.

Celkem 18 žákům (tj. 24,3 % ze 74) byl test ohodnocen jako mírně podprůměrný (5 dětí ze ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích, tj. 25 % z 20, 4 žáci ze ZŠ České Velenice, tj. 28,5 % ze 14 a 9 dětí ze ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích, tj. 22,5 % ze 40.

Průměrně vykonalo zkoušku nejvíce testovaných osob, 22 (tj. 29,7 % z celkového počtu dětí všech základních škol). Jednalo se o 5 žáků ze ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích, tj. 25 % z 20, 4 děti ze ZŠ České Velenice, tj. 14,3 % ze 14 a 15 žáků ze ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích, tj. 37,5 % ze 40.

Celkem 13 žákům (tj. 17,6 % ze 74) byl test ohodnocen jako mírně nadprůměrný (4 žáci ze ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích, tj. 20 % z 20, 2 žáci ze ZŠ České Velenice, tj. 14,3 % ze 14 a 7 dětí ze ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích, tj. 17,5 % ze 40.

Nejméně zkoumaných osob spadá do kolonky výrazný nadprůměr, takto ohodnocený test mělo pouze 9 žáků (tj. 12,2 % z celkového počtu dětí). Jsou to 3 žáci ze ZŠ Matice školské, tj. 15 % z 20, 4 děti ze ZŠ České Velenice, tj. 28,6 % ze 14 a 2 žáci ze ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích, tj. 5 % ze 40.

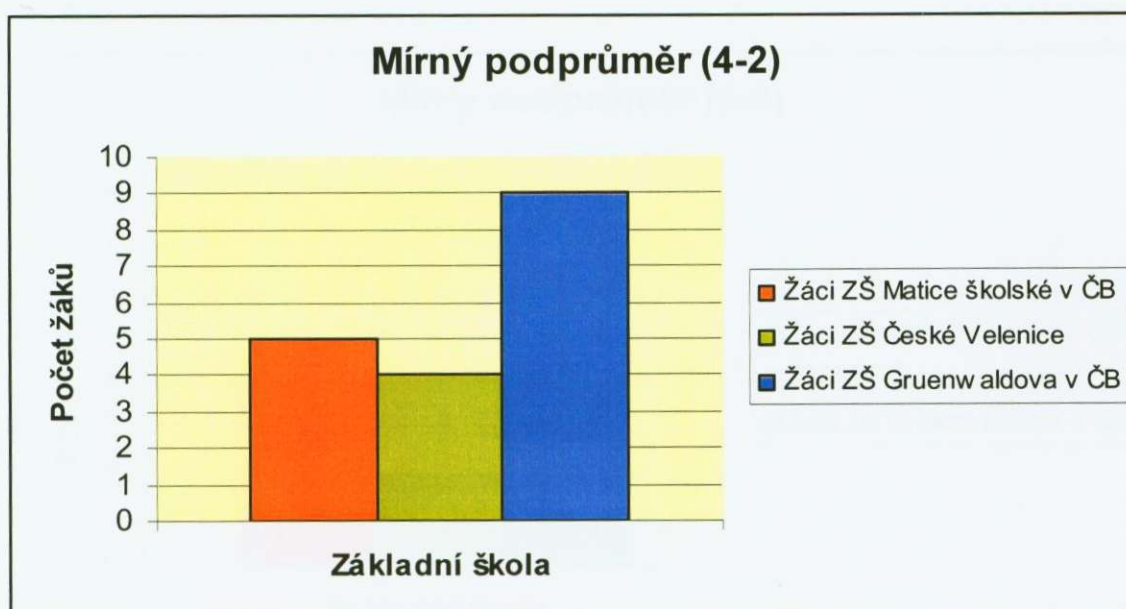
Následující grafy vyjadřují grafické zobrazení výsledků Zkoušky jazykového citu, a to na základě zařazení do příslušné hodnotící skupiny (výrazný podprůměr, mírný podprůměr, průměr, mírný nadprůměr, výrazný nadprůměr).

Graf č. 1:

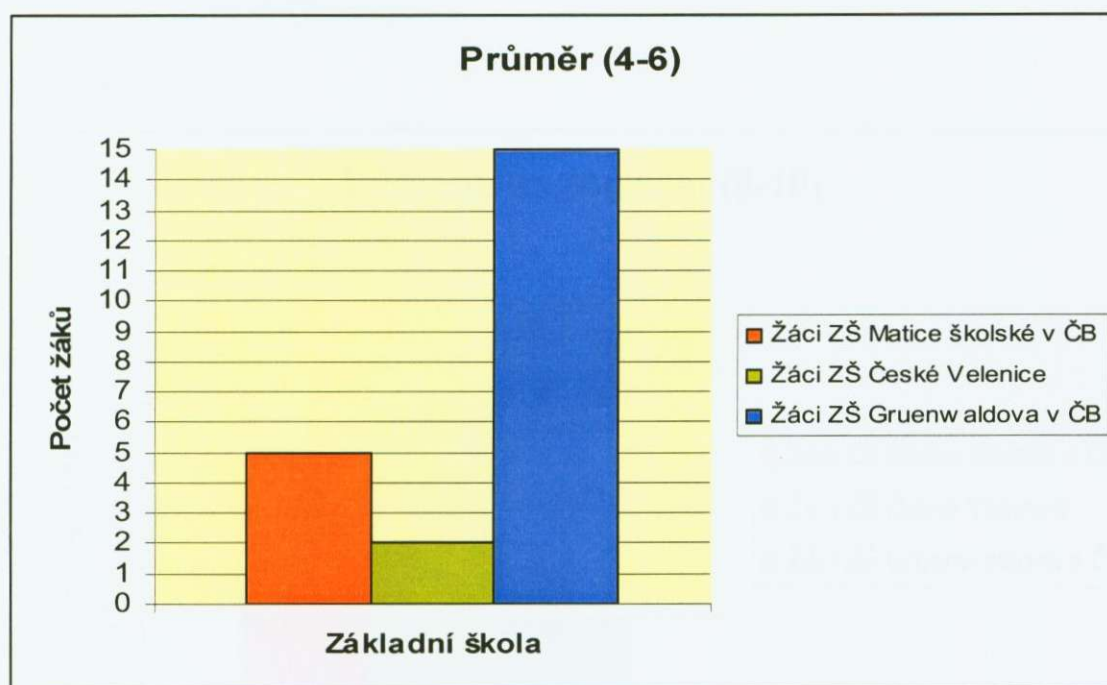
Graf č. 1 zobrazuje počet nejméně úspěšných žáků ze třech zkoumaných základních škol. Jako výrazně podprůměrní ve vykonání Zkoušky jazykového citu byli klasifikováni 3 žáci ze ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích, 2 žáci ze ZŠ České Velenice a 7 dětí z českobudějovické ZŠ Grünwaldova.

Graf č. 2:

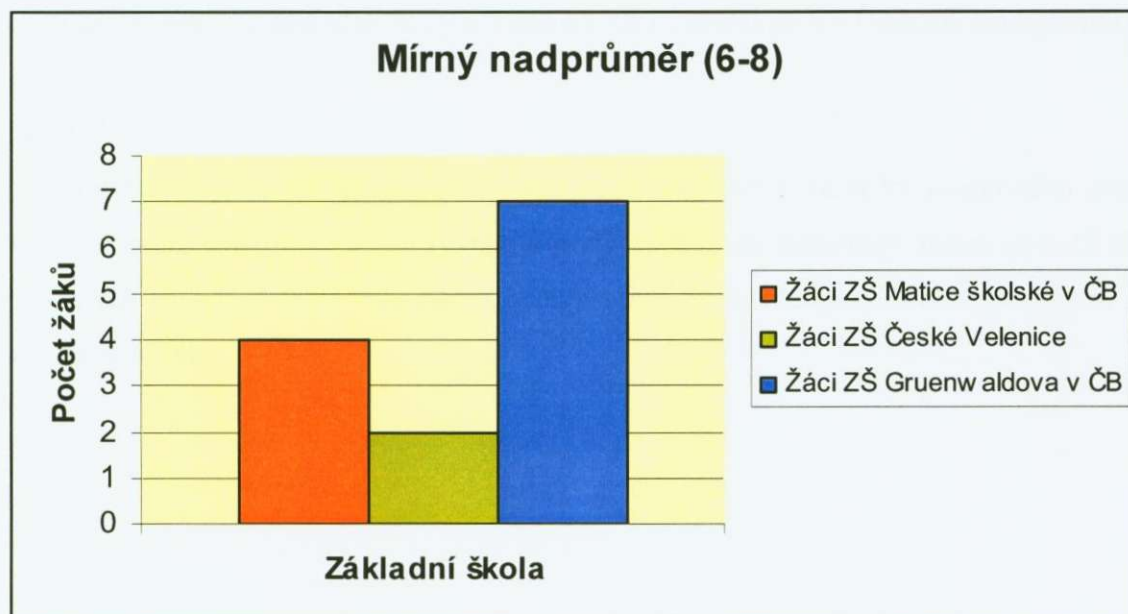
Z grafu č. 2 je velice dobře viditelný počet žáků jednotlivých základních škol, jejichž výkony byly vyhodnoceny jako mírně podprůměrné. Jedná se o 5 žáků ze ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích, 4 děti ze ZŠ České Velenice a 9 žáků ze ZŠ Grünwaldova.

Graf č. 3:

Graf č. 3 vyobrazuje množství žáků, kteří vykonali průměrně Zkoušku jazykového citu. Těchto výsledků dosáhlo 5 žáků z českobudějovické ZŠ Matice školské, 2 děti ze ZŠ v Českých Velenicích a 15 žáků ze ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích.

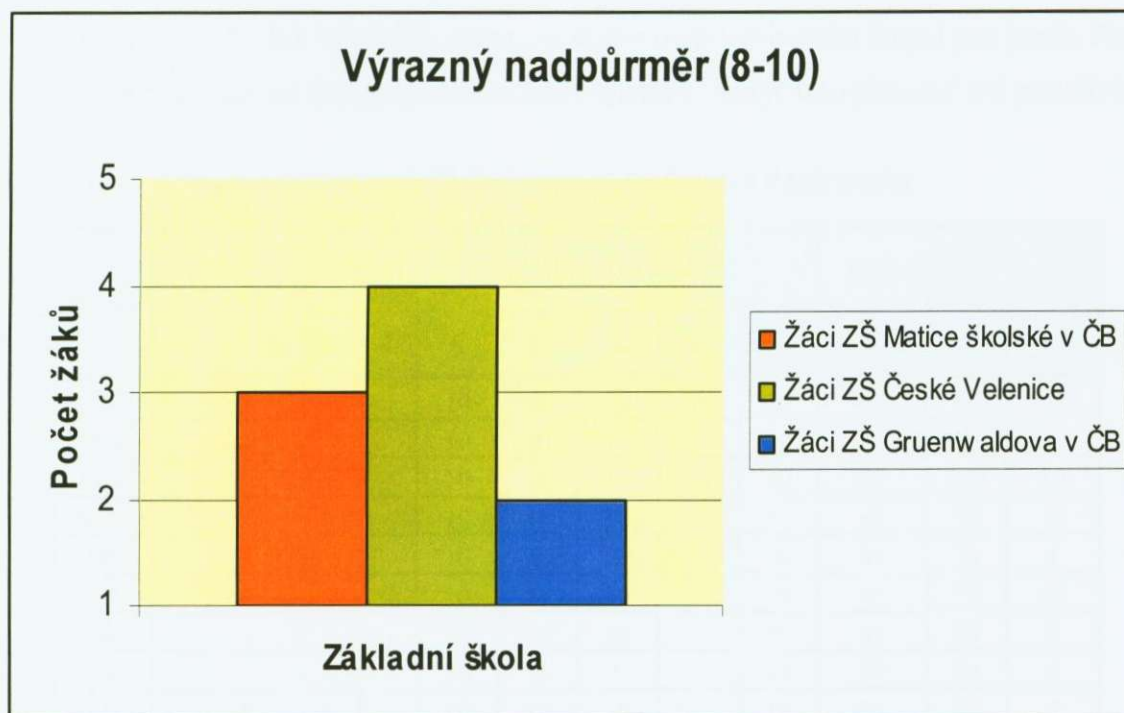
Graf č. 4:

V grafu č. 4 můžeme vidět počet dětí, které byly ohodnoceny ve vykonání testu jazykového citu jako mírně nadprůměrné. Jde o 4 žáky ze ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích,

2 žáky navštěvující ZŠ v Českých Velenicích a 7 žáků studujících na ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích.

Graf č. 5:

Graf č. 5 zobrazuje množství žáků, jejichž výkony byly oceněny jako výrazně nadprůměrné. V tomto případě se jedná o 3 děti ze ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích, 4 žáky z českovelenické základní školy a 2 děti ze ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích.

Shrnutí:

Testované osoby, které byly zařazeny na základě výsledků Zkoušky jazykového citu do rozmezí stenové stupnice 2 – 0 (výrazný podprůměr), test nesplnily. Jedná se o 12 žáků, kteří tvoří 16,2 % z celkového počtu zkoumaných osob. Předpokládaná hypotéza č. 1 se tedy nepotvrdila.

H 2: Předpokládám, že ve Zkoušce jazykového citu budou dívky úspěšnější než chlapci.

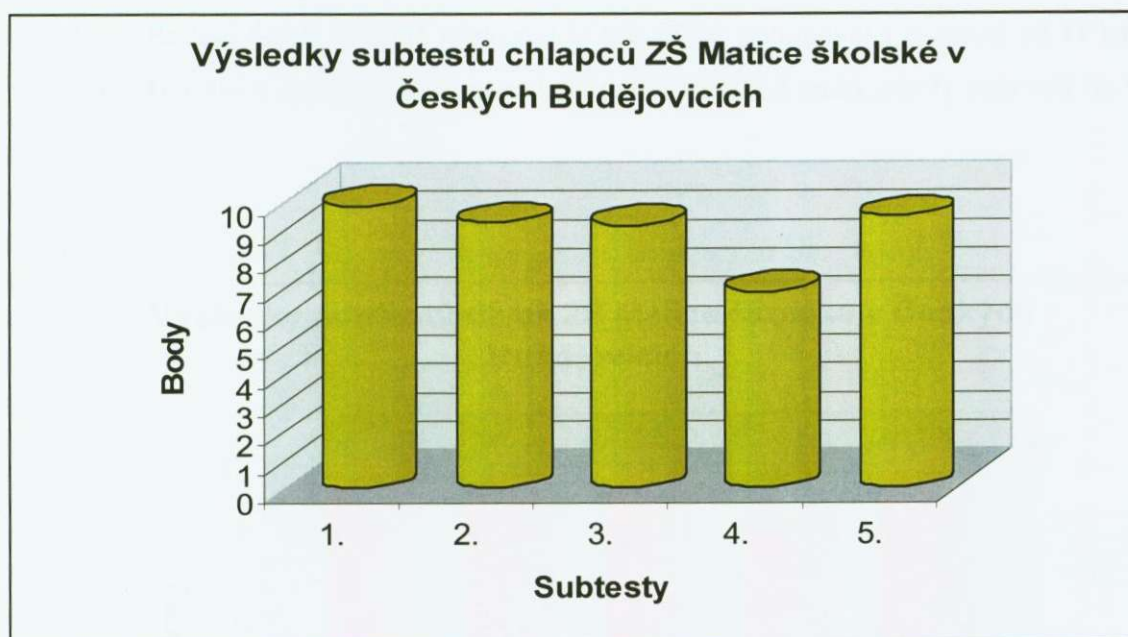
V povědomí mnoha lidí vyvstává názor, že dívky mají vyvinutější smysl pro jazyk. Na základě porovnání následujících tabulek a grafů zjistíme, zda je toto přesvědčení pravdivé.

Tab. č. 12: Výsledky ZJC chlapců ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích

Č.	Jméno	Věk (rok;měsíc)	Pohlaví		Subtesty - body					Body celkem	%	Sten
			M	Ž	1.	2.	3.	4.	5.			
1.	P.K.	11;8	+		10	9	10	8	10	47	94	7
2.	M.N.	11;2	+		10	10	10	7	10	47	94	7
3.	M.J.	11;4	+		10	10	10	10	10	50	100	10
4.	M.A.	11;6	+		10	10	10	8	10	48	96	8
5.	J.P.	11;3	+		10	7	9	3	8	37	74	1
6.	P.P.	10;9	+		10	9	10	7	10	46	92	6
7.	J.B.	11;11	+		10	10	9	6	6	41	82	2
8.	M.D.	11;1	+		10	9	8	7	10	44	88	4
9.	F.B.	11;4	+		10	10	7	7	10	44	88	4
10.	A.B.	11;9	+		8	8	8	5	10	39	78	1
Průměr					9,8	9,2	9,1	6,8	9,4	44,3	88,6	5

Tab. č. 12 znázorňuje výsledky Zkoušky jazykového citu deseti chlapců ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích a to ve věku v rozmezí od 10 let a 9 měsíců do 11 let a 11 měsíců. Z tabulky vyplývá, že žáci získali průměrně 44,3 bodů, plnili tedy zkoušku na 88,6 %.

Graf č. 6:

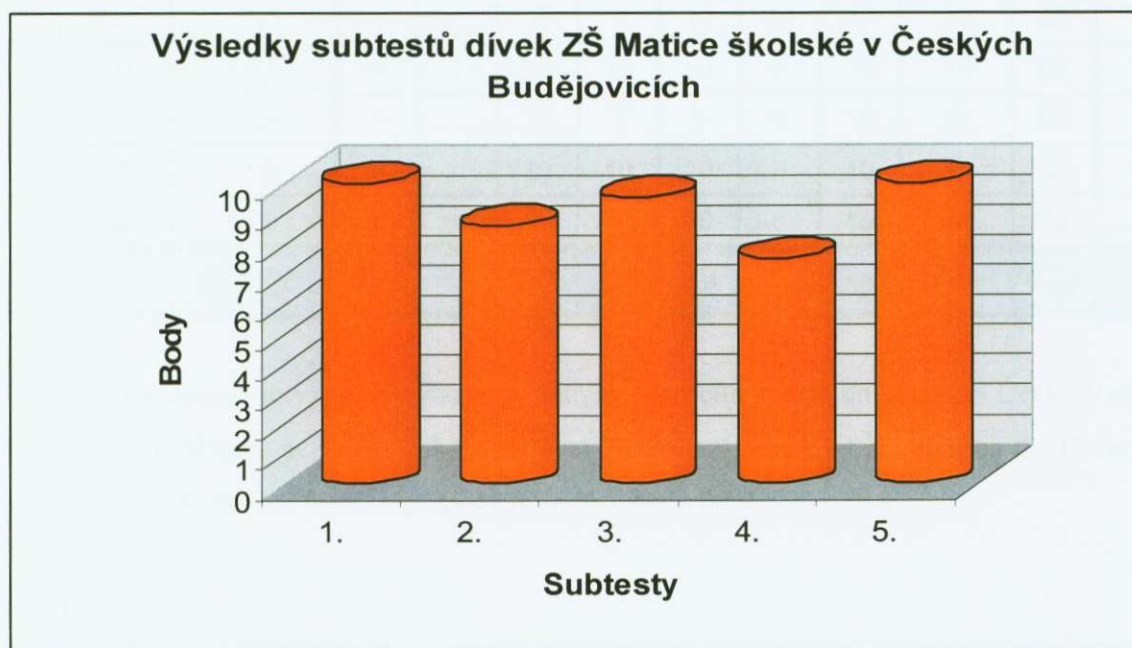
Graf č. 6 zobrazuje výsledky subtestů chlapců ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích. Z obrázku je zřejmé, že největší potíže měli se subtestem č. 4, který se zaměřoval na převod podstatných a přídavných jmen do správného tvaru.

Tab. č. 13: Výsledky ZJC dívek ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích

Č.	Jméno	Věk (rok;měsíc)	Pohlaví		Subtesty – body					Body celkem	%	Sten
			M	Ž	1.	2.	3.	4.	5.			
1.	J.H.	11;4		+	10	9	10	9	10	48	96	8
2.	L.B.	11;7		+	10	9	9	7	10	45	90	5
3.	H.M.	11;8		+	10	9	9	7	10	45	90	5
4.	E.V.	11;5		+	10	7	10	7	10	44	88	4
5.	N.J.	11;9		+	10	7	9	6	10	42	84	3
6.	P.B.	11;6		+	10	10	10	9	10	49	98	9
7.	T.T.	11;3		+	10	10	10	9	10	49	98	9
8.	M.L.	11;8		+	10	10	10	6	10	46	92	6
9.	R.N.	11;4		+	10	7	9	9	10	45	90	5
10.	M.S.	11;2		+	10	8	9	6	10	43	86	4
Průměr					10	8,6	9,5	7,5	10	45,6	91,2	5,8

Tab. č. 13 vyjadřuje výsledky Zkoušky jazykového citu deseti žáků ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích. V době výzkumu se věk dívek pohyboval v rozmezí od 11 let a 2 měsíců do 11 let a 9 měsíců. Děvčata získala průměrně 45,6 bodů, plnily tedy test na 91,2 %.

Graf č. 7:

Graf č. 7 zobrazuje výsledky subtestů dívek ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích. Z obrázku je velice dobře viditelné, že největší problémy dívkám činily subtesty č. 2 a 4 zabývající se přechylováním podstatných jmen, tvorbou přídavných jmen a používáním substantiv a adjektiv ve správných tvarech.

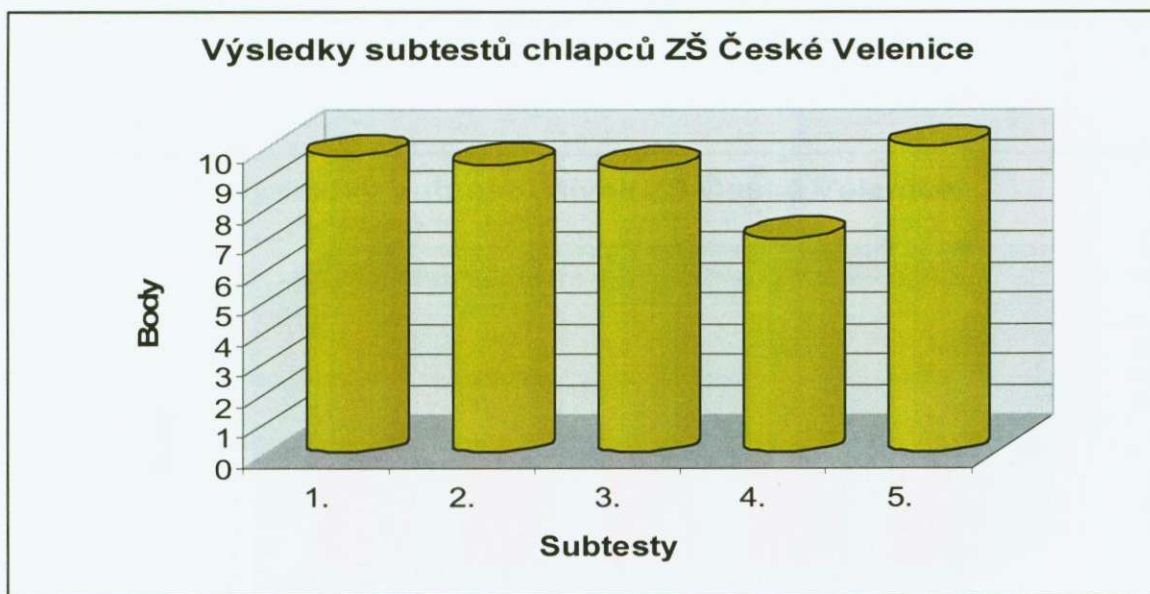
Při porovnání výsledků chlapců a děvčat ze ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích, které jsme vyjádřily prostřednictvím tabulek (tab. č. 5 a 6) a grafů (grafy č. 1 a 2), dojdeme k závěru, že úspěšnější byly v řešení zkoušky děvčata. V porovnání s chlapci plnily subtesty č. 1 a 5 na plný počet bodů, tedy na 100 %. Chlapci vykonali zkoušku na 88,9 % a dívky na 91,2 %, v celkovém vyhodnocení se tedy rozdíl mezi výkony obou skupin příliš neliší. Rozdíl mezi těmito výsledky činí pouze 2,6 %.

Tab. č. 14: Výsledky ZJC chlapců ZŠ České Velenice

Č.	Jméno	Věk (rok;měsíc)	Pohlaví		Subtesty – body					Body celkem	%	Sten
			M	Ž	1.	2.	3.	4.	5.			
1.	O.M.	11;4	+		9	9	8	4	10	40	80	2
2.	M.K.	11;8	+		9	9	9	6	10	43	86	4
3.	M.N.	11;1	+		10	9	10	10	10	49	98	9
4.	M.H.	11;3	+		10	10	10	7	10	47	94	7
5.	J.M.	11;9	+		10	9	8	5	10	42	84	3
6.	M.F.	11;8	+		10	10	10	9	10	49	98	9
7.	V.E.	11;9	+		10	10	10	8	10	48	96	8
Průměr					9,7	9,4	9,3	7	10	45,4	90,9	6

Tab. č. 14 znázorňuje výsledky Zkoušky jazykového citu sedmi chlapců ZŠ České Velenice. V době výzkumu se jejich věk pohyboval v rozmezí od 11 let a 1 měsíce do 11 let a 9 měsíců. Průměrně hoši plnili test na 45,4 bodů, což je 90,9 %

Graf č. 8:

Graf č. 8 zobrazuje výsledky subtestů chlapců ZŠ České Velenice. Z obrázku můžeme velmi dobře vyčíst, že nejhorších výkonů dosáhli v subtestu č. 4, zkoumajícím úroveň tvorby správných tvarů podstatných a přídavných jmen.

Tab. č. 15: Výsledky ZJC dívek ZŠ České Velenice

Č.	Jméno	Věk (rok;měsíc)	Pohlaví		Subtesty – body					Body celkem	%	Sten
			M	Ž	1.	2.	3.	4.	5.			
1.	A.N.H.	11;1		+	10	7	9	7	10	43	86	4
2.	K.B.	11;7		+	10	8	10	7	10	45	90	5
3.	S.J.	11;5		+	10	9	7	10	10	46	92	6
4.	S.Š.	11;4		+	10	7	10	4	10	41	82	2
5.	S.M.	11;5		+	10	10	10	10	10	50	100	10
6.	K.B.	11;6		+	10	10	10	9	10	49	98	9
7.	D.K.	11;8		+	10	9	9	5	10	43	86	4
Průměr					10	8,6	9,3	7,4	10	45,3	90,6	5,7

V tabulce Výsledků Zkoušky jazykového citu sedmi dívek ZŠ České Velenice (tab. č. 15) najdeme hodnoty týkající se jejich úspěšnosti v řešení testu. V době výzkumu se věk děvčat pohyboval v rozmezí od 11 let a 1 měsíce do 11 let a 8 měsíců. Z tabulky je viditelné, že dívky zvládly nejlépe subtesty č. 1 a 5, zabývající se ukazovacími zájmeny a určováním slovního kořene. V těchto úkolech dosáhly plného počtu bodů, plnily je tedy na 100 %. V průměru získala děvčata 45,6 bodů, což je 90,6 %.

Graf č. 9:

V grafu č. 9 můžeme vidět výsledky jednotlivých subtestů dívek ZŠ České Velenice. I v tomto případě měly dívky největší potíže se subtesty č. 2 a 4. Test č.2 se zaměřoval na

přechylování jmen a na tvorbu adjektiv od substantiv nebo verb. Čtvrtý subtest zkoumal užití podstatných a přídavných jmen ve správných tvarech.

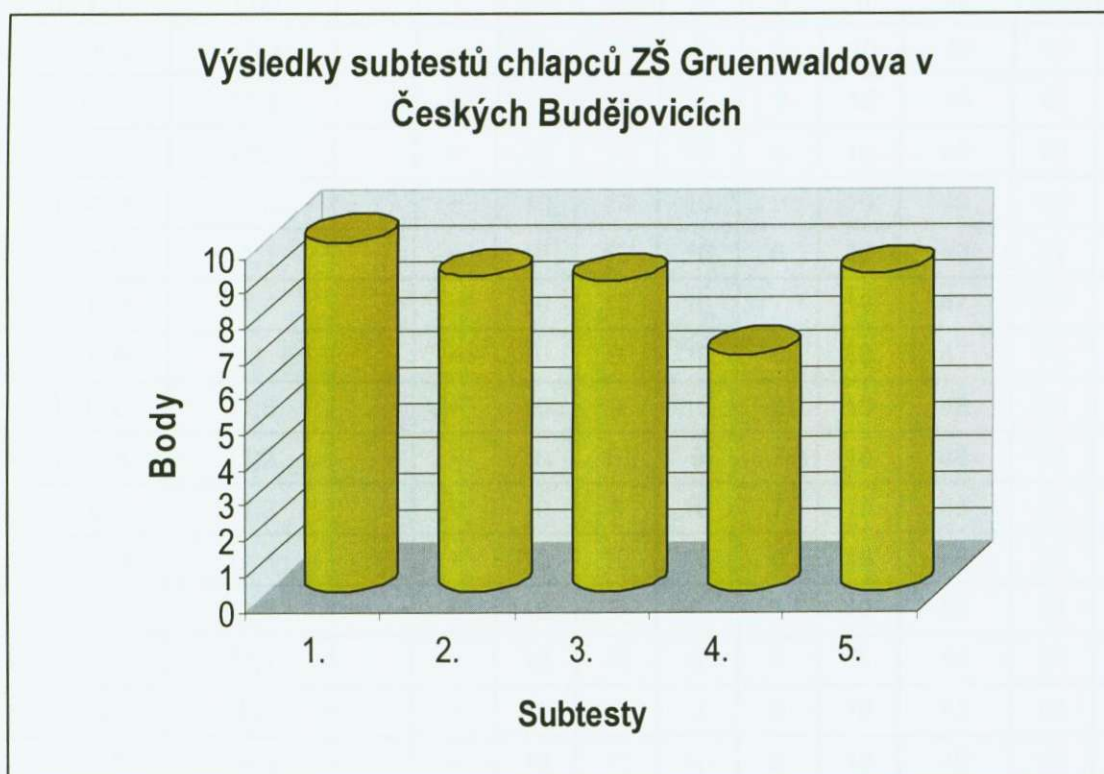
Porovnáme-li tabulky (tab. č. 14 a 15) a grafy č. 8 a 9 týkající se výsledků Zkoušky jazykového citu chlapců a dívek ZŠ České Velenice, dojdeme k závěru, že v tomto případě skončili lépe hoši, ovšem rozdíl mezi průměrnými výsledky je nepatrný, statisticky nevýznamný. Dívky vykonaly test na 90,6 % a chlapci na 90,9 %, rozdíl je tedy 0,3 %.

Tab. č. 16: Výsledky Zkoušky jazykového citu chlapců ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích

Č.	Jméno	Věk (rok;měsíc)	Pohlaví		Subtesty - body					Body celkem	%	Sten
			M	Ž	1.	2.	3.	4.	5.			
1.	M.M.	11	+		10	9	9	9	8	45	90	5
2.	J.P.	11;5	+		10	8	9	7	8	42	84	3
3.	T.R.	11;8	+		9	10	8	8	10	45	90	5
4.	J.Š.	11;12	+		10	9	10	5	10	44	88	4
5.	M.N.	11;6	+		10	9	10	5	10	44	88	4
6.	O.H.	11;2	+		10	10	9	7	10	46	92	6
7.	L.M.	10;9	+		10	10	9	6	10	45	90	5
8.	P.K.	11;9	+		10	10	9	7	10	46	92	6
9.	M.H.	11;9	+		10	10	10	8	10	48	96	8
10.	J.Ž.	11;7	+		10	10	10	7	10	47	94	7
11.	D.J.	11;10	+		10	10	10	7	10	47	94	7
12.	D.P.	11;5	+		10	8	9	6	8	41	82	2
13.	T.P.	11;1	+		10	10	10	8	10	48	96	8
14.	T.P.	11;4	+		10	9	10	7	8	44	88	4
15.	V.K.	11;7	+		10	10	8	6	10	44	88	4
16.	Z.B.	11;4	+		10	10	10	9	10	49	98	9
17.	K.P.	11;1	+		10	9	9	7	10	41	82	2
18.	J.T.	11;5	+		10	9	10	7	10	46	92	6
19.	O.L.	11;7	+		10	3	4	4	8	29	58	1
20.	M.S.	13	+		10	4	3	4	0	21	40	1
Průměr					9,9	8,9	8,8	6,7	9	43,1	86,1	4,9

Tab. č. 16 udává výsledky Zkoušky jazykového citu dvaceti chlapců ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích. V době výzkumu se jejich věk pohyboval v rozmezí od 10 let a 9 měsíců do 13 let. Z tabulky je velice dobře čitelné, že ani jeden z hochů neplnil test na 100 %. Optimálních výkonů žáci dosáhli v subtestech č. 1 a 5, zasahující do oblasti ukazovacích zájmen a určování slovního kořene. V průměru chlapci získali 43,1 bodů, což je 86,1 %.

Graf č. 10:

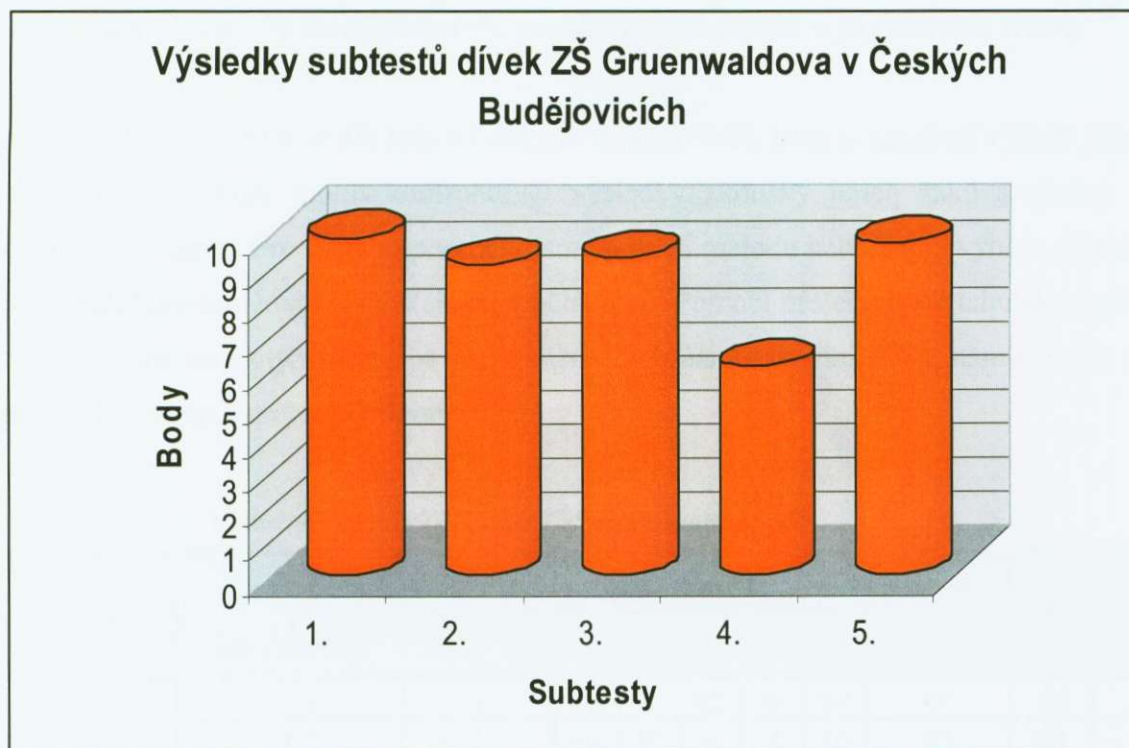
Tento obrázek (graf č. 10) znázorňuje grafické vyjádření výsledků jednotlivých subtestů chlapců ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích. Opět nastaly největší potíže v subtestu č. 4, testující správné tvary substantiv a adjektiv.

Tab. č. 17: Výsledky ZJC dívek ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích

Č.	Jméno	Věk (rok;měsíc)	Pohlaví		Subtesty - body					Body celkem	%	Sten
			M	Ž	1.	2.	3.	4.	5.			
1.	S.G.	11;6		+	9	8	7	6	8	38	76	1
2.	M.B.	11;3		+	10	8	10	4	10	42	84	3
3.	M.K.	11		+	10	9	8	4	10	41	82	2
4.	K.H.	11;2		+	10	10	10	6	10	46	92	6
5.	R.N.	11;5		+	10	10	10	4	8	42	84	3
6.	K.J.	11;3		+	10	9	10	6	10	45	90	5
7.	L.CH.	11;9		+	10	9	9	7	10	45	90	5
8.	P.A.	11;2		+	10	10	10	5	10	45	90	5
9.	K.M.	11;12		+	10	10	10	9	10	49	98	9
10.	A.V.	11;1		+	10	10	10	6	10	46	92	6
11.	D.S.	11;4		+	10	10	10	7	10	47	94	7
12.	B.B.	11		+	10	9	10	8	10	47	94	7
13.	D.D.	11;6		+	10	9	10	9	10	48	96	8
14.	A.H.	11;2		+	10	10	9	7	10	46	92	6
15.	L.S.	11;9		+	10	8	10	7	10	45	90	5
16.	K.M.	11;1		+	10	10	10	6	10	46	92	6
17.	K.P.	11;8		+	10	5	6	3	10	34	68	1
18.	K.S.	11;1		+	10	10	8	6	8	42	84	3
19.	M.K.	11		+	10	7	9	6	10	42	84	3
20.	J.T.	11;3		+	10	10	10	6	10	46	92	6
Průměr					9,9	9,1	9,3	6,1	9,7	44,1	88,2	4,9

Tab. č. 17 obsahuje výsledky Zkoušky jazykového citu dvaceti dívek ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích, jejichž věk se v době výzkumu pohyboval v rozmezí od 11 let do 11 let a 12 měsíců. Ani jedno z děvčat neplnilo zkoušku na 100 %. Nejlepších výkonů dívky dosáhly taktéž v subtestech č. 1 a 5, testující ukazovací zájmena a slovní kořen. Získaly zde v průměru 9,9 a 9,7 bodů. V konečném úhrnu dosáhly průměrně 44,1 bodů. Plnily tedy zkoušku na 88,2 %.

Graf č. 11:

Graf č. 11 znázorňuje výsledky jednotlivých subtestů u dívek ze ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích. I v tomto případě dosáhly dívky největšího neúspěchu v testu č. 4 zaměřujícím se na správné tvary podstatných a přídavných jmen v započatých větách.

Jestliže porovnáme výsledky chlapců a dívek ze ZŠ Grünwaldova, dojdeme k závěru, že i v tomto případě se nejedná o statisticky významné rozdíly. Dívky (viz tab. č. 17) plnily Zkoušku jazykového citu na 88,2 % a chlapci (viz tab. č. 16) na 86,1 %. Rozdíl mezi těmito hodnotami je 2,1 %.

Shrnutí:

Hypotéza č. 2 zněla: Dívky budou ve Zkoušce jazykového citu úspěšnější než chlapci. Z výsledných tabulek a grafů vyplývá, že dívky byly skutečně v jazykových cvičeních lepší než hoši, ovšem rozdíl mezi jejich výkony je malý, tudíž statisticky nevýznamný.

H3: Předpokládám, že ve Zkoušce jazykového citu obstojí nejlépe ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích, poněvadž se jedná o jazykovou třídu.

Na základní škole Matice školské v Českých Budějovicích jsme si záměrně vybrali jazykovou třídu, abychom mohli konfrontovat výsledky zkoušky jejích žáků s výkony dětí z ostatních skupin. Pro tento experiment jsme použili metodu náhodného výběru, abychom porovnali konečné údaje vždy stejného počtu žáků. Pomocí následujících tabulek obsahujících výsledné hodnoty výkonů 14 dětí z každé zkoumané základní školy, nám pomůže zjistit, zda bude tato hypotéza podpořena.

Tab. č. 18: Výsledné hodnoty ZJC žáků ZŠ Matice školské v ČB

Č.	Jméno	Věk (rok;měsíc)	Pohlaví		Subtesty - body					Body celkem	%	Sten
			M	Ž	1.	2.	3.	4.	5.			
1.	P.K.	11;8	+		10	9	10	8	10	47	94	7
2.	M.N.	11;2	+		10	10	10	7	10	47	94	7
3.	M.J.	11;4	+		10	10	10	10	10	50	100	10
4.	M.A.	11;6	+		10	10	10	8	10	48	96	8
5.	J.P.	11;3	+		10	7	9	3	8	37	74	1
6.	P.P.	10;9	+		10	9	10	7	10	46	92	6
7.	J.B.	11;11	+		10	10	9	6	6	41	82	2
1.	J.H.	11;4		+	10	9	10	9	10	48	96	8
2.	L.B.	11;7		+	10	9	9	7	10	45	90	5
3.	H.M.	11;8		+	10	9	9	7	10	45	90	5
4.	E.V.	11;5		+	10	7	10	7	10	44	88	4
5.	N.J.	11;9		+	10	7	9	6	10	42	84	3
6.	P.B.	11;6		+	10	10	10	9	10	49	98	9
7.	T.T.	11;3		+	10	10	10	9	10	49	98	9
Průměr					10	9	9,6	7,4	9,6	45,6	91,1	6

Tab. č. 18 obsahuje výsledné hodnoty ZJC žáků Matice školské v Českých Budějovicích. Zkoušku vykonali ve věku v průměru od 10 let a 9 měsíců do 11 let a 11 měsíců. Při pohledu do tabulky zjistíme, že plného počtu bodů získali děti v subtestu č. 1, zabývajícím se přechylováním podstatných jmen, vykonali ho tedy na 100 %. Nejslabších výkonů dosáhli v testu č. 4, který se zaměřoval na deklinaci jmen. Obdrželi průměrně 7,4 bodů. V celkovém úhrnu získali průměrně 45,6 bodů, což je 91,1 % a tím zařadili svoje výkony do 6. stenu.

Tab. č. 19: Výsledné hodnoty ZJC žáků ZŠ České Velenice

Č.	Jméno	Věk (rok;měsíc)	Pohlaví		Subtesty - body					Body celkem	%	Sten
			M	Ž	1.	2.	3.	4.	5.			
1.	O.M.	11;4	+		9	9	8	4	10	40	80	2
2.	M.K.	11;8	+		9	9	9	6	10	43	86	4
3.	M.N.	11;1	+		10	9	10	10	10	49	98	9
4.	M.H.	11;3	+		10	10	10	7	10	47	94	7
5.	J.M.	11;9	+		10	9	8	5	10	42	84	3
6.	M.F.	11;8	+		10	10	10	9	10	49	98	9
7.	V.E.	11;9	+		10	10	10	8	10	48	96	8
8.	A.N.H.	11;1		+	10	7	9	7	10	43	86	4
9.	K.B.	11;7		+	10	8	10	7	10	45	90	5
10.	S.J.	11;5		+	10	9	7	10	10	46	92	6
11.	S.Š.	11;4		+	10	7	10	4	10	41	82	2
12.	S.M.	11;5		+	10	10	10	10	10	50	100	10
13.	K.B.	11;6		+	10	10	10	9	10	49	98	9
14.	D.K.	11;8		+	10	9	9	5	10	43	86	4
Průměr					9,9	9	9,3	7,2	10	45,4	90,7	5,9

Tab. č. 19 vyjadřuje konečné výsledky ZJC žáků ZŠ České Velenice, kteří test vykonali ve věku v rozmezí od 11 let a 1 měsíce do 11 let a 9 měsíců. Plný počet bodů jsme zaznamenali pouze v subtestu č. 5, prověřujícím znalosti o slovních kořenech, plnili ho tedy na 100 %. Dobrých výsledků dosáhli žáci i v testu č. 1, který zkoumal přechylování jmen. V průměru získali 9,9 bodů. Nejslabší výkony jsme opět zjistili v subtestu č. 4, jež zjišťoval znalosti v oblasti deklinace jmen. V celkovém hodnocení žáci ZJC vykonali průměrně na 45,4 bodů, což je 90,7 %. Sten vykazuje hodnotu 5,9.

Tab. č. 20: Výsledné hodnoty ZJC žáků ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích

Č.	Jméno	Věk (rok;měsíc)	Pohlaví		Subtesty - body					Body celkem	%	Sten
			M	Ž	1.	2.	3.	4.	5.			
1.	M.M.	11	+		10	9	9	9	8	45	90	5
2.	J.P.	11;5	+		10	8	9	7	8	42	84	3
3.	T.R.	11;8	+		9	10	8	8	10	45	90	5
4.	J.Š.	11;12	+		10	9	10	5	10	44	88	4
5.	M.N.	11;6	+		10	9	10	5	10	44	88	4
6.	O.H.	11;2	+		10	10	9	7	10	46	92	6
7.	L.M.	10;9	+		10	10	9	6	10	45	90	5
8.	S.G.	11;6		+	9	8	7	6	8	38	76	1
9.	M.B.	11;3		+	10	8	10	4	10	42	84	3
10.	M.K.	11		+	10	9	8	4	10	41	82	2
11.	K.H.	11;2		+	10	10	10	6	10	46	92	6
12.	R.N.	11;5		+	10	10	10	4	8	42	84	3
13.	K.J.	11;3		+	10	9	10	6	10	45	90	5
14.	L.CH.	11;9		+	10	9	9	7	10	45	90	5
Průměr					9,9	9,1	9,1	6	9,4	43,6	87,1	4,1

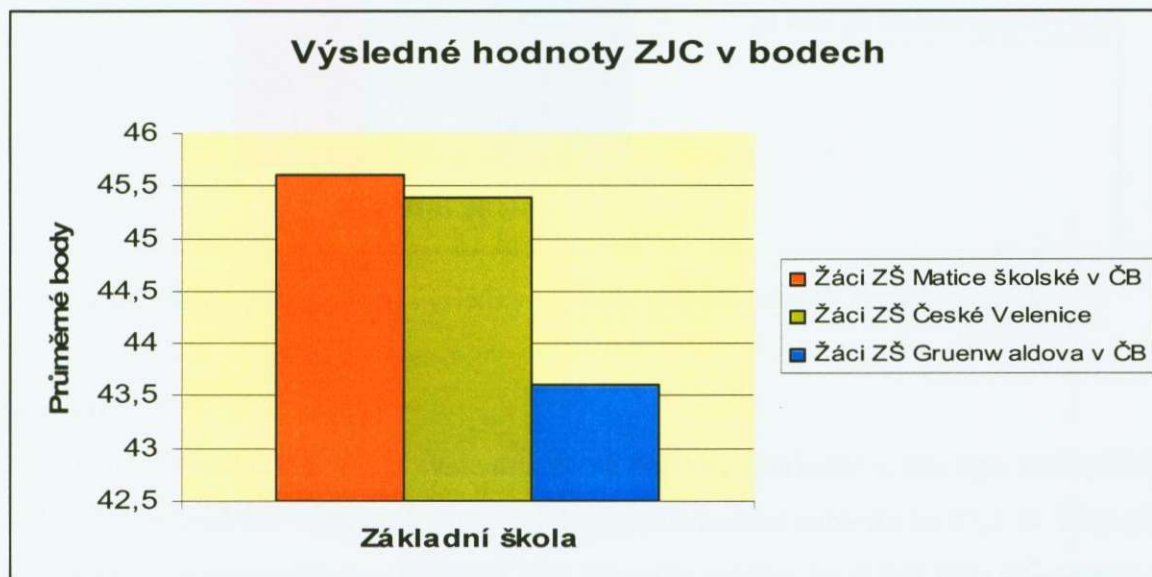
Tab. č. 20 vykazuje výsledné hodnoty ZJC žáků ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích. Tuto zkoušku vykonali děti ve věku v rozmezí od 10 let a 9 měsíců do 11 let a 12 měsíců. Plného počtu bodů sice nedosáhli v žádném z prověřovaných subtestů, ovšem dobré výkony jsme zaznamenali zejména v testu č. 1, zkoumajícím znalosti týkající se přechylování substantiv, průměrně získali 9,9 bodů. Nejhorší výsledky jsme zaregistrovali v testu č. 4, který prověřoval deklinaci jmen. V tomto případě žáci získali průměrně pouhých 6 bodů. Podíváme-li se na celkové výsledky, zjistíme, že děti zkoušku vykonaly na 43,6 bodů, což odpovídá 87,7 %. Sten vykazuje hodnotu 4,1.

Tab. č. 21: Konečné výsledky ZJC všech zkoumaných škol

Základní škola	Výsledné body	Výsledky v %	Zařazení do stenu
ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích	45,6	91,1	6
ZŠ České Velenice	45,4	90,7	5,9
ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích	43,6	87,1	4,1

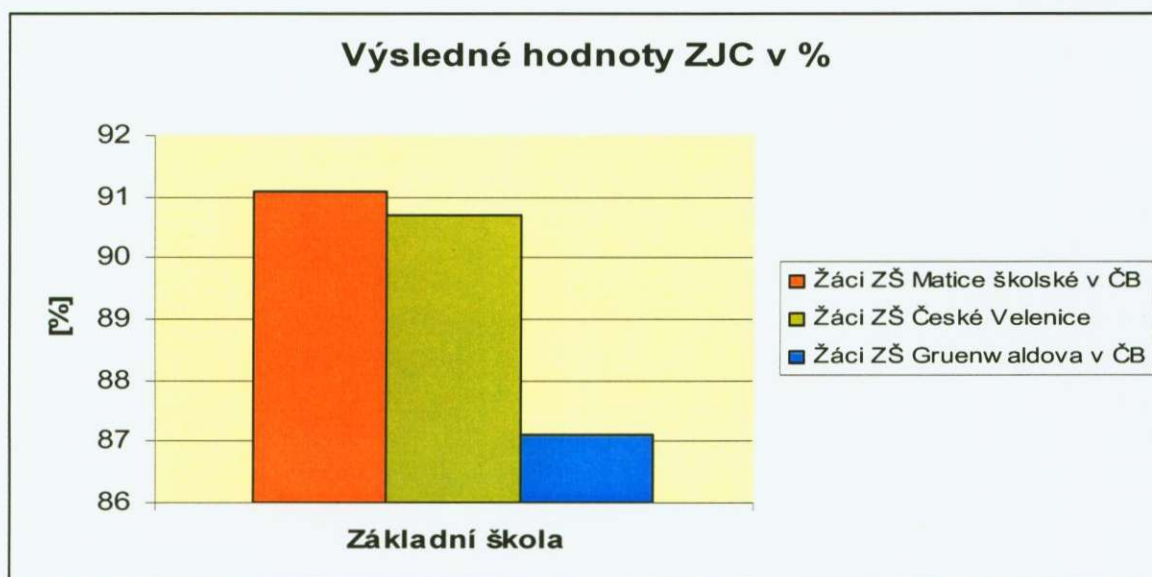
Tab. č. 20 zobrazuje konečné průměrné výsledky všech testovaných základních škol. Je evidentní, že nejlepších výkonů dosáhli žáci ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích, děti zde získaly v průměru 45,6 bodů. Zkoušku tedy plnily na 91,1 %. Stenová norma udává hodnotu 6. Porovnáme-li ovšem tyto výsledky s hodnotami, kterých nabyli žáci ZŠ České Velenice, zjistíme, že rozdíly jsou malé, tudíž statisticky nevýznamné. Liší se o pouhých 0,2 bodu neboli o 0,4 %.

Graf č. 12:

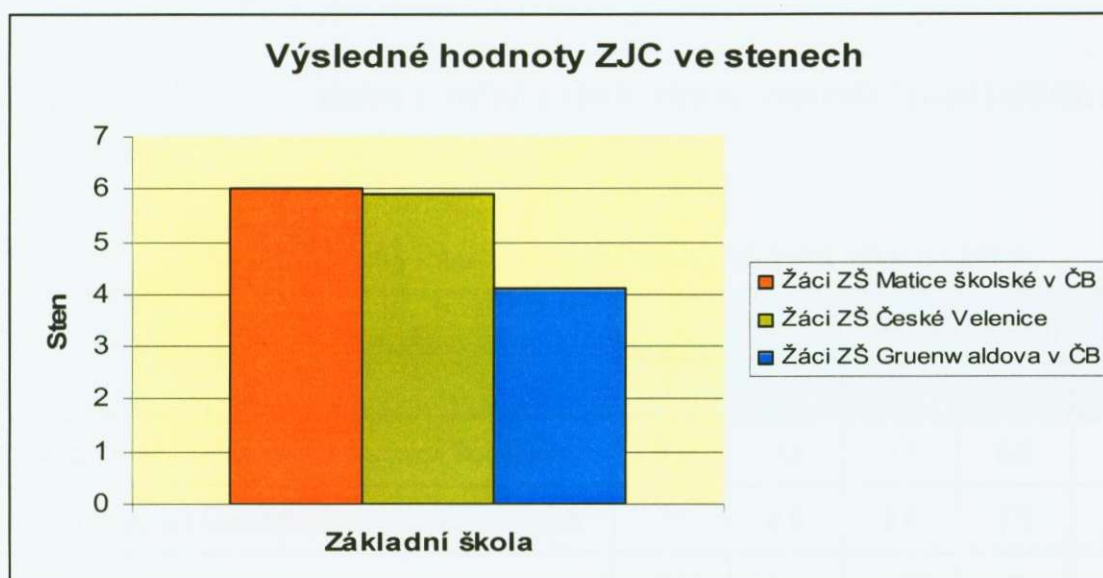
Graf č.12 znázorňuje výsledky průměrných celkových bodů jednotlivých základní škol.

Graf č. 13:

Graf č.13 udává konečné výsledky všech testovaných základních škol v %.

Graf č. 14:

Tento graf zobrazuje průměrné výsledky jednotlivých základních škol ve stenech.

Shrnutí:

Z uvedených tabulek a grafů je evidentní, že ve Zkoušce jazykového citu byla nejúspěšnější ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích, plnila zadané subtesty na 91,1 %. Domněnka o tom, že z testovaných základních škol dopadne nejlépe jazyková třída ZŠ Matice se v tomto případě potvrdila, i když ZŠ České Velenice dosáhla téměř totožných výsledků.

H 4: Předpokládám, že nejlepších výsledků žáci dosáhnou v subtestu č. 1, protože je ze všech úkolů nejjednodušší.

Pro porovnání uvádíme tabulku s výsledky všech subtestů, maximální počet každého z nich činí 10 bodů.

Tab. č. 22: Průměrné výsledky subtestů chlapců a dívek příslušných základních škol

Žáci	Subtesty - průměrné body				
	1.	2.	3.	4.	5.
Chlapci ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích	9,8	9,2	9,1	6,8	9,4
Dívky ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích	10	8,6	9,5	7,5	10
Chlapci ZŠ České Velenice	9,7	9,4	9,3	7	10
Dívky ZŠ České Velenice	10	8,6	9,3	7,4	10
Chlapci ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích	9,9	8,9	8,8	6,7	9
Dívky ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích	9,9	9,1	9,3	6,1	9,7
Průměr	9,9	8,9	9,2	6,9	9,7

Tab. č. 22 obsahuje výsledné hodnoty všech pěti subtestů, které provedli žáci a žákyně testovaných základních škol.

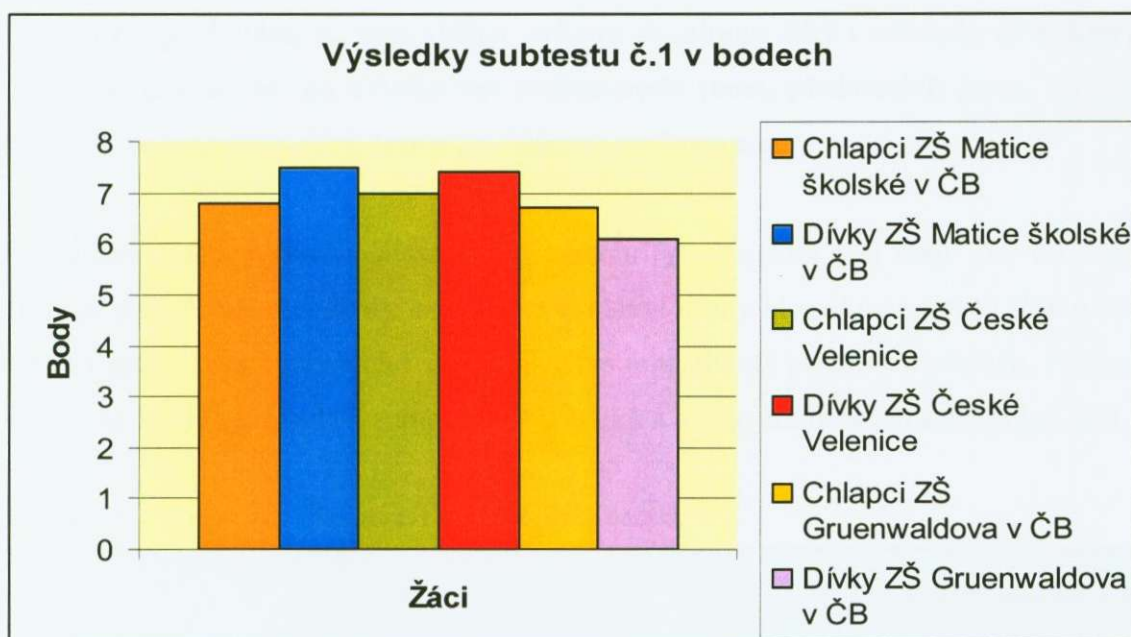
Subtest č. 1 se zaměřuje na přiřazování ukazovacích zájmen k podstatným jménům. Učivo o základních slovních druzích, jak uvádí Rámcový vzdělávací program (viz. kapitola 1.1), musí žáci bezpodmínečně zvládat již v prvním období jazykové výchovy. Proto se domnívám, že jim tato úloha nebude činit větší obtíže a že ji zvládnou bez problémů. Porovnejme si tedy výkony v subtestu č. 1 u chlapců a dívek ze všech třech prověřovaných základních škol.

Tab. č. 23: Výsledky subtestu č.1 v průměrných bodech

Žáci	Body - subtest č.1
Chlapci ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích	9,8
Dívky ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích	10
Chlapci ZŠ České Velenice	9,7
Dívky ZŠ České Velenice	10
Chlapci ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích	9,9
Dívky ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích	9,9

Tab. č. 23 vyjadřuje výsledky subtestu č. 1 hochů a dívek testovaných základních škol. Konečné průměrné hodnoty dokazují, že tento úkol nečinil dětem větší potíže. Ve většině případů získali žáci plný počet bodů, plnily úlohu na 100 %.

Graf č. 15:

Graf č.15 znázorňuje grafické vyjádření tab. č. 11. Z obrázku je dobře viditelné, že maximálního počtu bodů (10) získaly dívky ze ZŠ Matice školské a ze ZŠ České Velenice.

Shrnutí:

Při pohledu na konečné průměrné hodnoty v tab. č. 22, zjistíme, že nejlepších výkonů opravdu žáci dosáhli v subtestu č. 1, průměrná hodnota vykazuje 9,9 bodů. Je zřejmé, že hypotéza č. 4 byla tedy správná.

Je jasné, že i přes velmi dobré výsledky úkolu č. 1, se objevily některé chyby, na které bychom chtěli upozornit. Několikrát se vyskytla tato nesprávná spojení „ta prázdniny,“ „ty lež“, „ta hodiny.“ Záměna ukazovacích zájmen se vyskytuje především u dyslektiků. I když se v současné době počet těchto dětí na základních školách zvýšil, měli jsme ve skupině zkoumaných osob pouze jednoho již třináctiletého chlapce ze ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích, o němž jsme se dozvěděli, že má být v nejbližší době přeřazen do speciální školy. Samozřejmě se to odrazilo v jeho výkonech, dosáhl nejmenšího počtu bodů ze všech, jen 21, plnil tedy zkoušku na 40 %.

H 5: Předpokládám, že nejslabších výkonů dosáhnou žáci v subtestu č. 4, který se zaměřuje především na skloňování podstatných jmen, přídavných jmen, zájmen a číslovek, což mnohdy dělá dětem problémy i na 2. stupni.

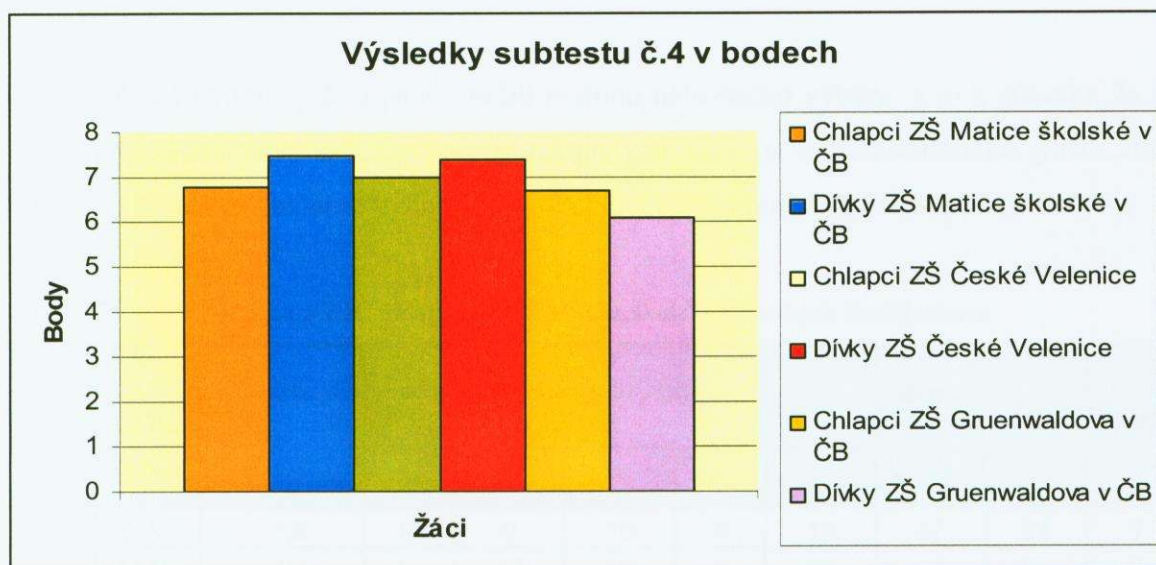
Na základě Rámcového vzdělávacího programu (viz kapitola 1.1) mají žáci v 2. období prvního stupně základní školy umět určovat slovní druhy plnovýznamových slov a využívat je v gramaticky správných tvarech ve svém mluveném i písemném projevu. Podívejme se tedy na kvalitu provedení subtestu č. 4 u hochů a dívek jednotlivých základních škol.

Tab. č. 24: Výsledky subtestu č.4 v průměrných bodech

Žáci	Body - subtest č.4
Chlapci ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích	6,8
Dívky ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích	7,5
Chlapci ZŠ České Velenice	7
Dívky ZŠ České Velenice	7,4
Chlapci ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích	6,7
Dívky ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích	6,1

V tab. č. 24 najdeme průměrné hodnoty subtestu č. 4 v bodech.. Maximální počet bodů, které mohli žáci získat byl 10. Údaje v tabulce ukazují, že výsledky klesly hluboko pod očekávanou hranici. Podívejme se tedy na grafické znázornění této tabulky.

Graf č. 16:

Graf č. 16 zobrazuje výsledky subtestu č. 4, který vyžadoval použití v započaté větě ve správných tvarech dvě až tři slova, např. substantiva s adjektivem, číslovkou nebo zájmenem. Vzhledem k tomu, že se tento test setkal s největším počtem dosažených chyb, vyjmenujme si některé z nich. Největším problémem pro děti bylo bezpochyby skloňování ohebných slovních druhů. Např. slovní spojení „můj cvičený pes“ měli žáci použít v započaté větě „Povídali jsme si o ...“ Nejvíce se vyskytovaly výrazy typu „o mým cvičeným psu“, „mém cvičeným psovi“, „mojem cvičeném psu“, „mojem cvičeným psovi“ atd. Kámenem úrazu bylo slovní spojení „dva malí chlapci“, které měli děti užít v započaté větě „Šli jsme proti...“ V tomto případě dělala dětem obrovské problémy číslovka „dva“. Setkali jsme se s výrazy typu „dvouma“ nebo „dvoum“. V neposlední řadě nemůžeme opomenout spojení slov „tato velká města“, jež měli žáci užít ve větě „Obdivujeme se...“ Objevily se zde různé varianty skloňování jednotlivých komponentů tohoto spojení. Z těch nejnesprávnějších uvádíme např. „těmito velkými městy“, „těchto velkých měst“, „takto velká města“ apod.

Shrnutí:

Prostřednictvím uvedených tabulek a grafů jsme si objasnili hypotézu č. 5, která předpokládala největší neúspěch u subtestu č. 4. Domněnka se potvrdila i v tomto případě, tento

test se opravdu žákům jevil jako nejobtížnější. Proto je žádoucí, aby učitelé základních škol začlenili do vyučovacího procesu více cvičení, zabývající se gramatickou stránkou jazyka.

H 6: Předpokládám, že chlapci ze ZŠ České Velenice budou v porovnání s ostatními zkoumanými hochy úspěšnější.

Pro prověření hypotézy č. 6 jsme zvolili metodu náhodného výběru, a to z důvodu, že na vybraných základních školách byl průzkum proveden u nerovnoměrného počtu dětí. V tomto případě probádáme výkony vždy 7 chlapců zastupující školu, kterou navštěvují.

Tab. č. 25: Výsledky ZJC chlapců ze ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích

Č.	Jméno	Věk (rok;měsíc)	Subtesty - body					Body celkem	%	Sten
			1.	2.	3.	4.	5.			
1.	P.K.	11;8	10	9	10	8	10	47	94	7
2.	M.N.	11;2	10	10	10	7	10	47	94	7
3.	M.J.	11;4	10	10	10	10	10	50	100	10
4.	M.A.	11;6	10	10	10	8	10	48	96	8
5.	J.P.	11;3	10	7	9	3	8	37	74	1
6.	P.P.	10;9	10	9	10	7	10	46	92	6
7.	J.B.	11;11	10	10	9	6	6	41	82	2
Průměr			10	9,3	9,7	7	9,1	45,1	90,3	5,9

Tab. č. 25 vyjadřuje výsledky ZJC chlapců ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích. Tuto zkoušku vykonali ve věku v rozmezí od 10 let a 9 měsíců do 11 let a 11 měsíců. Z tabulky je velice dobře čitelné, že v subtestu č. 1, zaměřujícím se na přechylování podstatných jmen, získali plný počet bodů, plnili ho tedy na 100 %. Nejhorších výsledků dosáhli v testu č.4, zabývajícím se správnými tvary substantiv, adjektiv, dativ a numerativ, v němž nabyli průměrně 7 bodů. V celkovém úhrnu získali průměrně 45,1 bodů a tento výsledek odpovídá 90,3 %. Průměrně chlapci dosáhli 5,9 stenu.

Tab. č. 26: Výsledky ZJC chlapců ZŠ České Velenice

Č.	Jméno	Věk (rok;měsíc)	Subtesty - body					Body celkem	%	Sten
			1.	2.	3.	4.	5.			
1.	O.M.	11;4	9	9	8	4	10	40	80	2
2.	M.K.	11;8	9	9	9	6	10	43	86	4
3.	M.N.	11;1	10	9	10	10	10	49	98	9
4.	M.H.	11;3	10	10	10	7	10	47	94	7
5.	J.M.	11;9	10	9	8	5	10	42	84	3
6.	M.F.	11;8	10	10	10	9	10	49	98	9
7.	V.E.	11;9	10	10	10	8	10	48	96	8
Průměr			9,7	9,4	9,3	7	10	45,4	90,9	6

Tab. č. 26 obsahuje výsledky ZJC chlapců ZŠ České Velenice. Výzkum byl proveden v době, kdy se jejich věk pohyboval v rozmezí od 11 let a 1 měsíce do 11 let a 9 měsíců. Maximálního počtu bodů získali hoši u subtestu č. 5 prozkoumávající znalosti týkající se slovního kořene, tento test tedy žáci plnili na 100 %. Stejně tak jako u tab. č. 25, i v tomto případě nejhůře chlapci vykonali 4. část ZJC, v průměru získali pouhých 7 bodů. V konečném úhrnu dosáhli hoši průměrně 45,4 bodů, plnili tedy zkoušku na 90,9 % a tím zařadili svoje výkony do 6. stenu.

Tab. č. 27: Výsledky ZJC chlapců ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích

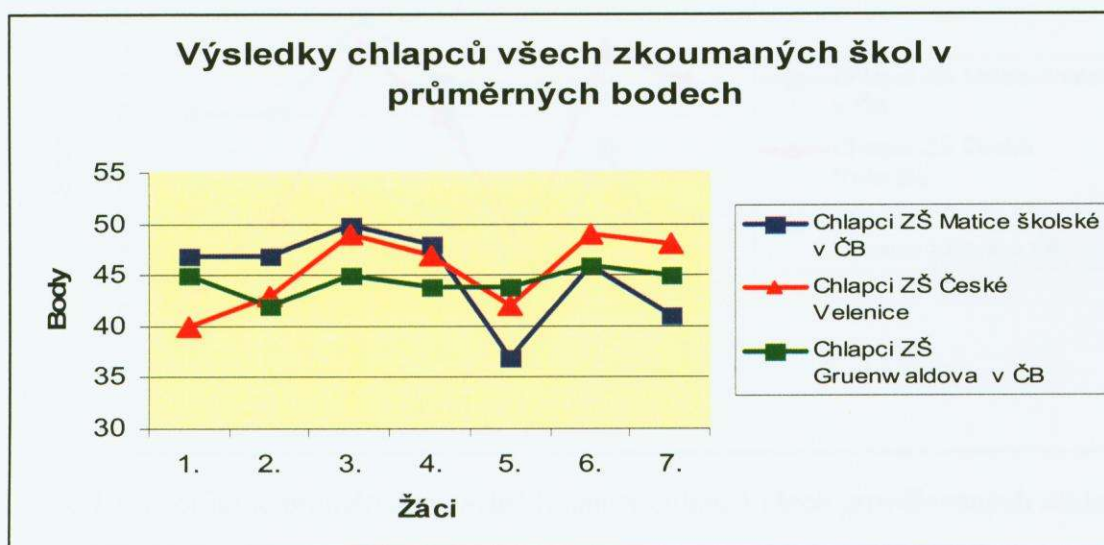
Č.	Jméno	Věk (rok;měsíc)	Subtesty - body					Body celkem	%	Sten
			1.	2.	3.	4.	5.			
1.	M.M.	11	10	9	9	9	8	45	90	5
2.	J.P.	11;5	10	8	9	7	8	42	84	3
3.	T.R.	11;8	9	10	8	8	10	45	90	5
4.	J.Š.	11;12	10	9	10	5	10	44	88	4
5.	M.N.	11;6	10	9	10	5	10	44	88	4
6.	O.H.	11;2	10	10	9	7	10	46	92	6
7.	L.M.	10;9	10	10	9	6	10	45	90	5
Průměr			9,9	9,3	9,1	6,7	9,4	44,4	88,9	4,6

Tab. č. 27 zobrazuje výsledky ZJC chlapců ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích. Zkoušku provedli ve věku v rozmezí od 10 let a 9 měsíců do 11 let a 12 měsíců. Plného počtu bodů nedosáhli ani v jednom z pěti subtestů. Nejlépe vykonali test č. 1, který se zaměřoval na přechylování substantiv. Získali zde v průměru 9,9 bodů. Jako nejobtížnější

úloha se chlapcům jevil subtest č. 4, prověřující vědomosti o skloňování jmen, vykonali ho na 6,7 bodů v průměru. Celkově splnili zkoušku na 44,4 bodů, což je 88,9 %. Sten odpovídá hodnotě 4,6.

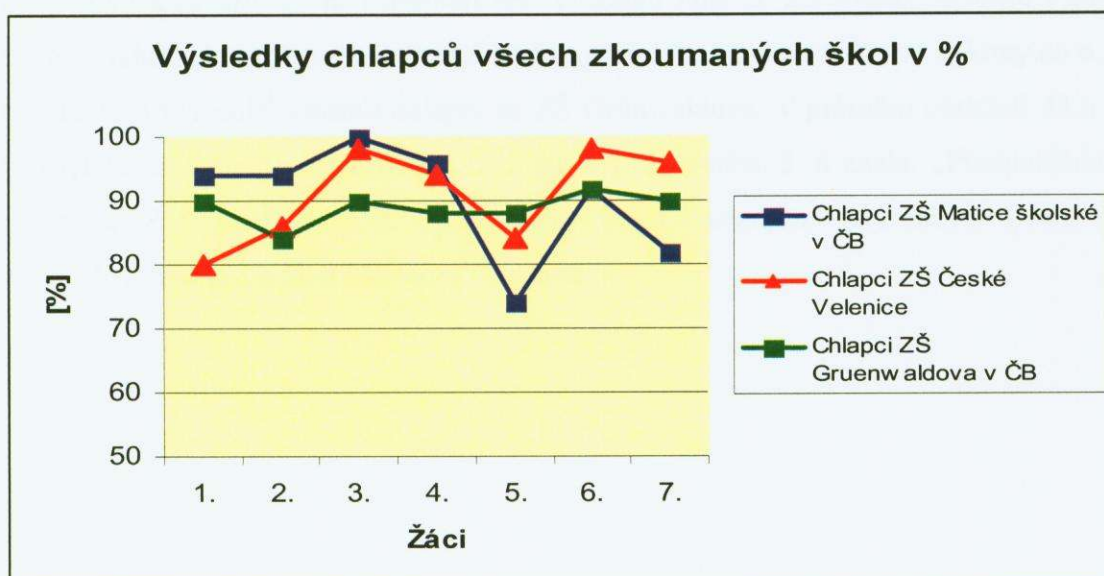
Tabulkám č. 25, 26, a 27 odpovídají následující grafy.

Graf č. 17

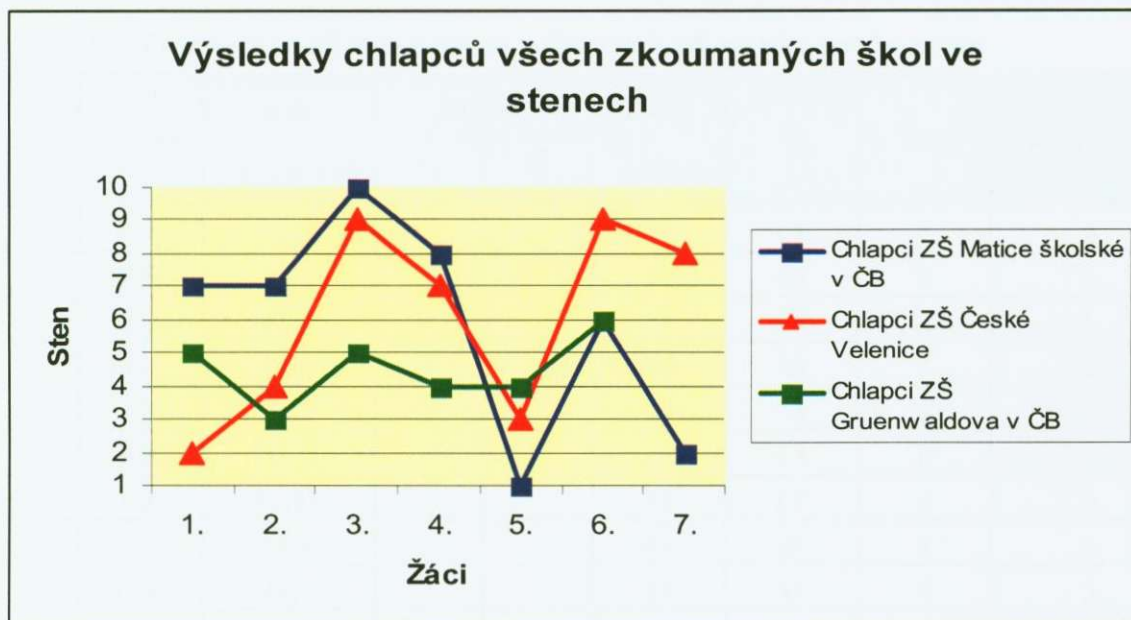
Graf č.17 zobrazuje konečné výsledky chlapců všech zkoumaných základních škol v průměrných bodech.

Graf č. 18:

Graf č.18 obsahuje průměrné výsledné hodnoty chlapců všech zkoumaných základních škol v %.

Graf č. 19:

Graf č.19 specifikuje průměrné výsledné hodnoty chlapců všech prověřovaných základních škol ve stenech.

Shrnutí:

Při konfrontaci průměrných výsledků chlapců z jednotlivých zkoumaných základních škol, jsme došli k závěru, že nejúspěšněji test vykonali hoši ze ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích. V průměru získali 45,6 bodů, tj. 91,1 % a tím zařadili své výkony do 6.stenu. Nejslabších výsledků dosáhli chlapci ze ZŠ Grünwaldova. V průměru obdrželi 43,6 bodů, tj. 87,1 % a stenová norma udává hodnotu 4,1. Hypotéza č. 6 zněla: „Předpokládám, že chlapci ze ZŠ České Velenice budou v porovnání s ostatními zkoumanými hochy úspěšnější“. V tomto případě se hypotéza nepotvrdila.

6.6 Znamky žáků v předmětu český jazyk

Následující tabulky prozrazují, jak byli ohodnoceni prověřovaní žáci v prvním pololetí pátého ročníku z předmětu český jazyk.

Tab. č. 28: Znamky žáků ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích z českého jazyka

Č.	Jméno	Věk (rok;měsíc)	Pohlaví		Body celkem	%	Sten	Znamka z Čj
			M	Ž				
1.	P.K.	11;8	+		47	94	7	2
2.	M.N.	11;2	+		47	94	7	2
3.	M.J.	11;4	+		50	100	10	1
4.	M.A.	11;6	+		48	96	8	2
5.	J.P.	11;3	+		37	74	1	4
6.	P.P.	10;9	+		46	92	6	2
7.	J.B.	11;11	+		41	82	2	3
8.	M.D.	11;1	+		44	88	4	3
9.	F.B.	11;4	+		44	88	4	3
10.	A.B.	11;9	+		39	78	1	3
11.	J.H.	11;4		+	48	96	8	2
12.	L.B.	11;7		+	45	90	5	3
13.	H.M.	11;8		+	45	90	5	2
14.	E.V.	11;5		+	44	88	4	3
15.	N.J.	11;9		+	42	84	3	3
16.	P.B.	11;6		+	49	98	9	1
17.	T.T.	11;3		+	49	98	9	2
18.	M.L.	11;8		+	46	92	6	1
19.	R.N.	11;4		+	45	90	5	2
20.	M.S.	11;2		+	43	86	4	3

Tab. č. 28 vyjadřuje výsledky dvaceti prověřovaných žáků ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích v předmětu český jazyk v 1.pololetí 5. ročníku. Podíváme-li se do tabulky zjistíme, že ve třídě převažují známky spíše chvalitebné a dobré. Porovnáním s výkony Zkoušky jazykového citu, dojdeme k závěru, že výsledné hodnoty testu přibližně odpovídají klasifikaci.

Tab. č. 29: Znamky žáků ZŠ České Velenice z českého jazyka

Č.	Jméno	Věk (rok;měsíc)	Pohlaví		Body celkem	%	Sten	Znamka z Čj
			M	Ž				
1.	O.M.	11;4	+		40	80	2	3
2.	M.K.	11;8	+		43	86	4	3
3.	M.N.	11;1	+		49	98	9	1
4.	M.H.	11;3	+		47	94	7	2
5.	J.M.	11;9	+		42	84	3	3
6.	M.F.	11;8	+		49	98	9	1
7.	V.E.	11;9	+		48	96	8	1
8.	A.N.H.	11;1		+	43	86	4	3
9.	K.B.	11;7		+	45	90	5	2
10.	S.J.	11;5		+	46	92	6	2
11.	S.Š.	11;4		+	41	82	2	3
12.	S.M.	11;5		+	50	100	10	1
13.	K.B.	11;6		+	49	98	9	1
14.	D.K.	11;8		+	43	86	4	3

Tab. č. 29 vyjadřuje známky čtrnácti zkoumaných žáků ZŠ České Velenice v předmětu český jazyk v 1. pololetí 5. ročníku. Z tabulky je dobře viditelné, že děti navštěvující tuto základní školu, mají z této disciplíny poměrně dobré známky. I v tomto případě se klasifikace většinou shoduje s konečnými výsledky Zkoušky jazykového citu.

Tab. č. 30: Znamky žáků ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích z českého jazyka

Č.	Jméno	Věk	Pohlaví		Body	%	Sten	Znamka z Čj
		(rok;měsíc)	M	Ž	celkem			
1.	M.M.	11	+		45	90	5	3
2.	J.P.	11;5	+		42	84	3	3
3.	T.R.	11;8	+		45	90	5	2
4.	J.Š.	11;12	+		44	88	4	3
5.	M.N.	11;6	+		44	88	4	3
6.	O.H.	11;2	+		46	92	6	2
7.	L.M.	10;9	+		45	90	5	3
8.	P.K.	11;9	+		46	92	6	2
9.	M.H.	11;9	+		48	96	8	2
10.	J.Ž.	11;7	+		47	94	7	2
11.	D.J.	11;10	+		47	94	7	2
12.	D.P.	11;5	+		41	82	2	4
13.	T.P.	11;1	+		48	96	8	1
14.	T.P.	11;4	+		44	88	4	3
15.	V.K.	11;7	+		44	88	4	3
16.	Z.B.	11;4	+		49	98	9	1
17.	K.P.	11;1	+		41	82	2	4
18.	J.T.	11;5	+		46	92	6	2
19.	O.L.	11;7	+		29	58	1	4
20.	M.S.	13	+		21	40	1	4
21.	S.G.	11;6		+	38	76	1	4
22.	M.B.	11;3		+	42	84	3	3
23.	M.K.	11		+	41	82	2	3
24.	K.H.	11;2		+	46	92	6	3
25.	R.N.	11;5		+	42	84	3	3
26.	K.J.	11;3		+	45	90	5	2
27.	L.CH.	11;9		+	45	90	5	2
28.	P.A.	11;2		+	45	90	5	1
29.	K.M.	11;12		+	49	98	9	1
30.	A.V.	11;1		+	46	92	6	2
31.	D.S.	11;4		+	47	94	7	2
32.	B.B.	11		+	47	94	7	3
33.	D.D.	11;6		+	48	96	8	2
34.	A.H.	11;2		+	46	92	6	3
35.	L.S.	11;9		+	45	90	5	3
36.	K.M.	11;1		+	46	92	6	3
37.	K.P.	11;8		+	34	68	1	3
38.	K.S.	11;1		+	42	84	3	3
39.	M.K.	11		+	42	84	3	4
40.	J.T.	11;3		+	46	92	6	2

Tab. č. 30 vyjadřuje známky čtyřiceti zkoumaných žáků ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích z předmětu český jazyk. Opět převažují známky chvalitebné a dobré, ale z tabulky je zřejmé, že se v této třídě objevují i žáci s dostatečnou kvalifikací. Porovnáním známek s výsledky dosaženými ve Zkoušce jazykového citu jsme zjistili, že i v tomto případě dochází téměř ke shodě.

Závěr:

Úkolem diplomové práce bylo zjistit úroveň jazykového citu u žáků na konci pátých tříd a to na základě šesti předem stanovených hypotéz. Hypotéza č. 1 předpokládala, že Zkoušku jazykového citu Z. Žlaba budou plnit všichni žáci. Při porovnání výsledků jsme došli k závěru, že tomu tak není. Celkem 12 žáků, tj. 16,2 % z celkového počtu, bylo ohodnoceno jako výrazně podprůměrní. Zkoušku tedy nesplnili. Hypotéza č. 2 předpokládala, že v plnění testu budou úspěšnější dívky. Tento předpoklad se sice potvrdil, ale rozdíl je malý, tudíž statisticky nevýznamný. Hypotéza č. 3 očekávala nejlepší výsledky u žáků ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích, poněvadž se jedná o jazykovou třídu. V tomto případě se hypotéza také potvrdila. V hypotéze č. 4 jsme zaujali názor, že nejlepších výkonů dosáhnou žáci v subtestu č. 1, zaměřující se na přiřazování ukazovacích zájmen k jednotlivým podstatným jménům, protože je dle našeho úsudku nejjednodušší. I v tomto případě jsme se nemýlili, tato úloha se opravdu žákům nejevila jako obtížná. Hypotéza č. 5 prověřovala názor, že nejslabších výkonů děti dosáhnou v subtestu č. 4, zkoumajícím znalosti v oblasti skloňování jmen. Tento předpoklad se také potvrdil. Poslední hypotéza porovnávala výsledky chlapců z jednotlivých základních škol. Předpokládali jsme, že nejlepších výkonů dosáhnou hoši ze ZŠ České Velenice. Při porovnání konečných průměrných výsledků jsme došli k závěru, že naše hypotéza byla správná.

Z výsledků Zkoušky jazykového citu vyplývá, že jazykové znalosti jsou na všech zkoumaných školách téměř identické. Znamky, které žáci obdrželi v prvním pololetí 5. ročníku z předmětu český jazyk se v podstatě shodují s výsledky testu. Největší problémy žákům činil subtest č. 2a, který se zabýval problematikou přechylování podstatných jmen („plavec – plavčice, plavička, plavetkyně, plovčice; krmička – krmec, krmník; vesničan – vesnička; běžkyně – běžkař; dělník – dělnička). Dívky provedly tuto část testu na 90,8 % a chlapci na 92,4 %. V přechylování jsou tedy zdatnější hoši. Subtest č. 3a prověřoval skloňování ohebných slovních druhů (zejména zájmen a číslovek). Velice často žáci chybovali při skloňování podstatných jmen „hůl, vítr a pantofle“. Nejčastěji jsme zaznamenali výrazy typu „musí chodit o hůli, půjdeme proti vítru, přezouváme se do pantoflí, do pantofel apod.“. V tomto případě byly lepší dívky, vykonaly test na 95,7 % a chlapci na pouhých 89,7 %. Nejhorších výsledků žáci dosáhli v subtestu č. 4, který se zaměřoval na vytváření adjektiv z ostatních slovních druhů. Nejmenší bodový zisk jsme zaznamenali u hochů i dívek v poslední větě: „Tato velká města - Obdivujeme se...“ V tomto případě jsme oprav-

opravdu zaregistrovali velké množství variant, které byli žáci schopni vytvořit např. „tato velká města, těmito velkými městy, tyto velkými městy, do těchto velkých měst, těmto velkým městem, taková velká města, k těmto velkým městům, velkýma městama, velká města, velkých měst“. Chlapci tuto větu zvládli na 31,1 % a dívky na 27 %. Velké procento chyb jsme zaznamenali rovněž u deklinace číslovky „dva“ („Dva malý chlapci – Šli jsme proti...“). Nejčastěji se objevovaly výrazy typu „dvoum, dvouma, dvou“ atd. Při celkovém zhodnocení tohoto subtestu bylo zjištěno, že lépe dopadli chlapci, plnili ho na 68,4 % a dívky na 67,8 %. Vzhledem k tomu že by měly děti tyto gramatické struktury na konci 1. stupně základní školy bezpodmínečně zvládat, doporučujeme učitelům, aby se zaměřili na procvičování těchto úloh a to i na druhém stupni základní školy. Nejmenší obtíže jsme zaregistrovali, jak již bylo řečeno, u subtestu č.1, zkoumajícím znalosti ukazovacích zájmen a č. 5, zaměřující se na určování společné části slov – kořene. V této oblasti mateřského jazyka mají žáci velice dobré vědomosti.

Shrnutí:

Diplomová práce zjišťovala úroveň jazykového citu žáků na konci pátých tříd základní školy. Teoretická část se zabývala jazykovou výchovou a Rámcovým vzdělávacím programem, který podává informace o znalostech dětí v oblasti českého jazyka na konci prvního stupně základní školy. Práce dále charakterizuje základní pojmy lidské komunikace (jazyk, řeč a mluva). Uvádí jednotlivé fáze vývoje dětské řeči, seznamuje se čtyřmi jazykovými rovinami a definuje jazykový cit. Praktická část se zabývá Zkouškou jazykového citu, jejímž autorem je Zdeněk Žlab. Popisuje šetřený vzorek, metody výzkumu a sděluje obsah jednotlivých subtestů. Výzkumná sonda prověřovala úroveň jazykového citu chlapců a dívek a porovnávala jazykové znalosti zkoumaných základních škol.

Seznam použité literatury:

- 1) ČECHOVÁ, M. A KOLEKTIV AUTORŮ. **Čeština – řeč a jazyk**. Praha: ISV nakladatelství, 1996. 380 s. ISBN: 80-85866-12-9
- 2) ČERMÁK, F. **Jazyk a jazykověda**. Praha: nakladatelství Pražská imaginace, 1997. ISBN 80-7110-183-4.
- 3) GARDNER, H. **Dimenze myšlení. Teorie rozmanitých inteligencí**. Praha: Portál, s.r.o., 1999. 398 s. ISBN 80-7178-279-3.
- 4) HÁLA, B., SOVÁK, M. **Hlas, řeč, sluch. Základy fonetiky a fonologie**. Praha: SPN, 1962. 327 s.
- 5) HÁLA, B. **Uvedení do fonetiky češtiny na obecně fonetickém základě**. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1962. 459 s.
- 6) KAMIŠ, K. **Jazyk a jazyková výchova dětí předškolního věku I. díl**. Praha: SPN, 1986. 110 s.
- 7) KOCUROVÁ, M. **Komunikační kompetence jako téma inkluzivní školy** (Specifické poruchy učení z pohledu vzdělávacích šancí). Aleš Čeněk, Dobrá Voda 44, 394 02 Pelhřimov, 2002. 416 s. ISBN 80-86473-23-6.
- 8) KRČMOVÁ, M., RICHTEROVÁ, L. **Metodika jazykové výchovy v předškolním věku**. Praha: SPN, 1987. 124 s.
- 9) KUCHARSKÁ, A. **Specifické poruchy učení a chování**, Sborník 1997-1998. Praha: Portál, s.r.o., 1998. 179 s. ISBN 80-7178-244-0.
- 10) KUTÁLKOVÁ, D. **Slovo za slovem. O vývoji a poruchách dětské řeči**, KPK, 1992. ISBN 80-85267-34-9.
- 11) KUTÁLKOVÁ, D. **Logopedická prevence: Průvodce vývojem dětské řeči**. Praha: Portál, 1996. 216 s. ISBN 80-7178-115-0.
- 12) LECHTA, V. A KOL. **Diagnostika narušené komunikační schopnosti**. Praha: Portál, s.r.o., 2003. 359 s. ISBN 80-7178-801-5
- 13) LECHTA, V. **Logopedické repetitorium**. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatelství, 1990. 287 s. ISBN 80-08-00447-9
- 14) LECHTA, V. **Symptomatické poruchy řeči u dětí**. Praha: Portál, s.r.o., 2002. 192 s. ISBN 80-7178-572-5.
- 15) MATĚJČEK, Z. **Dyslexie – Specifické poruchy čtení**. Jinočany: nakladatelství a vydavatelství H & H, 1993. 269 s. ISBN 80-85467-56-9

- 16) MOJŽÍŠEK, L. **Základy pedagogické diagnostiky**. Praha: SPN, 1986, 208 s.
- 17) NOVÁK, Z., PSTRUŽINOVÁ J. **Verbální složka intelektové schopnosti žáků**. Praha: ACADEMIA nakladatelství Československé Akademie věd, 1982. 109 s.
- 18) OHNESORG, K. **Naše dítě se učí mluvit**. Praha: SPN, 1976. 65 s.
ISBN 80-04-25233-8
- 19) PAČESOVÁ, J. **Řeč v raném dětství**. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1979. 171 s.
- 20) PAVLOVÁ – ZAHALCOVÁ, A., OHNESORG, K., KANTOR, M. **Prevence poruch řeči**. Praha: SPN, 1980. 151 s.
- 21) SEEMAN, M. **Poruchy dětské řeči**. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1955. 265 s.
- 22) SKALCOVÁ, J. **Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu**. Praha: SPN, 1985. 216 s.
- 23) SOVÁK, M. **Logopedie předškolního věku**. Praha: SPN, 1984. 223 s.
- 24) SOVÁK, M. **Uvedení do logopedie**. Praha: SPN, 1978. 327 s.
- 25) STYBLÍK, V., ČECHOVÁ, M. **Český jazyk pro pátý ročník**. Praha: SPN, 1987. 158 s. ISBN 80-04-25 475-6
- 26) SVOBODA, M., KREJČÍŘOVÁ, D., VÁGNEROVÁ, M. **Psychodiagnostika dětí a dospívajících**. Praha: Portál, s.r.o., 2001. 791 s. ISBN 80-7178-545-8
- 27) VYGOTSKIJ, L.S. **Myšlení a řeč**. Praha: SPN, 1956. 295 s.
- 28) VYŠTEJN, J. **Dítě a jeho řeč**. Beroun: BAROKO & FOX – Knižní a hudební nakladatelství, 1995. 62 s. ISBN 80-85642-25-5.
- 29) ZELINKOVÁ, O. **Poruchy učení**. Praha: Portál, 1994. 196 s. ISBN 80-7178-481-8.
- 30) ZELINKOVÁ, O. **Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program – Nástroje pro prevenci, nápravu a integraci**. Praha: Portál, s.r.o., 2001. 207 s. ISBN 80-7178-544-X

Seznam tabulek:

- Tab.č.1 – Šetřený vzorek
- Tab.č.2 – Stenová norma ZJC pro chlapce a dívky
- Tab.č.3 – Hodnocení podle zařazení do stenu
- Tab.č.4 – Výsledky subtestu č.1 všech zkoumaných žáků
- Tab.č.5 – Výsledky subtestu č.2a všech zkoumaných žáků
- Tab.č.6 – Výsledky subtestu č.2b všech zkoumaných žáků
- Tab.č.7 – Výsledky subtestu č.3a všech zkoumaných žáků
- Tab.č.8 – Výsledky subtestu č.3b všech zkoumaných žáků
- Tab.č.9 – Výsledky subtestu č.4 všech zkoumaných žáků
- Tab.č.10 – Výsledky subtestu č.5 všech zkoumaných žáků
- Tab.č.11 – Hodnocení žáků jednotlivých škol podle stenů
- Tab.č.12 – Výsledky ZJC chlapců ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích
- Tab.č.13 – Výsledky ZJC dívek ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích
- Tab.č.14 – Výsledky ZJC chlapců ZŠ České Velenice
- Tab.č.15 – Výsledky ZJC dívek ZŠ České Velenice
- Tab.č.16 – Výsledky ZJC chlapců ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích
- Tab.č.17 – Výsledky ZJC dívek ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích
- Tab.č.18 – Výsledné hodnoty ZJC žáků ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích
- Tab.č.19 – Výsledné hodnoty ZJC žáků ZŠ České Velenice
- Tab.č.20 – Výsledné hodnoty ZJC žáků ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích
- Tab.č.21 – Konečné výsledky ZJC všech zkoumaných škol
- Tab.č.22 – Průměrné výsledky subtestů chlapců a dívek příslušných základních škol
- Tab.č.23 – Výsledky subtestu č.1 v průměrných bodech
- Tab.č.24 – Výsledky subtestu č.4 v průměrných bodech
- Tab.č.25 – Výsledky ZJC chlapců ze ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích
- Tab.č.26 – Výsledky ZJC chlapců ze ZŠ České Velenice
- Tab.č.27 – Výsledky ZJC chlapců ze ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích
- Tab.č.28 – Znamky žáků ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích z českého jazyka
- Tab.č.29 – Znamky žáků ZŠ České Velenice z českého jazyka
- Tab.č.30 – Znamky žáků ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích z českého jazyka

Seznam grafů:

Graf č.1 – Výrazný podprůměr (2-0)

Graf č.2 – Mírný podprůměr (4-2)

Graf č.3 – Průměr (4-6)

Graf č.4 – Mírný nadprůměr (6-8)

Graf č.5 – Výrazný nadprůměr (8-10)

Graf č.6 – Výsledky subtestů chlapců ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích

Graf č.7 – Výsledky subtestů dívek ZŠ Matice školské v Českých Budějovicích

Graf č.8 – Výsledky subtestů chlapců ZŠ České Velenice

Graf č.9 – Výsledky subtestů dívek ZŠ České Velenice

Graf č.10 – Výsledky subtestů chlapců ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích

Graf č.11 – Výsledky subtestů dívek ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích

Graf č.12 – Výsledné hodnoty ZJC v bodech

Graf č.13 – Výsledné hodnoty ZJC v %

Graf č.14 – Výsledné hodnoty ZJC ve stenech

Graf č.15 – Výsledky subtestu č.1 v bodech

Graf č.16 – Výsledky subtestu č.4 v bodech

Graf č.17 – Výsledky chlapců všech zkoumaných škol v průměrných bodech

Graf č.18 – Výsledky chlapců všech zkoumaných škol v %

Graf č.19 – Výsledky chlapců všech zkoumaných škol ve stenech

Příloha:

Zkouška jazykového citu (Z. Žlab)

ZKOUŠKA JAZYKOVÉHO CITU

I n s t r u k c e

Z k o u š k a j a z y k o v é h o c i t u (ZJC) je určena a standardizována pro žáky 1.-5.ročníku. Jejím úkolem je ověření schopností užívat v mluvené řeči obvyklé gramatické tvary a struktury a určit jejich úroveň vzhledem k věku. ZJC má přispět k odhalení dy s g r a m a t i s m u a k eventuálnímu stanovení stupně jeho závažnosti.

Instrukce zadáváme přesně tak, jak jsou formulovány. V z á c v i č n ý c h ú l o h á c h chyby opravujeme, aby dítě, pokud možno, zadaný úkol přesně pochopilo. Pokud je zřejmé, že pokusná osoba (PO) ví, co má dělat, není nutné probrat všechny z á c v i č n é ú l o h y. Po zadání instrukce uvedeme z á c v i č n o u ú l o h u slovy: "Zkus to", popř. "Zkusíme si další příklady". Po absol- vování z á c v i č n ý c h ú l o h se zeptáme: "Víš, co máš dělat, rozumíš tomu?" V případě, že PO odpoví záporně, zadáme celou instrukci znovu i se z á c v i č n ý m i ú l o h a m i. Nepochopí-li PO ani pak požadovaný úkol, přejdeme k dalšímu subtestu.

V průběhu samotné zkoušky už PO zásadně neopravujeme, s výjimkou případů dále uvedených. Každou odpověď přijímáme, jako by byla správná.

H o d n o c e n í

V subtestech 1., 2., 3. hodnotíme odpovědi "ano -ne". Každá správná odpověď má hodnotu 1 bodu. Nesprávné odpovědi doslovně zapisujeme, abychom mohli provést kvalitativní rozbor chyb.

V subtestech 4. a 5. hodnotíme odpovědi Ø, 1, 2 body. Zcela správnou odpověď hodnotíme 2 body, zcela nesprávnou Ø bodů. Částečně správnou nebo neúplnou odpověď hodnotíme 1 bodem (neúplné a částečně správné odpovědi viz dále!).

Tyto odpovědi ,jakož i nesprávné,doslovně zapisujeme.

Součet bodů dosažených v jednotlivých subtestech dává celkový skóre.V tabulce štenové normy,ve sloupci,který je shodný s třídou (ročníkem),který PO navštívuje,najdeme naměřenou hodnotu,řádka pak udává odpovídající šten.Uvedené normy odpovídají výsledkům dosahovaným v pololetí školního roku ⁺ 1 měsíce.V jednotlivých subtestech může PO dosáhnout maximálně 10 bodů, v celé zkoušce 50 bodů.

1. subtest

Z a d á n í

Budu ti říkat slova a ty na ně ukážeš vždy slovíčkem ten, ta,to nebo ty.Např.řeknu "maminka" a ty řekneš "ta maminka". Nebo řeknu "stůl" a ty řekneš "ten stůl", "dveře" -"ty dveře".

Z á c v i k :

Zkus to: teta -ty řekneš ?..... pero - ty řekneš?
prázdniny - ty řekneš?.....

Víš co máš dělat,rozumíš tomu?

míč..... kolo..... hodiny..... žízeň..... vánoce.....
medvěd trest..... panenka..... pondělí..... lež

H o d n o c e n í

Správné odpovědi hodnotíme 1 bodem

2. subtest

Z a

Z a d á n í :

Řeknu ti slovo,které označuje,čím se někdo zaměstnává, zabývá.

Bude-li to muž-chlapec,bude tvým úkolem říci,jak se nazývá žena-dívka,zabývající se stejnou činností.A naopak,řeknu-li označení pro ženu,ty řekneš název pro muže.Např.řeknu

"učitel", ty řekneš "učitelka". Když řeknu "žákyně", ty řekneš "žák".

Z á c v i k :

Zkusíme to : lékař..... řidič kuchařka.....
hráčka.....

Víš, co máš dělat, rozumíš tomu?

dělník..... běžkyně..... vesničan.....
krmička..... plavec.....

H o d n o c e n í

Správné odpovědi hodnotíme 1 bodem

2 b

Z a d á n í :

Nyní mi řekneš, jak se nazývají -označují-různé předměty, zvířata apod. Tak např. zvířata, která žijí v lese označujeme jako lesní, která žijí na poli jako polní. Vejce od slepice je slepičí, od husy husí, od kachny kachní. Světlo od slunce nazýváme sluneční, od měsíce? měsíční.

Z á c v i k

Zkusíme si další příklady.

Jak se říká boudě pro psa?

Jak se říká polévce z ryby ?

Jak se nazývá papír, do kterého něco balíme ?

Rozumíš tomu ?

Jak se říká člunu s motorem ?

Jak se nazývá míč, kterým se kope ?

Jak se říká šatům pro dívky ?.....

Jak se říká obědu, který je v neděli?.....

Ten, kdo není vidět je ?.....

D o p l ň u j í c í i n s t r u k c e

Pokud je dítě v zácvičné úloze " bouda pro psa" v rozpacích,otážeme se "kočičí?".V tomto subtestu se doporučuje absolvovat všechny zácvičné úlohy.

Když ve vlastní zkoušce místo příslušného adjektiva použije dítě jiné označení, např. místo kopací míč-meruna, dívčí šaty-sukně, nedělní oběd-kuře apod., opravíme je slovy: "Dobře, ale ty máš utvořit slovo odvozené od slova "kopat" /neděle, motor apod./, jako jsme např. od slova "pes" utvořili slovo "psí", od "balit" - "balicí" atd. U úlohy "oběd v neděli", pokud dá dítě např. odpověď "kuře", je dovoleno bližší vysvětlení: "Aby bylo zřejmé, že oběd byl v neděli a ne třeba v sobotu nebo v pondělí."

Pokud ani pak nedá prohand žádoucí odpověď, hodnotíme
Ø .

H o d n o c e n í

Správné odpovědi hodnotíme 1 bodem

3. subtest

3 a

Z a d á n í

Teď ti řeknu vždy dvě věty. První větu řeknu celou. Druhou větu nedořeknu a ty ji dopovíš tak, že do ní doplníš takové vhodné slovo, které jsem použil v první větě a ve druhé jsem ho neřekl. Např. řeknu : "Venku padal sníh. Na cestách leží hodně" a ty dopovíš "sněhu".

Z á c v i k

U stolu je židle. Sednu si na

Dostal jsem nové kolo. Budu jezdit na

Ve třídě jsou lavice. Sedím ve druhé

Víš, co máš dělat, rozumíš tomu ?

Doma máme štěně. Rádi si hrajeme se

Dědeček má hůl. Musí chodit o

Venku fouká vítr. Půjdeme proti

Ve škole má každý pantofle. Přezouváme se do

Po ulici pochodovali vojáci. Viděli jsme pochořovat.....

D o p l ň u j í c í i n s t r u k c e

Trváme na přesném splnění úkolu. Pokud dítě použije jiné formulace nebo slova, např. řekne místo "se štěnětem" se "štěňátkem" nebo "s pejskem" apod., opravíme je slovy: "Ne, neřekl jsem štěňátko /pejsek/, ale štěně. Musíš použít přesně slovo, které jsem řekl já". Když ani pak nesplní úlohu přesně, hodnotíme odpověď 0 bodů. V úloze "dědeček má hůl" trváme v odpovědi na předložce "o". Odpověď "s holí" hodnotíme 0 bodů.

H o d n o c e n í

Správnou odpověď hodnotíme 1 bodem

3 b

Z a d á n í

Dále ti budu říkat věty, ve kterých se praví, co se právě teď děje nebo co kdo dělá. Tvým úkolem bude říci tu větu tak, jak by se to řeklo, kdyby se to stalo nebo dělo včera. Např. řeknu: "Venku prší", a ty máš říci: "Včera venku pršelo".

Z á c v í k

Rozumíš tomu? Zkusíme to.

Venku svítí sluníčko. Včera venku

Tondo, hraješ s kluky kopanou. Tondo, včera

Díváme se na televizi. Včera

Víš co máš dělat, rozumíš tomu?

Čteme hezkou pohádku. Včera

Pekaři pečou chleba. Pekaři včera

Bubeník tluče na buben. Bubeník včera

Chci jít do kina. Včera

Jirko, ty mi lžeš. Jirko, včera ty

D o p l ň u j í c í i n s t r u k c e

Trváme na minulém čase a osobě. Pokud např. dítě místo "chtěl jsem jít" řekne "chtěl jste jít" - řekneme mu,

" musíš to říci o sobě. Já....." Při opravě použijeme vždy příslušné zájmeno. Pokud ani pak nedá uspokojivou odpověď, hodnotíme 0 bodů. V případě, že místo "chtěl jsem jít" řekne šel jsem do kina, opravíme ho : neřekl jsem " jdu do kina" , ale "chci jít", musíš tedy v té větě použít to slůvko chtít ve správném tvaru, tedy "včera já...

H o d n o c e n í

Každou správnou odpověď hodnotíme jedním bodem

4. subtest

Z a d á n í

Teď ti řeknu více slov. Pak řeknu začátek věty a ty ji doplníš tak, že v ní použiješ všechna ta slova, která jsem řekl já. Žádné nesmíš vynechat. Snaž se to říci co nej-správněji, jak by to asi řekla paní učitelka. Např. řeknu " starý dům" . Pak řeknu " bydlíme ve" a ty doplníš " starém domě " , ne tedy " ve starém " .

Z á c v i k

Zkusíme to :

Hluboký les - Děti zabloudily v

Naše nová škola. - Těšíme se na

Vysoké skály. - Horolezci šplhali po

Rozumíš tomu, víš co máš dělat ?

Rozbité pero - Nemohl psát s

Můj cvičený pes - Povídali jsme si o

Dva malí chlapci - Šli jsme proti

Mrazivá zimní noc - Musíme jít do

Tato velká města - Obdivujeme se.....

D o p l ň ů j í c í i n s t r u k c e

Někdy si dítě nezapamatuje nebo nepoužije všechna uvedená slova. Např. řekne : povídali jsme si o psovi ". Upozorníme : " řekl jsem - můj cvičený pes -, musíš tedy použít i slov

" můj cvičený - ". V každé úloze je však povoleno jen jedno upozornění. Nezvládne-li dítě ani pak úlohu, zapíšeme neúplnou odpověď. Stejným způsobem postupujeme řekne-li dítě např. " povídali jsme si o něm ".

H o d n o c e n í

Zcela správné odpovědi hodnotíme dvěma body. Neúplné nebo jen částečně správné odpovědi hodnotíme jedním bodem.

Příklady částečně správných a neúplných odpovědí:

O mém cvičeném psovi /psu/ - o mojim /mým, mojem/ cvičeným
psovi /psu/
o mojim /mým, mojem/ psovi
o cvičeným psovi /psu/

Proti dvěma malým chlapcům - proti dvoum malejm
proti dvoum chlapcům
proti malejm chlapcům

Do mrazivé zimní noci - do mrazivý /mrazivej/ zimní noci
do mrazivý /mrazivej/ noci
do zimní noci
do noci

Těmto velkým městům - těmto velkejm městům
těmto městům
velkým /velkejm městům/

5. subtest

Z a d á n í

Řeknu vždy několik slov, která budou mít určitou část společnou. Např. společnou částí slov -hradní, ohrada, hradba, přehrada, zahradník - je " hrad ". Poslouchej, že ve všech slovech je slůvko " hrad " obsaženo /zdůrazníme výslovností hrad-ní, o-hrad-a, hrad-ba, pře-hrad-a, za-hrad-ník.

Z á c v i k

Pokus se teď sám určit, která část je společná slovům:

/lep/, lepidlo, lepit, nálepka, polepený, lepicí
kovář, kovový, výkovek, podkova, /kov/, kovadlina.....
lovec, výlov, /lov/, lovit/, loviště, lovecký
chodec, východ, chodník, průchod, chodit, /chod/.....

Víš ,co máš dělat, rozumíš tomu ?

přístroj, strojník, nástroj, strojovna.....
výhra, hračka, prohra, hračkářství, hráč.....
hostit, hostinec, hostitelka, pohostit, pohostinství.....
lesník, polesí, zalesnit, lesnatý.....
hlasatel, rozhlas, vyhlásit, hlasitý, hlasatelná.....

D o p l ň u j í c í i n s t r u k c e

Při zácviku se doporučuje kořen slova zdůraznit přehnanou výslovností. Pokud dítě ani pak kořen slova nepozná, dáme následující instrukci: " řeknu ti řadu slov ještě jednou a mezi nimi řeknu slůvko, které je ve všech ostatních obsaženo". V zácvičných úlohách jsou tato slova v závorkách. Slova v závorkách čteme až tehdy, když dítě nebylo schopno kořen slova určit. Při zácviku můžeme řady slov opakovat několikrát- libovolně, při vlastním vyšetření však pouze třikrát.

H o d n o c e n í

Zcela správné odpovědi hodnotíme 2 body, částečně správné 1 bodem. V řadě hostit, hostinec..... hodnotíme 2 body kořen " host ", ale i "hosti".

V řadě výhra, hračka..... hodnotíme 2 body " hra " i " hrá ".

1 bodem hodnotíme:

v řadě:

přístroj, strojník....." stro ", " str "

výhra, hračka....."hra /á/č/ ", " hr"

hlasatel, rozhlas....." hla ", " hl "

lesník, polesí " le "

hostit, hostinec..... " ho ", " hos "

Stenové normy ZJC pro chlapce i dívky

sten	1.tř.	2.tř.	3.tř.	4.tř.	5.tř.
1	1-8	1-15	1-26	1-34	1-39
2	9-11	16-21	27-32	35-37	40-41
3	12-21	22-26	33-35	38-40	42
4	22-27	27-31	36-39	41-42	43-44
5	28-31	32-35	40-41	43-44	45
6	32-35	36-39	42-43	45	46
7	36-38	40-42	44-45	46	47
8	39-40	43-45	46	47-48	48
9	41-43	46-47	47-48	49	49
10	44-50	48-50	49-50	50	50